ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XV ■ Nr. 10 (167) ■ Octombrie 2024

Monumentul eroilor din Lereşti, Muscel.
În faţa lui, mormântul generalului Vasile Milea

Din sumar:

Horia Bădescu: „Oile gândirii”
Ion Coja: Ciobănaşul mioritic şi modelul Christic
Cătălin Mamali: Mercenarul şi patriotul
Gheorghe Olteanu: Energia, în vremuri de cumpănă
Rodica Lăzărescu: Acad. Alexandru Zub, 90
Lucian Costache: Prozopoeme... gata maturate
Nicolae Băciuţ: Florin Piersic, pe cont propriu
Alecu Reniţă: Podul de flori
Maria Mona Vâlceanu: Ion Rotaru: *O istorie a literaturii române...*

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Eminescu, coautor...

Gheorghe PĂUN

Un titlu derutant-incomplet, mă grăbesc să înlocuiesc punctele de suspensie cu ceva lămuritor. Prima propunere: „Eminescu este, pentru mine, un coautor de primă mărime al limbii române”, iar afirmaţia, neobişnuită poate la prima vedere, apare la pagina 11 a cărţii *Limba română, între infern şi paradis*, a profesorului Solomon Marcus (Editura Spandugino, 2014). Care adăuga: Eminescu „are merite speciale în configurarea părţii de paradis a limbii”. Profesorul Marcus ştia totdeauna ce spune, de aceea, chiar dacă pare autobiografică, reţin aserţiunea marcusiană, întărită de altfel de numeroase alte nume mari ale culturii noastre – menţionez aici numai un articol al lui Horia Bădescu, apărut în *Curtea de la Argeş*, în ianuarie 2012, vorbind despre „Fiinţa limbii române”, despre „chipul limbii române – chipul lui Eminescu”.

Nu detaliez, se ştie că limba română arată altfel după Eminescu, se cunosc multe afirmaţii făcute de poet cu privire la limbă în general, cu privire la limba noastră în particular. Adaug şi parafrazez, şi acesta este subiectul rândurilor de faţă, faptul că Eminescu este şi un *coautor de primă mărime al folclorului.* Afirmaţia are doza ei de exagerare, dar şi justificări surprinzătoare. Nu încerc un studiu propriu-zis, sugerez doar câteva argumente.

Se spune, de pildă, că scriitorul care ne-a „prins” cel mai bine în operele sale şi ne-a influenţat cel mai mult, pe care îl cităm frecvent, este Caragiale. Nici vorbă! Personajele sale sunt pitoresc-istorice, politicienii lui sunt demagogi simpatici în comparaţie cu ce vedem azi la televizor, absurdul urmuzian a înlocuit caragialismul, iar citatele din scrierile sale, numeroase, într-adevăr, sunt mai degrabă interjecţii, termeni circumstanţiali (*parol, monşer, amice, căldură mare, coana Joiţica, aveţi puţintică răbdare, moft,…*). Este „la modă” Caragiale pentru stilul său „deconstructivist”, pentru băşcălie, umor şi absurd, dar Eminescu se plasează în cu totul altă clasă – Eminescu este parte a *culturii noastre de adâncime* (sintagmă a lui Johan Galtung), a *feldeinţei* (de la Cantemir citire) româneşti şi a folclorului însuşi, într-o măsură de care nici nu suntem conştienţi.

Dacă am încerca o listă de versuri eminesciene intrate în uz curent, am fi uimiţi. Nu numai versuri din poeziile „simple”, de dragoste, multe ajunse romanţe, sau din *Luceafărul,* ci şi din *Glossa,* din *Scrisoarea III, Odă, Călin, Epigonii* şi câte altele ne sunt de folosinţă cotidiană, de ajungem uneori de nu mai distingem autorul, ele par „vorbe populare” de-a dreptul. Şi, foarte important, mai toate sunt afirmaţii cu sens, cu un înţeles adesea filosofic, versuri întregi, iată deosebirea fundamentală faţă de citatele din Caragiale. „Vremea trece, vremea vine”, primul şi ultimul vers din *Glossă*, apare şi în „copilăroasa” *Revedere*, iar înţelesul este grav pentru „omul trecător”. Am amintit ultima poezie, pentru a semnala că Alex Ştefănescu începe comentariul asupra ei din splendida sa carte în două volume *Eminescu, poem cu poem. La o nouă lectură* (Editura Allfa, 2017, 2019) cu precizarea „Eminescu se comportă *ca şi cum folclorul românesc ar fi al lui*” (vol. I, pag. 117, subl. Al.Ş.), afirmaţie pe care o mai făcuse şi mai devreme (pag. 67): „Preluând soluţii artistice din creaţia populară, el are sentimentul că împrumută ceva de la sine însuşi, într-atât de al său i se pare folclorul”. „Pe necunoscuţii autori ai acestor poezii [populare] îi admira de la egal la egal” (pag. 117). Am revenit astfel la ideea de coautor la folclor.

Se poate scrie o carte întreagă – dacă nu s-o fi scris deja, pentru că articole s-au scris multe – despre relaţia lui Eminescu cu folclorul. A cules folclor când era tânăr, a scris „Poeme originale de inspiraţie folclorică” – am preluat titlul unui capitol din *Opere,* Vol. II, apărut în seria *Opere fundamentale,* coordonată de acad. Eugen Simion sub egida Academiei Române (Editura Univers Enciclopedic, 1999), ediţie îngrijită de D. Vatamaniuc. Aşadar, *poeme originale*. Printre ele, *Codrule, Măria-Ta,* rămasă în două manuscrise din 1876. Deschid însă vol. I al antologiei (coordonată de Radu Cârneci) *Poezia pădurii,* volum îngrijit de Nicoleta Coatu, „şef de secţie la Institutul de Etnografie şi Folclor al Academiei Române”, un profesionist deci, care începe cu poezia… „Codrule, Măria Ta,/ Lasă-mă su' poala ta…” Sunt consemnate 8 versuri, „culese în anul 1935, de la Anica Glovoţean, Spini, judeţul Alba”. Poemul lui Eminescu are 21 de versuri, incluzându-le, cu foarte mici modificări, pe cele din antologia amintită. Evident, se prea poate ca Eminescu să fi cules o versiune a poeziei, cu vreo şapte decenii înainte de 1935, iar aceasta să fi rămas în circulaţie populară, dar faptul că versurile sunt aproape identice este greu de explicat altfel decât prin reîntoarcerea în folclor a poemului eminescian (a fost publicat în 1902, de Ilarie Chendi).

Iar povestea se repetă cu altă sintagmă „folclorică” mult repetată şi mult mai plină de semnificaţie: „codrul, frate cu românul”! Aşa cum cititorul deja ştia sau a intuit acum, şi aceasta apare într-un poem de Eminescu şi nu în unul oarecare, ci în celebra *Doină.* Iată strofa: „Îşi dezbracă ţara sânul,/ Codrul – frate cu Românul –/ De secure se tot pleacă/ Şi izvoarele îi seacă –/ Sărac în ţară săracă!” Şi *Doina* se derulează în ritmuri populare, alerte, dar printre „Poemele originale de inspiraţie folclorică” nu apare ceva similar, nici măcar parţial. Aici lucrurile par clare, mai întâi a fost poemul eminescian, şi abia apoi sintagma „codrul – frate cu românul” a fost preluată de… fraţii codrului.

(Continuare la pag. 2)

Toate-s vechi şi nouă toate...

Camera a primit cu mare majoritate proiectul de lege al gradaţiunii salariilor profesorale, un deziderat pe care corpul nostru didactic îl manifestase demult şi în deosebite rânduri.

Principiul gradaţiunii e just nu numai pentru această ramură, ci pentru toate serviciile publice de la îndeplinitorii cărora se cer cunoştinţe speciale cu greu şi în mult timp câştigate, fără a li se da cu toate acestea perspectiva înaintării. Spre deosebire de statele antice, statul modern e sărac. Societatea, în mişcarea ei industrială şi economică, deschide o sumă de ramuri de activitate bine plătite şi atrage tinerimea inteligentă la ele, încât statul, care din parte-şi are asemenea o sumă de lucrări tehnice şi speciale de îndeplinit, e prea ades în pericol de-a fi servit prost, pentru că plăteşte prost.

În ţările din Apus titlurile şi decoraţiile formează un surogat încă respectat pentru răsplătirea meritelor pe care statul nu e în stare a le recompensa băneşte; onorurile pe care el le gradează după însemnătatea serviciilor aduse ţin locul unei sporiri îndestulătoare a salariilor şi lucrul nu este tocmai nepractic de vreme ce pentru amorul-propriu al oamenilor din Apus, o distincţiune e adesea mai preţioasă decât o recompensă bănească. La noi, risipa şi abuzul ce s-au făcut cu aceste semne le-au luat orice valoare în ochii publicului, încât cei mai mulţi oameni privesc conferirea lor mai mult ca un fel de jignire decât ca o distingere. Odată însă ce aceste semne sunt lipsite de chiar raţiunea lor de-a fi, odată ce nu se conferă pentru a distinge şi măguli meritul, ci după plac şi pentru cauze electorale, purtarea lor încetează de-a fi o onoare şi nu mai pot fi întrebuinţate ca un mijloc legitim pentru a răsplăti muncă şi merite, deci statul e pus în necesitatea de a recurge la alte mijloace, mai reale, spre a face faţă acestei trebuinţe.

În privinţa profesorilor o şi face, de astădată prin legea gradaţiunii.

Rămâne numai ca şi membrii corpului didactic să se convingă că aceasta e tot ce se poate face pe cale bugetară pentru îmbunătăţirea sorţii lor materiale şi de-acum înainte să evite ocupaţiunile străine sferei lor de activitate. Un profesor, cu cât o fi mai bun, cu cât se ocupă mai îndeosebi cu obiectul său şi se va specializa, cu atât terenul altor ocupaţiuni devine mai străin pentru el, cu atât mai apt va fi pentru catedra ce-o ocupă, dar totdeodată mai neîndemânatic pentru orice soi de alte ocupaţiuni. În ştiinţă va înainta, căci nu este una din ele care să stea pe loc. Pe toate terenurile se fac în fiece an descoperiri noi şi chiar numai datoria de-a rămâne în curentul ştiinţei contemporane e îndeajuns pentru a-i ocupa profesorului tot timpul său disponibil şi puterea sa disponibilă de muncă. Şi cu cât cineva se adânceşte mai mult într-o ramură de ştiinţă, cu atât ea devine mai interesantă, cu atât setea de a şti se măreşte. Prin chiar natura spiritului omenesc, niciuna din ştiinţe nu poate avea sfârşit, de aceea perfectibilitatea fiecăreia e infinită. Fiecare din ele merită ca o inteligenţă omenească să i se consacre ei viaţa întreagă, dar se-nţelege că din momentul acela inteligenţa destinată ştiinţei trebuie pusă la adăpostul luptei pentru existenţă, la adăpost de vicisitudinile celorlalte clase ale societăţii.

Pân-acum profesorii erau condamnaţi la un fel de stagnare, căci o înaintare pe scară ierarhică nu există pentru omul special, iar munca sa, oricât s-ar fi perfecţionat prin experienţă şi studiu, rămânea retribuită pururea în aceeaşi măsură. După legea nouă, timpul de serviciu e măsura după care se judecă şi se remunerează progresele în ştiinţă şi metoda de predare ce se presupune că profesorii le-ar fi făcut şi, dacă nu există înaintare pe cale ierarhică, cel puţin un spor al retribuţiei la anume perioade de ani asigură profesorului o existenţă lipsită de griji, liberă a se ocupa cu cercetarea şi propagarea adevărului.

Dar tocmai asupra cercetării şi propagării adevărului cată să insistăm. Dacă în corpul nostru didactic există multe şi onorabile excepţiuni, nu putem tăgădui pe de altă parte că o seamă dintre profesorii de liceu, mulţi dintre cei de universitate nu sunt în curentul ştiinţei moderne. De când au ieşit de pe băncile şcolii, n-au mai pus mâna pe carte. Erori demult invalidate prin experienţă şi argumente foiesc până astăzi atât în prelecţiuni, cât şi în cărţile lor didactice. Mulţi dintre cei mai bine văzuţi chiar nu au sentimentul onestităţii literare; o sumă de cărţi puse în mâna elevilor sunt plagiate neruşinate de pe cărţi străine, cu atât mai scandaloase cu cât plagiatorii s-au dispensat până şi de cunoştinţa elementară a limbii române, dând textele străine într-o formă nemistuită şi necorectă, proprie a nimici simţul logic al şcolarilor.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Mulţi se ocupă cu lucruri cu totul străine de sfera activităţii lor. Vreun text vechi, compilat acum douăzeci de ani, le serveşte şi azi pentru prelecţiuni şi toate orele în afară din şcoală le consideră ca ore libere, pe care le consacră negoţului, întreprinderilor, politicii ş.a.m.d. Prin provincie mai cu seamă îi vedem nu numai luând parte activă la politică, dar devenind şefii facţiunilor provinciale şi combătând pe adversari cu un venin şi cu o răutate care-a devenit proverbială tocmai pentru profesori şi care le-a atras din partea publicului multe epitete. Pe cât timp se zicea că corpul didactic e uitat de Dumnezeu n-am fi crezut poate s-avem dreptul de-a releva defectele pe care el le are în ţara noastră. Dar, din momentul în care şi pentru el se deschide calea unei înaintări continue, măsura pe care vom pune-o va fi neapărat mult mai exigentă decât în trecut.

Profesorii trebuie să se specializeze de acum înainte. Din simpli absolvenţi ai facultăţilor, din simpli licenţiaţi, ei trebuie să devină cu timpul învăţaţi adevăraţi în ramurile lor şi să facă de prisos emigrarea tinerimii noastre în străinătate. La noi, unde cultura a fost de secole înţelenită, nimeni nu are scuza că antecesori iluştri nu i-ar mai fi lăsat nimic de lucrat; din contra, tuturor li se prezintă posibilitatea de-a câştiga prin muncă o reputaţie respectată.

(*Timpul*, 22 februarie 1883)

(Urmare din pag. 1)

Cele două exemple amintesc de un alt caz tipic, chiar spectaculos prin rapiditate, trecerea în folclor a cântecului *Doamne, ocroteşte-i pe români!* Cine mai ştie că versurile aparţin lui Adrian Păunescu?...

În cazul lui Eminescu lucrurile au însă nuanţe unice, mult mai adânci: aşa cum limba română este alta după el, la fel cultura română este alta, şi, se vede, inclusiv folclorul. Poporul şi l-a asumat atât de intim încât, după un secol şi ceva de „colaborare", nu mai este clar ce al cui mai este. Iar Eminescu scria în aşa fel încât (în poemele de maturitate, şlefuite) cuvintele sale păreau a se aşeza singure, într-un mod prestabilit, unicul cu putinţă, precum atomii în cristalele perfecte produse în magma pământului, la presiuni şi temperaturi mari. Versurile lui „par să fi existat dintotdeauna în limba română, astfel încât poetul n-a făcut decât să le descopere", spune Alex Ştefănescu la pagina 223 a cărţii amintite.

Revenind la Eminescu *coautor al limbii române*, merită semnalată şi o semnificativă observaţie a regretatului critic, la finalul analizei *Luceafărului,* „care pare un text nu scris, ci visat" (pag. 204), în contrast cu versificarea basmului *Fata în grădina de aur,* considerat sursă a capodoperei. În basm, pus în versuri în jurul anului 1874, „Eminescu forţează limba română mai mult ca oricând (…), *o obligă* să se formeze" (subl. A.Ş.). Să reamintim că *Luceafărul* este elaborat în perioada 1880-1882, deci la plină maturitate.

Avea dreptate Geo Bogza când scria (în „basmul" *Eminescu*) că Dumnezeu li l-a dat românilor pe Eminescu pentru ca aceştia să-şi poată vedea sufletul, „aşa cum vedem noi plopul acela de acolo…", precizează Sfântul Petre în rugămintea către Domnul…

Limbă română plus folclor, egal românism. Egal suflet românesc, egal Eminescu!

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – editor şi publicist, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – jurnalist cultural, Bucureşti, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – sociolog, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

„Oile gândirii” (VIII) *Războiul cultural*

Horia BĂDESCU

Să ne reamintim miza tuturor acestor bătălii despre care am vorbit până acum: Victoria ideologiei neomarxiste, concepută, implementată şi dusă spre victorie de „preoţii” Şcolii de la Frankfurt, prin distrugerea culturii apusene şi, cu un drum, a tuturor valorilor omeneşti fondatoare şi, evident, a instituţiilor care le prezervă, le propun şi le includ în memoria individuală şi socială: familia, morala, biserica, democraţia, legea, libertatea de exprimare. Întreaga metodologie descrisă până acum, instrumentele folosite, modalităţile de acţiune şi actorii îndeplinirii programului nu urmăreau decât a face „din starea de spirit a indivizilor una primară din punct de vedere psihologic”. Pe o asemenea stare de psihologie primară pot fi distruse valorile tradiţionale, se pot stârni resentimente şi instrumenta uri, se poate ieşi din orizontul judecăţii pentru a face literă de lege din frânturi de logică şi aberaţii, se poate destructura o lume pentru un teritoriu al dezastrului fiinţei umane. Pe care să se întemeieze viziunile distopice ale neomarxismului cultural, acultural de fapt, „valorile” unei lumi mancurtizate, lobotomizate, o societate de fiinţe înseriate, clonate intelectual şi afectiv, cu răspunsuri condiţionate la orice problemă socială, morală, culturală. O lume care exclude dialogul, o lume a impunerii comportamentale şi morale, o lume în care noi, esticii, am trăit deja, pe care am crezut-o lăsată în urmă, dar pe care o regăsim, mult mai aberantă, mai crudă, mai sofisticată în impunerea răului, în „minunata lume nouă” prevestită încă de acum secol. Dar cine ia în seamă predicţiile?

Acest război cultural, care nu e altceva decât războiul Omului contra lui însuşi, a avut ca sarcină inducerea în mintea oamenilor a ideii că societatea „e locul unei stricte construcţii de antagonisme categoriale, fără a ţine cont de dinamica de interes comun, creând condiţiile unui conflict generalizat” – cum consideră Jean Szlamowicz. „E suficient – ne reaminteşte antropologul Wiktor Stoczowski, citat de el – să convingi oamenii că societatea în care trăiesc este arena inevitabilei lupte a tuturor împotriva tuturor, că valorile morale sunt un artificiu înşelător destinat să disimuleze strategii cinice, că omul e lup pentru om, pentru ca cei convertiţi, neconcepând un alt mod de existenţă, să înceapă să trăiască după cum li s-a postulat să trăiască. Chiar dacă teoriile sociologice se presupune că se mulează pe viaţa socială, este posibil ca viaţa socială să se muleze pe o teorie sociologică.” E suficient deci ca aceste teorii „să convingă cetăţenii că sunt condamnaţi să trăiască într-o societate de egoism şi de lupte, pentru ca ei să înceapă să construiască o societate efectiv saturată de egoism şi de lupte”.

Să ne reamintim cine sunt liderii şi beneficiarii acestui conflict pe cale de generalizare, sub stindardul doctrinei/religiei *woke*, acestei revoluţii neomarxiste: „O coaliţie cu rol de victimă, formată din minorităţi – negri, femei şi homosexuali”, a afirmat Marcuse. Aceşti fermenţi care „prin impunerea cultului minorităţii au inculcat ideea că majoritatea e o oroare socială”. O idee strecurată cu viclenie în mentalul colectiv printr-o sintagmă mai puţin agresivă, dar identică în substanţa ei: *discriminarea pozitivă!* O idee menită să arunce în aer piatra unghiulară a democraţiei dimpreună cu toate libertăţile care decurg din ea, făcând loc dictaturii. Fără a exclude realitatea că la această oră golirea de substanţă a conceptelor democratice girează deseori dictaturi disimulate. O vedem chiar la nivelul structurilor administrative ale UE. Dar asta e o altă poveste.

Cert este că vigoarea acestui război împotriva culturii tradiţionale survine pe o cecitate indusă de drogul ideologic administrat societăţii pe diverse căi. Ne aflăm în faţa unei acţiuni menite să ducă nu la „demasculinizarea creierului”, ci la spălarea acestuia, la decerebrare. Înfăptuită în cadrul *woke-ismului* „printr-un revizionism care propune sexualizarea şi rasismizarea socialului”. (Am vorbit pe larg şi cu multiple exemplificări despre ravagiile pe care le face acest revizionism la nivel artistic şi cultural în eseul *Întoarcerea lui Caliban.*) „Această ideologie, apreciază Szlamowicz, face din orice construcţie o vexaţie, prezentată rapid ca tiranie culturală. Din aproape în aproape, tot ceea ce există în câmpul social este necesarmente lovit de infamie pentru că e vinovat de a fi o «construcţie». (În principal o construcţie a omului alb, rasist şi heterosexual şi, prin urmare, amendabilă, care trebuie pusă la index şi cenzurată. N.n.) […] Sub pretextul de-a fi *cool* şi modern, societatea de control impune o ordine morală care se vrea *queer* şi decolonială. Postura minoritară serveşte de Cal Troian al unei noi forme de putere care emană din interese private, cele ale canalelor media şi ale lobbyingului, în cârdăşie cu puterea politică. […] Printr-o veritabilă trădare a reprezentării naţionale, elitele politice se dedau laşităţii culturale şi clientelismului cu un ecumenism transpartinic.”

Iar bătălia trebuie pregătită şi purtată, pervers, mai ales la nivelul conştiinţelor încă necoapte, acolo unde puterea de judecată nu are încă formaţi, deloc sau nu pe deplin, anticorpii care să permită identificarea şi combaterea invadatorului: adică în şcoli şi universităţi. Prin metode care, ne atrage atenţia Szlamowicz, „reamintesc orele glorioase ale sovietismului: reeducarea mentală, formarea întru diversitate, şedinţe de autocritică, impunerea conformismului sexual, presiunea asupra profesorilor refractari, crearea de posturi de comisari politici... factorii tutelari sunt de acum complici la deturnarea instituţiilor în profitul acestei ideologii, infiltrate la nivel local şi european. […] Dacă Şcoala renunţă la învăţătură pentru a se îngriji de inclusivitate şi de identitatea sexuală, dacă Universitatea abandonează ştiinţa în favoarea acţiunii militante şi mass-media validează şarlatanismul, ne este frică să nu vedem fractura culturală ameninţând ansamblul populaţiei.” *Quod erat demonstrandum!*

Căci grija pentru celălalt, respectarea acestuia, iubirea de seamăn ca de tine însuţi n-au nimic de-a face cu lipsa de reacţie la derapajele, maimuţărelile, fandoselile şi smintelile narcisiste. Iar înregimentarea – cu atât mai mult în acest context care exclude dialogul, argumentul ştiinţific şi valorile milenare de vieţuire – înseamnă cu adevărat trădare. Trădare cu atât mai dezgustătoare şi mai amendabilă când e vorba de aceia care sunt sau ar trebui să fie cărturari, adică oameni cu carte, devotaţi argumentului şi dezbaterii. Numai că iată ce declara în 2020, la *France Inter,* tânărul filosof şi sociolog Geoffroy de Lagasnerie, reprezentant al stângii radicale, citat de Szlamowicz: „Eu sunt împotriva paradigmei dezbaterilor, contra paradigmei discuţiilor. […] Sunt în totalitate de acord că trebuie introdus în spaţiul public un anumit număr de cenzuri, pentru a restabili un spaţiu unde opiniile juste să le supună pe cele injuste. […] Pentru mine ceea ce contează e justeţea şi puritatea, nu legea.” Aceasta este, din păcate, vocea şi viziunea generaţiilor tinere, crescute de noi, dar mai ales de un sistem de învăţământ şi educaţie în colaps şi de reţele de socializare incontrolabile în difuzarea şi implementarea răului şi disoluţiei!

Un asemenea discurs e demn de Vîşinski sau de Ana Pauker, iar generaţia mea a trăit acele vremuri de glorie ale preacunoscutei cenzuri a anilor cincizeci. Pe bună dreptate se întreabă Jean Szlamowicz: „Ne dorim cu adevărat o ideologie care anunţă clar că ea nu va da cuvântul poporului? Nu seamănă asta cu ceva ce am mai văzut? Ba da! Un asemenea amestec de ostilitate culturală, de autodiagnostic victimizant, de clanism agresiv, de racursi intelectual duce la un radicalism orb la binele comun, alimentat fără încetare de artificieri sociologizanţi, capabili de orice pentru sfertul lor de oră de glorie mediatică. Această dinamică străină de realităţile sociale, oarbă la consecinţele cotidiene pe care le trăieşte o populaţie dezavuată de elitele care o dispreţuiesc, semnează o prăbuşire culturală unică.”

Avertisment teribil într-o oră gravă a unei societăţi ai cărei „cărturari” cedează, rând pe rând, cântecului dulce al sirenelor *wokeismului* – aşa cum se întâmplă vizibil şi în societatea românească – sub care se aud deja tobele triumfătoare ale frankfurtienilor, defilând de mână cu puterea politică spre viitorul luminos pe care l-au prezis Orwell şi Huxley. Unica speranţă este ca decerebrarea ovină a consumerismului numeric să nu-şi fi îndeplinit total opera, ca atomizarea în nişe comerciale şi identitare să nu fi înlocuit total idealul unei culturi comune şi ca societatea să nu fi căzut în indiferenţă şi să-şi apere cultura şi istoria. Cei doi vectori de influenţă şi rezistenţă, intelectualitatea şi clasa politică, vor fi vinovaţi de acest dezastru. Iar istoria nu e niciodată clementă cu vinovaţii!

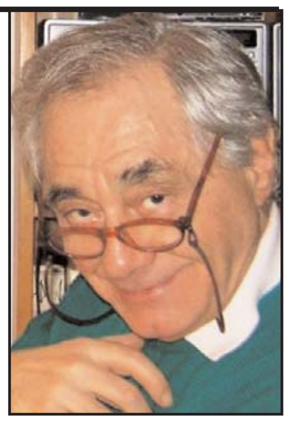
Epilog

În celălalt veac, într-o lume şi un timp în care se regăseau multe dintre condiţionările descrise de-a lungul acestei analize, părând a fi atunci doar ale acelei lumi şi ale acelui timp, o fractură istorică ne dăduse speranţa de a ne fi eliberat de ele definitiv. Dulce iluzie, ca atâtea altele pe care cursul istoriei le-a aruncat în calea umanităţii, de care aveam să mă lepăd în scurtă vreme, mărturisind poetic adevărul care mi se dezvăluia tot mai pregnant cu fiece an, cu mult înainte să mă ciocnesc de realitatea unei umanităţi în derivă, pilotată de ideile care-mi infestaseră existenţa de la tinereţe la maturitate, acum exacerbate de rodnica lor coacere în campusurile universitare de peste ocean, o lume bolnavă de ea însăşi şi de viciile şi fantasmele ei, din care mă tem că nu se va mai putea smulge vreodată:

Lume bolnavă într-un veac bolnav!

În cenuşarul vesel al căinţei
proaspete tencuieli îşi schimbă sfinţii:
năravul nou trage la vechi nărav!
Caută universul alt zugrav,
birtul celest îşi încălzeşte magii,
pe buzele lui Iuda se coc fragii:
năravul nou trage la vechi nărav!
Gângave vorbe într-un gând gângav,
destrăbălatul verb îşi poartă prinţii...
În noi Iisus şi-a răstignit părinţii:
năravul nou trage la vechi nărav!
Ne zgribulim în aşternut jilav,
lume bolnavă într-un veac bolnav!

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Dan Hăulică scrie în *România literară* despre o muzeografă dispărută recent, care a cules în Oltenia un *Cântec al zorilor*, cântec de înmormântare. Citează – din păcate – doar câteva stihuri disparate: „Pe cea cale lungă/ Lungă fără umbră”, apoi trecerea vămilor „Dintr-o lume-ntr-alta/ Dintr-o ţară-ntr-alta,/ Din ţara cu dor/ În cea fără dor,/ Din ţara cu milă/ În cea fără milă.” Chiar şi bradul participă la plânset: „Eu dacă ştiam,/ Nu mai răsăream;/ Eu de-aş fi ştiut/ N-aş mai fi crescut.” Urmează ideea imposibilei amânări, în ciuda generozităţii, sacrificiilor familiei în stare să dea tot ce are, turme de oi, vite şi averi: „Că de-ar fi pe dare” nimic n-ar fi cruţat, „Doară mi te-ar scoate/ De la neagra moarte./ Dar nu e pe dare,/ Ci e pe răbdare.”

(30 august 2011)

„Rusaliile Negre” – 18 iunie 1951, deportarea într-o singură noapte a 44.000 de persoane din Banat şi Mehedinţi în Bărăgan. Erau din satele situate în apropierea graniţei cu Iugoslavia lui Tito, căzut în dizgraţie la Moscova, persoane considerate „nesigure”, chiaburi, suspecţi pe bază de denunţuri etc. Familii întregi care au lăsat totul pe loc, casă, mobile, animale etc. fără nicio despăgubire şi, după zile de tren, lăsaţi undeva în plin câmp şi puşi să-şi facă bordeie, să se descurce cum pot etc. Un fel de „gulag” care a durat 5 ani, timp în care s-au înregistrat 1700-1900 morţi, mai ales copii şi bătrâni. Îngropaţi în cimitire care au fost mai târziu arate şi cultivate… La înapoiere, casele lor erau ocupate, animalele şi pământul colectivizate, viaţa lor reîncepea de la zero!

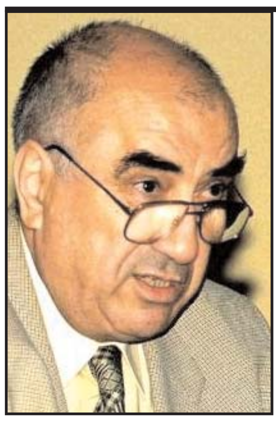
(2 decembrie 2011)

În articolul „Generalii (nu) ard gazul” (din păcate, n-am notat sursa), se relatează (+ facsimil) un plan de 3 pagini de urmărire şi anihilare a activităţii „duşmănoase” a lui Dorin Tudoran. Plan semnat de doi... generali!? Plan care antrena *N* servicii, unităţi, mulţi ofiţeri superiori etc. în diverse acţiuni, de la banala urmărire pe stradă la ascultare şi până la subtile măsuri de influenţare, denigrare.

Sunt uluit de imensul efort şi absurda mobilizare de forţe (foarte costisitoare) împotriva unui om care nu reprezenta niciun pericol real pentru regim. Comentatorii remarcau acest lucru şi dădeau şi alte exemple: pe Doina Cornea o urmăreau (direct sau indirect) 85 de securişti la Cluj, dar şi la Bucureşti şi în alte oraşe. În *Primul Cerc,* Soljeniţîn relatează cazul unui om care a aruncat în urnă, cu ocazia unui vot, un bilet cu injurii la adresa lui Stalin sau a regimului. Sute de oameni au fost mobilizaţi să strângă specimene de caligrafie ale tuturor locuitorilor din cartier şi grafologii au reuşit să-l identifice după 3 luni! Ce rost avea toată această imensă muncă devreme ce „crima” rămânea anonimă, pedeapsa ne putând fi făcută publică deci efectul disuasiv era nul. O aberaţie pe care numai nebunia, dublată de prostie, o poate explica.

(22 aprilie 2010)

Ciobănaşul mioritic şi modelul Christic

Ion COJA

Pornesc de la un dat unanim acceptat de specialişti: *Mioriţa* a fost la origine un colind...

Mi-aduc bine aminte mirarea cu care, student fiind, am luat cunoştinţă de acest detaliu „biografic” al baladei, la cursul lui Mihai Pop, bătrânul. La vremea mea am fost colindător înfocat. Ani la rând am mers în seara de 23 decembrie cu *Bună, bună seara la Moş Ajun*, a doua zi cu *Bună, bună dimineaţa la Moş Ajun,* în seara de Crăciun cu *Florile dalbe*, de Crăciun cu *Steaua*, cu *Pluguşorul* în ultima zi a anului, iar în prima zi de An Nou, cu *Aratul şi semănatul.* Textele colindelor le luasem de la copiii mai mari şi nu vedeam nicio posibilitate ca vreun colind să semene cu *Mioriţa*... Abia apoi am aflat şi am priceput că în satul tradiţional colindele erau altele, atât ca funcţie, cât şi ca text. Mai întâi că nu se mergea pe la toate casele cu acelaşi text. De cele mai multe ori, colindul însemna un text pregătit ad-hoc, adică într-un scop anumit, *acela,* imaginat anume pentru fiecare casă unde se făcea uratul, un text „personalizat”, care dezvolta un detaliu legat de „istoria” familiei respective. Dacă gazda era pătimaş vânător, i se zicea colinda *Cerbului*, alta decât colinda pentru o gazdă împătimit pescar. Şi aşa mai departe...

Altă informaţie: colindătorii se organizau în cete cu multă vreme înaintea zilelor de colindat şi pregăteau un repertoriu anumit, cam la fel cum fac elevii de azi când pregătesc din timp o serbare şcolară. Desigur, era o participare colectivă, dar cu talent literar creator nu puteau fi toţi. Puteau să aibă gust literar ca să recunoască valoarea unui text, ceea ce este altceva. Dar de regulă, într-un astfel de grup, unul sau cel mult doi sunt „mai” autori decât ceilalţi, sunt creatori propriu-zişi. Detaliu esenţial: colindatul nu era practicat numai de copii, dimpotrivă, *cetele de flăcăi* erau cele mai active, mai legate de rigorile şi obiceiurile colindatului.

Cu ani în urmă, la o sesiune ştiinţifică, am ascultat o comunicare despre o colindă culeasă pe la 1900, de Constantin Brăiloiu, colindă imaginată special pentru o gazdă care fusese implicată într-un accident de cale ferată ce făcuse multă vâlvă la vremea respectivă....Cred că atunci s-a declanşat în mintea mea procesul asociativ, de idei şi fapte, al cărui rezultat sunt însemnările de faţă. Aşadar, am înţeles eu, colinda putea să fie legată şi de o întâmplare anumită din viaţa familiei colindate, de un „accident”! Evident, colinda inspirată de accidentul CFR nu putea supravieţui, nu se putea impune conştiinţei colective, căci puţine sunt familiile astfel lovite, aşa cum puţine sunt şi accidentele feroviare, din fericire. În schimb, moartea năprasnică a unui păcurar, a unui oier, era în vechime un „accident” care ocolea puţine comunităţi rurale.

Câteva cuvinte despre ciobănie, despre oieritul tradiţional. Este greşită imaginea, oarecum curentă, a „ciobănaşului cu trei sute de oi”, care trece prin marginea satului spre a umple de dor inima fetelor. Ciobanii de odinioară străbăteau cu oile sute de kilometri, până departe de casă, deseori trezind ostilitate printre localnici. Drumul lor era plin de felurite „provocări”, la care nu era uşor să le faci faţă. Străbunicul meu Licoi, din Răşinari, ducea turma la iernat în bălţile Nistrului, alţi ţuţuieni iernau în Crimeea, iar sate de mocani plecaţi cu oile şi care au fost prinşi de Revoluţia rusească departe de casă, nemaiputând să se întoarcă, se găsesc mai multe, dincolo de Bug şi până la poalele munţilor Caucaz... Oieritul era primejdios în mai multe feluri şi pretindea bărbaţi adevăraţi, tari de „vârtute”...

La români ciobănia poate fi comparată cu marinăria la englezi. Prin marinari, prin corăbieri s-a lăţit teritoriul limbii engleze, dusă astfel până la capătul Pământului. Limba română, la rândul ei, a cucerit teritorii noi mai ales prin ciobanii întemeietori de sate în proximitatea teritoriul românofon, dincolo de Nistru sau de Tisa, ocupând şi românizând teritorii nelocuite, pustii la acea vreme. Turmele plecau la iernat grupându-se, ca nişte flote ale uscatului, căci o turmă răzleaţă se oferea unor primejdii mult prea mari. Drept care ciobanii erau bine militarizaţi, înarmaţi şi pregătiţi să facă faţă atacurilor unor răufăcători. De regulă, ciobanii se întovărăşeau la drum, asociindu-se pe bază de încredere, încrederea cea atât de omenească, de indispensabilă societăţii umane. În aceste condiţii, satul de munte, mocănesc, de unde se pleca în transhumanţă, nu era deloc ocolit de vestea neagră a omorului, a crimei nelegiuite căreia să-i fi căzut victimă un fecior din sat, probabil mai neştiutor de răutăţile lumii. Iar când omorul se producea în interiorul „asocierii”, în dispreţul *încrederii,* crima atingea culmea nelegiuirii!

Nu mi-e greu să mi-l imaginez pe acel flăcău fără de noroc care să le fi fost prieten din copilărie celor din ceata de colindători, camarad aşadar. Cu ce colind se puteau înfăţişa foştii tovarăşi de jocuri şi isprăvi tinereşti la casa bătrânei mame, cea cu brâul de lână?... Colindătorii nu puteau ocoli „subiectul”, rostind un colind „neutru”. Tot satul o căina şi sângera alături de sufleţelul bietei mame pentru nenorocirea abătută asupra ei. Făcându-i un colind pe acest „subiect”, subiectul nu putea fi ocolit sau schimbat, fecioraşul nu putea fi înviat şi adus acasă ori pus să se lupte, biruitor şi pilduitor, cu tâlharii! Mortul de la groapă nu se mai întoarce... Moartea nu dă nimic din ce apucă să ia! Şi atunci cum să fie prezentate lucrurile în colinda dedicată ciobănaşului răpus departe de casă?! În ce fel ca în felul acela să mângâie cât de cât sufletul maicii bătrâne?

Imbecilii de azi se revoltă: de ce mândreţea aceea de voinic nu s-a apărat?! De ce s-a împăcat cu soarta lui, atât de nedreaptă, pe care alţii i-au hotărât-o?!...

Bieţi infantili, care nu pricep că în momentul când „textul” a fost „scris”, eroul era mort, mort nu în imaginaţia autorului, ci în realitatea cea mai dureroasă, a faptelor. Venind la uşa mamei orfane, ceata de colindători nu avea ce căuta acolo decât dacă aducea o formulă salvatoare, sufleteşte vorbind. Salvatoare pentru mamă!

De regulă, la asemenea năprasnă – vezi cazul recent şi atât de asemănător al handbalistului Marian Cozma, cei mai mulţi care vin să mângâie prin prezenţa lor suferinţa familiei, a părinţilor, a mamei îndeosebi, nu găsesc cuvinte potrivite. Unii chiar o declară explicit: „nu avem cuvinte...” Ceata de colindători trebuie să se fi frământat tare mult atunci când s-a decis s-o colinde şi pe bătrână. Bănuiesc că nici nu se putea să nu meargă cu uratul la mama prietenului dispărut. Dar cu ce cuvinte, cu ce text s-o colinzi când toată lumea, pretutindeni şi dintotdeauna, în asemenea împrejurări, nu găseşte cuvinte potrivite?!...

E foarte probabil că mulţi au trăit acest sentiment, al neputinţei de a face ceva, ceva care să se potrivească pentru a micşora suferinţa maximă, a mamei care a pierdut un copil, odorul ei... Nu poate fi durere mai mare! Şi e de bănuit că nu totdeauna şi nici la fiecare caz de omor, ci numai o dată, o singură dată cineva a găsit formula potrivită, textul cu care să aibă curajul să se prezinte în seara de Ajun la uşa casei îndoliate. Căci aceasta a fost funcţia primordială a *Mioriţei:* să aline suferinţa mamei... Să-i ofere bietei femei o interpretare a morţii fiului drag care să-i modifice percepţia catastrofei. Nu relatarea faptelor este ţinta textului, ci efectul mângâietor asupra bătrânei, asupra familiei care, din tinda casei, ascultă jelania colindei: *Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai...*

→

Homo sapiens

Repet: punctul de plecare a fost un fapt real. Petrecut de nenumărate ori în lumea românească. Odată făptuită crima, nenorocirea devenea un dat imposibil de ocolit. *Nimic* nu se mai putea face. Aparent, nimic! Dacă totuşi ceva-ceva tot se mai putea face, acel ceva nu era pentru victimă, ci numai pentru cei rămaşi în viaţă ca să sufere tot restul zilelor lor... Numai pentru suferinţa lor se mai putea face sau încerca ceva. Ceva care să-i ajute să „vadă" altfel cele petrecute. Aceasta era şansa colindătorilor şi totodată datoria lor, ca *artişti:* să găsească formula, textul mângâietor cu care să ajungă la sufletul bietei mame, ogoindu-l...

A vedea în *Mioriţa* un text imaginat de colindătorii care merg la mama ciobănaşului ca să o „panseze", cred că este o perspectivă utilă mai ales pentru cei care se grăbesc să proclame precaritatea unui aşa zis comportament „mioritic". Acest comportament nu este cel real, al ciobănaşului, despre care nici nu se ştie cum a murit în fapt. Căci nu are importanţă ce anume şi cum s-au petrecut lucrurile în planul real, al faptelor. În acest plan nimic nu mai poate fi schimbat! Dacă se mai poate schimba ceva e numai în planul ficţiunii, al imaginarului. Tentaţia de a-l salva pe ciobănaş se poate împlini numai în planul ficţiunii, al unei ficţiuni cât mai convingător prezentată, care s-o ajute pe bătrâna maică să-şi mai ducă zilele lăsate de la Dumnezeu, zile pe care nu se mai simţea în stare să le suporte. Îi va fi fost oare măicuţei de mocănaş mai uşor după ce vor fi trecut pe la fereastra ei colindătorii şi vor fi desfăşurat dinaintea uimirii sale tabloul fantast al nunţii cosmice, al nunţii mioritice?... E greu de spus! Dar cu siguranţă le-a fost mai uşor după aceea colindătorilor înşişi, participanţi şi ei la jalea lăsată în urmă de dispariţia camaradului... Asupra acestora ar trebui cineva să insiste mai mult. Adică asupra autorului!...

Desigur, a fost „o clipă astrală" aceea în care a fost imaginată colinda măicuţei lovite de cea mai nedreaptă dintre nenorocirile ce se pot abate asupra unui om. Cine va fi fost acel colindător „de geniu"?!... Nu vom şti niciodată.

Dar încă mai semnificativ este „succesul la public" al acestei colinde, al formulei prin care moartea s-a transfigurat şi a căpătat alt chip, devenind astfel mai uşor de îndurat. Ba chiar dându-ţi sentimentul ciudat şi neaşteptat că *transformă crima într-un eşec al asasinilor.*

Căci ei au gândit să-l dea morţii pe fecior, şi iată, moartea lui nu mai este moarte! Moarte mizeră şi urâtă, netrebnică ca înşişi făptaşii ei. Ci este cu totul altceva! Un spectacol cosmic, al întregii firi, care îl salvează pe fecior din mizeria asasinatului laş, proiectându-l transfigurat în peisajul cosmic, celest, şi atribuindu-i o postură mântuitoare, la care râvneşte orice mamă: să-şi vadă feciorul mire! I se oferă mamei această bucurie, fictivă, dar potenţată miraculos şi mângâietor de viziunea binecuvântatului „autor" al colindei. Recuperându-l astfel pe cel ucis pentru partea frumoasă, nobilă a existenţei, a fiinţei umane.

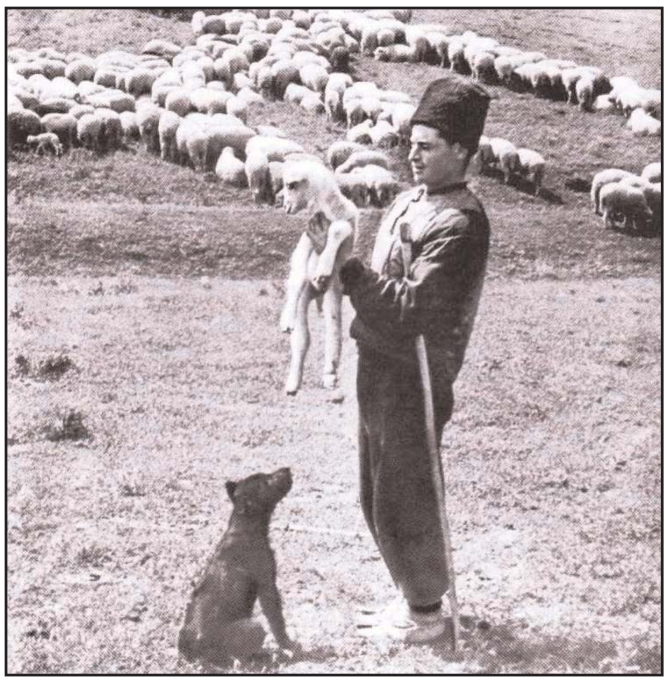
Mai sunt de amintit şi variantele în care „balada" apare ca bocet. Cred că o strategie didactică corectă de aici trebuie să pornească. Elevilor şi, în general, publicului, trebuie să li se explice clar faptul că în mod impropriu *Mioriţa* este categorisită ca baladă, ca şi când ar putea fi comparată şi înseriată cu *Toma Alimoş!...*

Mioriţa nu este o baladă! Este altceva! Iată: este colindă în multe din variantele ei. În altele apare în ipostaza de bocet şi unii specialişti cred că aşa a apărut *Mioriţa,* ca bocet. Bocetul, în satul tradiţional, era şi el îndătinat a fi „personalizat"... Mi-aduc aminte cum a fost, în temeiul nopţii, în holul de la Uniunea Scriitorilor, bocit sărmanul Gheorghiţă Pituţ. L-a bocit sora lui, despre care atunci am aflat că este „solistă de muzică populară"! Şi autentică. Am ascultat-o înfiorat, un text de mare „valoare artistică"! Era un bocet, se vedea bine, păstrat din vechime, cu versuri bine şlefuite de scurgerea anilor şi a lacrimilor. Era un bocet specializat, prin care o soră îşi boceşte fratele matur, care pleacă din casă lăsând-o plină de copii şi nepoţi!... Avea alt dramatism, ponderat, aşezat, împăcat, dar tot bocet rămânea! Despre acelaşi mister veşnic al morţii, încercând să-i facă faţă, să-l îmblânzească, să-i dea un sens! Să-l facă suportabil!

Aidoma morţii, care nu dă nimic înapoi, funcţionează când şi când şi „teroarea istoriei". Sunt momente în istorie când Istoria te striveşte, nu-ţi dă nicio şansă de a-ţi alege destinul, nu ai cum să i te pui de-a curmezişul ori s-o ocoleşti, să te dai la o parte!... Seamănă moartea ciobănaşului, odată petrecută, cu unele momente din istoria Neamului, zice Mircea Eliade, momente în care biet românul nu avea cum să se împotrivească cataclismului, la fel cum nici ciobănaşul nu a putut evita trădarea, sperjurul infam al tovarăşilor săi. Un asemenea cataclism, zice Mircea Eliade, a fost şi instaurarea în România după 1944 a unui regim atât de ne-românesc şi anti-românesc. Victimele imediate ale acestui regim, ne asigură Eliade, au fost românii nevoiţi să ia calea pribegiei, a exilului. Drama lor a cunoscut-o bine Eliade. Drama neputinţei de a interveni în rostogolirea grea, surdă şi implacabilă a Istoriei asupra Neamului tău. Neputinţa de a o opri sau de a devia Istoria din şleaul ce şi-l făcuse prin inima fiinţei româneşti.

Zice Eliade: „Mesajul cel mai profund al baladei îl constituie voinţa păstorului de a schimba sensul destinului său, de a preface nefericirea lui într-un moment al liturghiei cosmice, transfigurându-şi moartea în *nuntă mistică,* chemând pe lângă el soarele şi luna şi proiectându-se printre stele, ape şi munţi. (...) El a impus deci un sens absurdului însuşi, răspunzând printr-o feerie nupţială nefericirii şi morţii."

Cu alte cuvinte, românii din exil, incapabili să riposteze făţiş, ba chiar aflaţi unii, acolo, în Occidentul liber, sub interdicţia de a acţiona politic împotriva ocupantului bolşevic din Ţară, au găsit, au ştiut acei români *mioritici* ce să facă pentru a da un sens

superior, recuperator de idealuri, suferinţei de a trăi departe de orizontul natal... Însăşi opera lui Mircea Eliade, meşterită cu conştiinţa netă de a răspunde prin ea absurdei istorii moderne, face parte din răspunsul *mioritic* dat de exilul românesc. Dat de Enescu, Brâncuşi, Cioran, Ionescu, Vintilă Horia, Uscătescu şi atâţi alţii, inclusiv feciorii *mioritici* care s-au înrolat la sacrificiu ca să fie paraşutaţi în Ţară, pentru a-i sprijini pe şi mai *mioriticii* partizani din munţi...

Eliade ne aminteşte, în celebrul său studiu (vezi volumul *De la Zamolxis la Gingis-Han*), faptul că aceeaşi transfigurare o găsim şi în textul unor bocete, când este plânsă moartea unui fecior nenuntit. Ce a fost la început, colinda sau bocetul? Răspunsul este de-o importanţă secundară. Succesiunea în timp nu putem fi siguri că este cea sugerată de Eliade, căci circulaţia extraordinară pe care a avut-o *Mioriţa* în toate ţinuturile şi mediile româneşti ar explica orice iradiere dinspre textul baladei în textul altor „manifestări" folclorice. Nu cumva textul *Mioriţei* este sursa unor viziuni prin care bocetele încearcă şi ele să facă mai uşor de suportat despărţirea de cel drag? Oricum, ideea că *Mioriţa* este şi un soi de bocet vine să dea o şi mai mare complexitate acestui text. Rostul său este însă oricum acelaşi: absurdul, absurditatea morţii la omul tânăr, poate căpăta un sens, iar acel sens este mângâietor pentru cei apropiaţi sufleteşte de feciorul pierdut... Adică ţinta colindei, ca şi a bocetului, sunt rudele cele mai apropiate ale mortului, în mod specific maica cea bătrână, a căror inimă trebuie mângâiată...

Textul eseului despre *Mioriţa* a fost publicat de Eliade în 1962. Scris cu câţiva ani mai înainte de data publicării, era prea devreme pentru ca Mircea Eliade să se fi gândit la un alt, anume, moment românesc de sublimă „prefacere a nefericirii într-un moment al liturghiei cosmice". Instaurarea în România după 1944 a unui regim atât de ne-românesc şi anti-românesc a fost o fatalitate tragică, impusă românilor cu o forţă care depăşea capacitatea lor de opoziţie. Nu resemnarea „mioritică" a dus la instaurarea comunismului în România şi în jumătate din Europa, ci cârdăşia Est-Vest a marilor puteri nelegiuite. Ba, pe *plaiurile mioritice*, adică în adâncul codrilor şi pe crestele munţilor, *românii au avut reacţia cea mai bărbătească din toată Europa comunistă,* căci numai românii, mereu *mioritici,* au organizat singura rezistenţă anticomunistă armată, făţişă, haiducească. Eroică şi deseori martirică! Singura din tot lagărul comunist, chiar dacă perfect inutilă, pragmatic vorbind...

Paranteză: unde ne sunt trubadurii care să consemneze, cu inspiraţie, chiar şi în ritm de rock sau folk, acest moment sublim de afirmare a sufletului românesc?! De ce nu răzbate, în mizerabile textele textierilor ce se imaginează trubaduri moderni, de ce nu răzbate fiorul eroic, elanul august al fraţilor Arnăuţoiu, al Elisabetei Rizea, al lui Gavrilă Ogoranu, al partizanilor din munţi, pe care securitatea bolşevică i-a hăituit şi ucis, dar de îngropat în mormântul uitării îi îngropăm noi, cei de azi, noi îi îngropăm!...

Tragedia produsă în anii '50, ai „obsedantului" deceniu, se traduce mai ales prin numărul imens de vieţi distruse, stâlcite, călcate în picioare, batjocorite de justiţia comunistă, de sistemul penitenciar cominternist, care a imaginat în România cel mai cumplit concept de tortură din tot lagărul comunist! *Nu resemnarea mioritică a umplut temniţele comuniste din România, domnilor!... Ci dimpotrivă, neputinţa românului, neputinţă mioritică, de a se supune absurdului, de a accepta faţa inumană, chipul drăcesc al noului regim!* Din această neputinţă a resemnării s-au iscat feluritele acte de rezistenţă la regimul criminal cominternist! O statistică a acelor ani pune imediat în evidenţă că românii români, majoritari în Ţară, erau minoritari în rândurile partidului comunist opresor, în schimb tare puţini minoritari din România au participat la popularea temniţelor din RPR cu anti-comunişti! În comparaţie cu românii, puţini etnici minoritari au ajuns să se înfrunte cu fiara, cu regimul de exterminare din închisori!...

Anticomunişti cu arma în mână, dispuşi în orice clipă să se sacrifice pentru libertate şi demnitate, au fost numai românii români! Niciun minoritar etnic sau religios printre partizanii anticomunişti din munţii României! În Făgăraş sau în pădurea Babadagului, în Maramureş sau în munţii Banatului, în Apuseni sau Vrancea, au suferit şi au jertfit numai urmaşii ciobănaşului mioritic, care ortodox, care greco-catolic... Şi atât! Alţii nu au mai fost! Picior de ungur sau de sas, de evreu sau de ţigan! De reformat sau adventist!, care să fi urcat pe cărările de munte ale suferinţei şi jertfei... Ale demnităţii eroice!... Faptul că fiecare dintre acei partizani din munţi, martiri şi eroi deopotrivă, ştiau ca pe Tatăl nostru colinda baladei *Mioriţa* nu i-a făcut să lepede arma din mână!...Ci – iar, dimpotrivă!

Aşadar, zeci de mii de români au înfundat Piteştiul şi Gherla, Aiudul şi Canalul... Sute de mii de ani de suferinţă absurdă, mai absurdă ca moartea!... Torţionarii neamului românesc i-au sortit exterminării lente, prin suferinţe fizice cumplite şi prin degradare morală, pe cei mai buni fii ai Neamului, pe cei mai „verticali"! Un regim penitenciar conceput pentru a batjocori omul, pentru a-l secătui sufleteşte înainte de a-l termina fizic!... Ţinta predilectă: credinţa strămoşească a românului în Domnul nostru Iisus Hristos!

Numai că a existat un răspuns – pe care l-aş numi *omenesc* înainte de a-l numi *românesc, un răspuns totalmente mioritic* la comportamentul bestial al ocupantului cominternist: în spaţiul concentraţionar românesc, adică în temniţele comuniste, românii siliţi de teroarea istoriei să-şi petreacă cu lanţuri la picioare anii cei mai frumoşi ai tinereţii, au găsit motive să aducă pentru această şansă şi onoare mulţumire şi cuvinte de glorie Mântuitorului Iisus Hristos, tovarăşul lor de suferinţă, antemergătorul lor!... Nicăieri în spaţiul european încăput sub cizma bolşevică, cominternistă, a ateismului agresiv, militant, nu s-a mai produs un fenomen de *amploarea şi profunzimea trăirii religioase la românii din temniţele comunismului ateu,* trăire din care s-a prefirat până la noi, cu valoare de document fără pereche, *poezia detenţiei,* scrisă în temniţele din Republica Populară Română...

→

Homo sapiens

E un fel de a spune „scrisă”, căci regimul bolşevic nu le-a admis academicienilor, savanţilor şi poeţilor încarceraţi accesul la hârtie şi creion. Toată poezia detenţiei – *capitol eminamente românesc în rezistenţa anti-comunistă planetară,* a trăit şi a supravieţuit numai pe căile oralităţii, motiv în plus să apropiem această poezie, această literatură fantastă, această reacţie eminamente românească, să o legăm de magnifica *Mioriţă,* ziditoare de suflet etnic, cu ale sale o mie şi una de variante culese pe întreg spaţiul românesc!

Cuvintele lui Mircea Eliade despre *Mioriţa,* cât de bine se potrivesc pentru camarazii din Ţară ai lui Mircea Eliade! Încarceraţi cu maximă duritate, unii exterminaţi, cu toţii supuşi unui regim de dezumanizare, deţinuţii noştri politici au avut harul şi voinţa de a schimba destinul impus de Istorie, de a preface suferinţa lor şi a Neamului într-un act liturgic, de sfinţire a omului, în felul acesta transfigurându-şi moartea şi însăşi starea nedemnă de robie a întregului Neam într-un moment istoric de graţie...

Comportamentul în temniţă al camarazilor şi camaradelor lui Nae Cojocaru sau Valeriu Gafencu, Mircea Vulcănescu ori Petre Ţuţea sau Aspasia Petrescu Oţel, a dat un sens absurdului însuşi. Iar acest sens a însemnat în fond dejucarea proiectului demenţial şi diabolic al celor care, ca instrumente oarbe ale absurdului însuşi, au conceput sistemul politic şi penitenciar din România... Românii, deţinuţii politici din România, au introdus un sens mântuitor, un logos în haosul şi arbitrarul acelei lumi concepute în dispreţ şi ură faţă de om, faţă de Cel Ce ne-a împrumutat chipul Său. Au ştiut să transfigureze infernul concentraţionar într-un spaţiu binecuvântat de Dumnezeu! Într-o gură de rai...

L-am întrebat pe părintele Radu Leonte din Sibiu, arestat în seara nunţii sale, în iarna lui 1941, şi întors la soţia sa abia în septembrie 1964, l-am întrebat cu teamă, cu sfială, cum e, părinte Leonte, să stai în temniţă 24 de ani?...

Şi mi-a răspuns cam aşa: „Dragul meu, primii patru-cinci ani sunt mai grei, căci abia după aceea pricepi care este câştigul tău că te afli acolo...”

De ce oare, când am primit acest răspuns, mi s-a părut unul *mioritic*?!... Mioritic în totului tot... Resimţindu-l ca pe dovada de *eşec al teroarei cominterniste!*

Aşadar, ciobănaşul mioritic când află că i se doreşte moartea, că uciderea sa este deja plănuită, nu pune mâna pe par, nici măcar nu fuge, nu dispare „englezeşte” de la faţa locului. Ci rămâne locului, şi-şi acceptă soarta „româneşte”, zic nerozii. Fie cum zic ei!... De data asta însă s-ar putea să aibă dreptate!

Comportamentul mioritic, al ciobănaşului, este, da, *tipic românesc!* Numai că este cazul să se ştie şi să se înţeleagă că în acest mod tipic românesc nu se comportă numai ciobănaşul nostru arhetipal. Dacă este să numim mioritic sau tipic românesc acest comportament, atunci trebuie să se ştie că la fel de mioritic, de „româneşte”, reacţionează Însuşi Iisus Hristos când află ce i-au pregătit Iuda şi sponsorii Iudei. Căci în loc să se depărteze de primejdie, să părăsească grădina pierzaniei în graba cea mai mare, El Îşi adună mai aproape învăţăceii şi le ţine predica cea mai înălţătoare, învăţătura cea mai adâncă, lauda cea mai aprinsă adusă Domnului, vieţii adevărate! Sfidând moartea şi forţele întunericului, ale răului şi ale minciunii! Exact ca în *Mioriţa,* oameni buni!...

Tot după tipicul *mioritic, românesc* – nu eu i-am zis aşa!, se desfăşoară alt moment de răscruce din istoria lumii, perfect comparabil, cel al morţii lui Socrate. El, omul cel mai înţelept, cel mai priceput în a descifra tainele minţii omeneşti şi ale lumii în care trăim, a fost condamnat la moarte de concitadinii săi, prin acuzaţiile aduse de nişte neica nimeni... Detaliu important: a fost condamnat în modul cel mai *democratic* cu putinţă: prin vot, prin scrutin, prin referendum... Ca şi Iisus, de altfel!

...A avut Socrate nenumărate ocazii să se sustragă pedepsei capitale şi n-a făcut-o. În ajunul morţii, de acord cu temnicerii, prietenii i-au aranjat o evadare. A refuzat din nou Socrate, iar ca să-şi consoleze amicii de plecarea sa din această lume, le-a ţinut „predica” sa cea mai emoţionantă, mai tulburătoare. El, Socrate, care peste câteva clipe urma să bea cucută din cupa izbăvitoare, şi-a încurajat prietenii vorbindu-le până la ultima suflare a sa despre nemurirea sufletului... Consemnată de Platon în vestitul dialog *Phaidon.*

E greu de precizat şi de stabilit o ierarhie a celor trei texte, care din ele este mai important pentru românii de noi! *Mioriţa, Evanghelia* sau *Phaidon*? Ceea ce putem preciza, în termenii propuşi de nedemnii noştri preopinenţi – nedemni nedemnii, dar teribil de băgăcioşi cât mai în faţă!, este că *atât Iisus, cât şi Socrate, adică atât omul cel mai curat din câţi au existat, cât şi omul cel mai înţelept, puşi în faţa morţii, au avut un comportament, da, mioritic! Un comportament tipic românesc!...* Nu s-au temut de moarte, au preamărit norocul de a vieţui pe această lume totuşi trecătoare, înşelătoare, în drum spre certitudinile de Apoi...

Iar dacă am pomenit de comportamentul românesc al românilor confruntaţi cu „teroarea istoriei”, în postura de deţinuţi politici în temniţele cominterniste, nu putem să nu ne aducem aminte că mulţi dintre acei deţinuţi diafani erau tineri din Frăţiile de Cruce, adică chiar la vârsta ciobănaşului mioritic. Nu fusese departe de această vârstă nici Căpitanul, în 1938, când, avertizat asupra intenţiilor criminale ale regelui sperjur, este sfătuit să plece pentru o vreme din Ţară. Care dintre noi, oamenii obişnuiţi, nu regretăm că acest sfat nu a fost urmat de Căpitan?! Regretăm şi *nu înţelegem* de ce Corneliu Zelea Codreanu nu a reacţionat instinctiv, ci s-a purtat aidoma ciobănaşului matricial, aidoma lui Socrate şi Iisus: nu a întors spatele morţii, evitând-o, depărtându-se de ea, ci s-a lăsat în voia altui instinct, superior, instinctului pe care îl naşte în tine conştientizarea sinceră, profundă, autentică a valorii vieţii, a valorilor sufleteşti legate de condiţia divină a fiinţei umane... A ta, cititorule!

Comportamentul *mioritic* – sau *cristic* (sic!), cum vrem să-i spunem, al Căpitanului în faţa morţii e întregit de felul cum, alături de ceilalţi 13 camarazi, şi-a trăit ultimele clipe, horcăind pe gâtlejul sugrumat cuvinte de laudă Domnului, Slavei divine, cereşti!

Fiecare dintre noi, dinaintea unui text, a unui gest public sau privat, încercăm să ne punem în postura personajului şi aprobăm sau repudiem purtarea insului, ne identificăm sau nu cu fapta sa. Reacţia ciobănaşului, chiar aşa cum a fost ea imaginată de ceata de colindători, este o reacţie posibilă, totuşi. Dovadă, cum am arătat, faptul că regăsim această reacţie, acest comportament şi la alţii... E drept, nu la fitecine. Ci la „alde” Iisus şi Socrate, printre alţii, nu mulţi! De aceea nu e de mirare că unii dintre noi nu înţeleg, nu-şi pot asuma comportamentul ciobănaşului sau al lui Socrate... Nu înţeleg, dar cei mai mulţi, printre care şi subsemnatul, simt că le scapă înţelegerea acelor fapte şi trăiesc, cu onestitate, sentimentul limitării înţelegerii...

Nimic nu este mai reconfortant decât bunul simţ al celor săraci cu duhul, deficitari la capitolul înţelegerii acestei lumi. Mai devreme sau mai târziu, la un nivel sau altul, fiecare însă atingem un asemenea prag al înţelegerii şi ne împăcăm cu fatalitatea: nu suntem programaţi de Marele Softist să pricepem chiar totul! Unii mai mult, alţii mai puţin, dar niciunul totul!...

Ce te faci însă cu obrăznicătura care face din propria sa limitare cheia înţelegerii acestei lumi, etichetând drept lipsă de consistenţă, de autenticitate, toate cele la care nu are acces prin capacitatea sa, fatal mărginită, de a se pune în pielea altuia, de a-l înţelege pe Celălalt?! Nu mă văd capabil de comportamentul lui Socrate sau al ciobănaşului mioritic în faţa morţii, dar când iau cunoştinţă de acest model îmi dau seama că, dacă aş fi avut puţin mai mult noroc la naştere, mi-ar fi plăcut să mă fi înzestrat Dumnezeu cu un caracter atât de puternic...

Nu mă reped, în apărare prostească de sine, să declar că tot ceea ce eu nu înţeleg sau nu sunt în stare să fac nu are valoare, este gest sau comportament penibil, caraghios, descalificant... Cum fac toţi neisprăviţii care, de câţiva ani post-decembrişti încoace, vor să facă pedagogie naţională cu noi, oferindu-ne modelul neîmplinirii lor înfumurate!

Dacă, dintre aceştia, mai e careva recuperabil, îl sfătuiesc să mai citească o dată, dacă deja a făcut-o vreodată, *Apologia*, adică *Apărarea lui Socrate* şi textele legate de moartea sa, inclusiv dialogul *Phaidon*, să mai citească o dată şi *Evangheliile,* despre cum a fost „arestat” Iisus, inclusiv *Rugăciunea pentru unitatea om-Dumnezeu,* iar după aceea să citească sau, în cel mai bun caz, să recitească *Mioriţa*, eventual în vreo două-trei variante ale acesteia, pentru un dosar complet al cauzei... Altfel nu văd cum ar reintra în normalitate. În normalitatea fiinţei umane în ipostaza ei românească!...

Iar tuturor celor de faţă cititori le aduc la cunoştinţă că în hrubele cominterniste ale obsedantului deceniu, *Mioriţa* a fost atât de prezentă în mintea românaşilor noştri, *mioritici* până la Dumnezeu!, încât unul dintre ocnaşi, nu de capul său, ci mereu cercetându-şi camarazii de extaz penitenciar, făcând deci din acel text un soi de operă colectivă, anonimă, s-a încumetat să imagineze continuarea baladei!

Da, există o continuare a *Mioriţei!* Nu romanul *Baltagul,* care este şi el aşa ceva, dar în alt fel, ci un text poetic, în metru popular, să semene cât mai mult cu textul primordial. S-a încumetat cineva să se măsoare cu *Mioriţa*!... Cred că numai spaţiul binecuvântat al temniţei, al suferinţei nedrepte, putea cuiva să-i dea *curajul* de a scrie „continuarea” *Mioriţei,* dar şi *inspiraţia,* de natură cert divină, de a produce un text care să facă faţă comparaţiei cu oricare dintre cele o mie de variante ale *Mioriţei...* Iar acel ocnaş nu a făcut-o ca să schimbe cu vreo iotă destinul şi comportamentul *mioritic* al ciobănaşului, ci pentru a răspunde la o întrebare extrem de justificată: cum le-a fost asasinilor *după?* Cum de i-a mai răbdat pământul?...

Întrebarea aceasta şi-a pus-o Radu Gyr şi a scris drept răspuns *Balada unui plai de munte.*

Ce s-a întâmplat cu asasinii ciobănaşului nostru mioritic?, se întreabă aşadar Radu Gyr şi dă la această întrebare un răspuns, adică un text, o baladă, care îl situează cert printre marii poeţi ai lumii. (Vezi volumul *Balade*.) Important este că s-a găsit un spirit *mioritic,* Radu Gyr, care să-şi pună întrebarea, la care a imaginat un răspuns pe puterea minţii sale. Iar şi mai important este că în acest acelaşi spaţiu *mioritic,* când vestea că a fost ucis Mielul Domnului a cutremurat tăriile lumii în care ei se ştiau trăitori, poporului ăstuia de români *mioritici* fiindu-i cu neputinţă să înţeleagă asemenea faptă, ei, românii de odinioară, românii arhei, şi-au pus într-un târziu întrebarea: oare ce s-a întâmplat cu ucigaşii Mântuitorului, cu ucigaşii Celui Care S-a oferit suferinţei ca să ne mântuiască pe noi de păcate? Cu ce cumplită pedeapsă, pe măsura crimei făptuite, justiţia divină i-a pedepsit pe criminalii cei mai fără de suflet din istoria Universului?...

Da, românii şi-au pus această întrebare la care au imaginat şi un răspuns, un răspuns mai *mioritic* decât toate *Mioriţele* lor. Un răspuns pe care nechemaţii preopinenţi nu au nicio şansă să-l imagineze ori să-l înţeleagă...

Închipuindu-se magistraţi, judecători în dosarul uciderii lui Iisus Hristos, românii, *mioritici* în tot ce fac, au mai făcut una cu care să scandalizeze componenta năucă, lucidă şi pragmatică a planetei: în imaginarul românesc folcloric, pedeapsa cu care au fost condamnaţi ucigaşii cei mai nenorociţi a fost ca ei *să nu mai moară niciodată. Să trăiască veşnic!* Şi punct!

Aceasta a fost pedeapsa dată de Dumnezeu! De Dumnezeul românilor, dacă nu cumva blasfemiez vorbind astfel!...

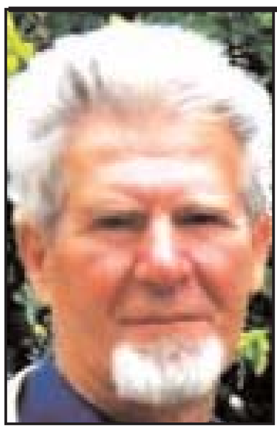
Logica strânsă a acestui răspuns: numai aşa, trăind la nesfârşit şi asistând la „marşul glorios al lui Iisus pe pământ” (apud Ţuţea), li se vădea acelor nefericiţi eşecul crimei lor! Dimensiunile netrebniciei lor...

Mai departe, interpretarea „sentinţei” e la însde...mintea fiecăruia, cum îl taie capul pe fiecare...

(Imaginea de mai sus şi cea de la pagina anterioară sunt reluate din cartea lui Victor Ravini *Mioriţa. Izvorul nemuririi,* Editura Alcor Edimpex, Bucureşti, 2016, paginile 184 şi 231.)

→

Homo sapiens

Mercenarul şi patriotul

Cătălin MAMALI

Finala de tenis masculin de la Olimpiada din 2024, Paris, este unică printr-o rară combinaţie de elemente care sunt la valoarea maximă sau foarte aproape de aceasta. Este o finală magică cu valoare simbolică pentru tenisul prezent şi viitor. Este inimitabilă şi plină de sugestii, chiar sfaturi pentru tenismeni, antrenori, sponsori şi spectatori.

Principalele elemente care o fac unică şi inimitabilă sunt următoarele: 1) confruntarea primilor doi tenismeni mondiali; 2) miză mare, ca orice altă finală olimpică – angajează demnitatea şi identitatea naţională, precum toate celelalte sporturi; 3) vine după victoria de la Wimbledon a lui Carlos Alcaraz şi denigrarea publică în presă a lui Novak Djokovic din ultimii ani; 4) a avut un nivel tactic, tehnic şi palpitant de excepţie. Istoria tenisului include multe meciuri de un dramatism sublim: J. McEnroe – B. Borg, P. Sampras – A. Agassi, Roger Federer – Rafael Nadal, Stan Smith – Ilie Năstase, Djokovic – Nadal…, dar niciunul dintre aceste meciuri nu a reunit toate elementele finalei 2024 de la Olimpiada de la Paris. Prin Djokovic şi Alcaraz, relaţia dintre ei şi contextul olimpic 2024, recenta finală este unică.

În seara finalei, pe strada Hristo Botev din Bucureşti, în staţia de taxi, doi tineri îl întreabă pe şofer: „Cine a câştigat finala la tenis masculin?" Răspunsul dat de o voce puternică se aude în noapte: „Sârbul – creştin şi ortodox." Tinerii spun „Bravo!" Apoi, unul repetă întrebător: „Creştin şi ortodox?!"

Jocul de tenis nu este religios, politic, etnic, ateist, capitalist sau comunist. Este posibil ca spectatorii, jurnaliştii sau alţii să-i dea astfel de interpretări? Da! Mai grav – îl pot folosi pentru astfel de scopuri. Dar, tenisul este natural, prin întrebări, contra întrebări şi răspunsuri practice, un joc dincolo sau dincoace de aceste utilizări.

Tenisul jucat în finală la Olimpiada 2024 a scos la iveală măiestria tehnică a ambilor jucători, energia lor, pregătirea fizică, talentul şi, printre altele, voinţa de a învinge. Însă, dincolo de fizic, mental şi talent, jocul de tenis relevă *caracterul*!

Cum poate un tenisman fenomenal de talia lui Carlos Alcaraz să fie mercenar? Al cui? În niciun caz pentru Anglia sau Franţa. Alcaraz iubeşte Spania. Mercenarismul lui Alcaraz este special: el este în slujba propriei nevoi de glorie, de invincibilitate şi aroganţă a celui ce se vrea a fi mereu cel mai bun. Este un mercenarism narcisiac.

În contextul *gagaisto-progresist* cultivat la Olimpiada 2024 Paris, confruntarea celor două caractere a fost dramatică. Două caractere foarte puternice – voinţă, perseverenţă, capacitate de a îndura, puterea de a rezista la repetate frustrări şi, aşa cum inspirat spunea Alcaraz, abilitatea de avea „bucuria durerii trăite în joc", elemente care nu apar pe tabela de scor, dar hrănesc emoţiile.

Toate marile turnee (master, şlem, olimpiade) au o organizare aproape perfectă, care include şi elaborarea tabelului simetric cu cei doi capi de serie. Un astfel de tabel poate, aleator sau premeditat, să creeze culoare dificile sau favorabile concurenţilor. Grupul invizibil de experţi îl construieşte şi aplică. Pe partea lui Djokovic a fost inclus Nadal, pentru o confruntare pe la mijlocul traseului spre finală. Această alegere este sursa unei mari mize; o confruntare între Nadal, cu o postură copleşitoare de purtător al luminii olimpice, cu o istorie sublimă de victorii pe zgura de la Roland Garros şi cu un public nadalizat în contextul *gagaist* al olimpiadei. Oponentul, un Djokovic deprimat de înfrângerea de la Wimbledon şi ironizat de diferiţi chibiţi. Se miza pe o victorie a lui Nadal, dar triumful acestuia a fost zădărnicit de profesionalismul şi caracterul lui Djokovic.

→

După al meu: pedepsiţi să nu mai moară niciodată? Pedepsiţi cu viaţă veşnică?... Aşadar, *viaţa ca pedeapsă!*... O idee des întâlnită la românii *mioritici.* La maică-mea, bunăoară! Dar n-am luat-o în serios!... Sau la domnul Arghirescu, gazda mea din studenţie, de pe strada Lt. Paul Ionescu 15. Fusese la Caracal coleg de clasă cu Paul Ionescu, eroul al primului Război Mondial... Avea acum 95-96 de ani, iar când eu îi uram să atingă suta, nu-mi mulţumea, dând din cap compătimitor: ce-o fi fiind în capul acestui băiet?!... Dimineaţa, când era destul de linişte ca să-l aud prin perete, prindeam rugăciunea sa, cu vorbe ciudate, adresate direct Domnului, Doamne, cu ce ţi-am greşit de mă laşi să trăiesc atâta?! De ce nu mă iei, Doamne?!... Pentru care grele păcate, Doamne, mai trăiesc?...

Răsunau cunoscut în mintea mea aceste vorbe... Atât cât reuşisem eu să mă conectez până atunci la mentalul comunitar românesc. Românesc pentru că *mioritic*. Şi invers!...

Când viaţa este o pedeapsă, o probă de încercare, menită să te pregătească pentru altă viaţă, abia aceea adevărată, pui alt preţ pe viaţă şi pe toate cele din preajmă-ţi, atât de amăgitoare!...

În septembrie 1989 mă aflam la Santiago de Compostella, la un congres de romanistică. M-am împrietenit oareşicât cu un romanist suedez, i-a plăcut comunicarea mea şi mi-a cerut detalii. Am ajuns destul de repede şi la politică. *Nota bene*, era toamna lui 1989!... La un moment dat mi-a pus întrebarea incomodă pentru un român naţionalist: de ce românii nu dau niciun semn că ar fi capabili să se răscoale împotriva sistemului comunist? De ce acceptă mai departe dictatura ceauşistă?!... Adică, se subînţelegea, din laşitate şi oportunism se comportă românii atât de jalnic, de jenant!...

M-am pomenit, aproape instinctiv, fără să judec prea mult răspunsul, susţinând altă explicaţie: forma cea mai comună şi mai naturală (sic!) de laşitate este teama de moarte. Românii sunt un popor care în istoria lor nu au „excelat" prin teama de moarte. Dimpotrivă, au înfruntat-o cu destulă dăruire, alţii îi zic *seninătate*... Şi suedezul cel hiperborean s-a arătat cunoscător: religia dacilor, *Mioriţa,* Brâncoveanu, la care eu am adăugat rezistenţa anticomunistă din munţi, pe cât de eroică, pe atât de „ineficientă", despre care informatul meu coleg nu ştia nimic, nimic...

Iar eu am continuat: gestul de a te ridica împotriva unui sistem, a unui regim, a unei persoane, este un gest care îţi pune în pericol viaţa. Dar pe lângă pericolul de a-ţi pierde viaţa în confruntarea pe care o declanşezi, mai apare şi pericolul ca tu să iei viaţa cuiva, a adversarului. Confruntarea te poate aduce în postura nedorită nicicum de a ucide... Pentru român, nimic nu poate fi mai cumplit decât să se vadă cu mâinile înroşite de sângele omuciderii... Mai bine rabdă nedreptatea decât s-o înece în sânge! Românul ştie că pentru opresor există o plată inevitabilă şi îl lasă, mai degrabă, „în plata Domnului"...

Eram eu însumi mirat de cele ce spuneam şi vag mi s-a făcut ruşine pentru uşurinţa cu care am scornit, pe loc, aceste scuze. Credeam în ele? Nu ştiu. Ce ştiu este că atunci le-am gândit, aceste explicaţii, pentru prima oară. Mai ales ideea că românii nu se dau la o parte de la sacrificiul propriei vieţi, dar ezită atunci când s-ar putea să fie aduşi în situaţia de a lua ei viaţa cuiva, oricât i-ar fi acela de adversar!...

...Câteva luni mai târziu, în decembrie acelaşi an 1989, aveam să constat cu uimire şi îndurerat că avusesem tare multă dreptate... Mii de tineri *mioritici,* fără par, fără pistoale, numai cu palmele goale, au ieşit în faţa tancurilor, în faţa nevăzuţilor terorişti, nu ca să ucidă pedepsitor sau răzbunător – căci nu aveau pe cine, cât mai ales ca să-şi arate, lumii întregi, deplina disponibilitate la supremul sacrificiu! Dovedindu-şi astfel credinţa că Dumnezeu este cu noi, cu mioriticii de noi!...

Noi, românii, nu, nu suntem un popor de eroi sau de martiri! Nici nu există un asemenea popor... Iar a fi ori a reacţiona în spiritul *Mioriţei* nu înseamnă a fi erou sau martir. Ci e vorba de o atitudine, de o trăire profundă a propriei condiţii umane mult mai complexă, mai subtilă, mai greu de descifrat, despre care vom vorbi poate cu alt prilej. Atâta doar aş adăuga: a reacţiona „în legitimă apărare", instinctual, la violenţă răspunzând prin violenţă, înseamnă să te situezi pe linia de conduită a atentatorilor, a criminalilor. Ceea ce este perfect normal, justificat şi...recomandabil în viaţa de toate zilele, oamenilor obişnuiţi. Alde mine, alde mata, cititorule...

Uneori însă, când atitudinea ta angajează o miză mult superioară destinului individual – cazul lui Socrate şi Iisus, a avea reacţia „potrivită", cea aşteptată, înseamnă a accepta degradarea mizei, a semnificaţiilor legate de persoana-ţi. Înseamnă să aparţii acelei lumi din care vin şi cei care îţi vor moartea. Este şi cazul Căpitanului, care, dacă s-ar fi pus la adăpost din calea urgiei carliste, ar fi compromis propriul mesaj, al său şi al Mişcării. Ciobănaşul nu purta un mesaj anume, pe care să putem spune că l-a salvat prin comportamentul său cristic, mioritic. Dar camarazii săi colindători, cu o intuiţie sufletească teribilă pentru nişte simpli ţărani, punându-l pe ciobănaş să ia această atitudine, conferă morţii sale un mesaj, un răsunet care acoperă vaietul de jale matern, devenind *mister iniţiatic* la nivelul conştiinţei unui popor întreg! Căci, a nu se uita, balada *Mioriţa*, din toate creaţiile folclorice româneşti, are cea mai bună răspândire, cele peste o mie de variante acoperind dens întreg arealul românesc.

Un detaliu cum nu se poate mai mişcător: Prima oară, dacă nu mă înşel, *Mioriţa* a fost culeasă într-un sat ardelenesc, de români secuizaţi, de ceangăi. Un text în limba maghiară, aşadar. Bieţii oameni nu mai vorbeau româneşte, uitaseră şi religia părinţilor, trecând, de voie, de nevoie la alta... Dar nu se lepădaseră de „mesajul" mioritic, salvându-l chiar şi aşa, degradat prin traducere, ca pe chivotul lor sufletesc ultim şi de cel mai mare preţ...

În încheiere, aş zice că genul proxim şi ceva mai explicit al acestui „comportament mioritic" este sentimentul, şi el atât de românesc, numit *a-ţi fi ruşine de ruşinea celuilalt...* Nu ştiu dacă există şi în alte limbi, ca expresie curentă. Acest sentiment mă încearcă destul de des. Este un sentiment şi un comportament la care eu unul am acces. Căci celălalt, comportamentul propriu-zis mioritic, nu este accesibil chiar la tot românul! Ci numai celor dintre noi puţini şi aleşi... Binecuvântaţi de Dumnezeu! Când printre noi se iveşte unul, să ne bucurăm de norocul neamului nostru de-a-l odrăsli mai departe pe ciobănaşul carpatin...

Dar să ne rugăm la Bunul Dumnezeu să ne pună cât mai rar în situaţia de a scoate la lumină, din adâncul fiinţei noastre etnice, ce a mai rămas din *mioritismul* nostru ancestral...

Mai pune-i, Doamne, şi pe alţii la încercare! (7 ianuarie 2010)

Post scriptum: Decembrie 1989 şi tot ce a urmat, adică situaţia în care ne aflăm de 20 de ani, nu cumva este un alt moment în care Istoria dă în noi, românii, cu tot ce apucă şi ne pune din nou în cumpănă cu pieirea?! „Românul nu piere!", ne asigură un vechi adagiu danubiano-ponto-carpatin... Nici vorba asta nu există la alte popoare. Adică vorba „maghiarul nu piere!", sau rusul ori neamţul sau bulgarul... Dovadă că destinul nostru istoric ne-a pus mereu la încercare. Ne pune, iată, din nou! Numai că de data aceasta strategia neprietenilor care ne vor capul şi ţara pare a fi mai bine pusă la punct. Nu au neglijat niciun detaliu!...

Deformarea şi denaturarea mesajului care ne vine din adâncul veacurilor, inclusiv a celui mioritic, pentru a ne lipsi de acest mesaj, face parte din această strategie. O strategie care mizează nu numai pe cozile de topor, ci şi pe imbecilii cu certificat de naştere românesc... Nu ne-ai lipsit, Doamne, de ei nici în Parlament, nici în Guvern, nici în Universităţi sau Tribunale, la Televiziuni şi tot felul de redacţii, peste tot dăm de ei... (9 ianuarie 2010)

Greşeli în utilizarea adverbului

Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN

În uzul lingvistic actual, clasa adverbului, ca parte de vorbire neflexibilă, invariabilă, are mare stabilitate. Şi, totuşi, există construcţii în care adverbul circulă cu variaţie de forme, numai una dintre variante fiind acceptată de norma literară. Înregistrăm, în cele ce urmează, tipurile de variaţie şi, implicit, tipurile de greşeli.

● Adverbele *acum, atunci, aici* circulă cu două variante (*acum/acuma, atunci/atuncea, aici/aicea*), dintre care numai prima este literară; a doua, cu circulaţie în registrele „popular", „regional", „familiar", trebuie evitată în limba literară.

● În construcţia adverbului, apar greşeli de „acord" explicabile prin atracţie, constând în utilizarea greşit acordată a unui adverb aşezat în vecinătatea unui substantiv cu formă de plural, ca în:

(i) construcţiile adverbiale de superlativ relativ, unde componentul *cel,* deşi adverbial, este acordat (incorect: *notele elevelor **cele/celor** mai bine pregătite*; corect: *notele elevelor **cel** mai bine pregătite*; corect şi: *notele elevelor **celor** mai bune*, unde acordul priveşte adjectivul *bune*);

(ii) construcţiile cu valoare superlativă (incorect: *copii **nespuşi** de sinceri;* corect: *copii **nespus** de sinceri;* incorect: *copii **nemaipomeniţi** de frumoşi;* corect: *copii **nemaipomenit** de frumoşi,* corect şi: *copii nemaipomeniţi,* unde acordul se face direct cu un adjectiv, nu cu un adverb);

(iii) construcţii modale, cu referire la un adjectiv (incorect: *ferestre **largi** deschise;* corect: *ferestre **larg** deschise*; incorect: *candidaţi **slabi** pregătiţi*; corect: *candidaţi **slab** pregătiţi*); corect şi: *ferestre largi,* cu acordul adjectivului *largi*);

(iv) construcţii de apreciere cantitativă, cu referire la un adjectiv (incorect: *bani **destui** de mulţi*; corect: *bani **destul** de mulţi*, dar corect: *bani destui,* cu acordul adjectivului *destui*);

(v) construcţii modale cu referire la supin (incorect: *probleme **grele** de înţeles;* corect: *probleme **greu** de înţeles*; incorect: *cărţi **uşoare** de procurat*; corect: *cărţi **uşor** de procurat*; corect şi: *probleme grele*, cu acordul adjectivului *grele*);

(vi) construcţii cu adverb limitativ (*elevi analfabeţi **funcţionali**, bătrâni asistaţi **sociali**, indivizi handicapaţi **mintali***; corect: *elevi analfabeţi **funcţional**, bătrâni asistaţi **social**, indivizi handicapaţi **mintal***).

În construcţiile de tip limitativ (vi), regula de utilizare adverbială neacordată se păstrează şi dacă regentul are comportament substantival (*analfabeţii funcţional, asistaţii social, handicapaţii mintal*), dat fiind faptul că, semantic, substantivul se apropie aici de adjectiv, desemnând pe cei care au proprietatea de „analfabet functional"). Pentru aceeaşi construcţie, sub presiunea morfologică a naturii substantivale a regentului, se admite şi utilizarea acordată, deci adjectivală (*analfabeţii funcţionali, handicapaţii mintali, asistaţii sociali*). De menţionat că acordul se realizează numai pentru forma generică de masculin, nu şi pentru feminin (nu sunt acceptate construcţii ca: *analfabetă funcţională, asistate sociale, bolnavă cronică* etc.).

● Privitor la aşezarea adverbului *mai* în raport cu formele verbale compuse (construite cu auxiliar: perfect compus, condiţional-optativ, viitor), sunt corecte construcţiile: *Aş mai dori ceva., A mai venit o dată., Va mai încerca o dată.*, dar sunt incorecte: *Mai aş dori ceva., Mai a venit o dată., Mai va încerca o dată.* Regula cere aşezarea adverbului *mai* în imediata vecinătate a verbului lexical. Regula se păstrează şi în raport cu cliticele pronominale (formele atone): sunt corecte construcţiile *Îl mai aştept, Îl mai doresc*, cu adverbul *mai* în imediata vecinătate a verbului, dar sunt incorecte construcţiile: *Mai îl aştept, Mai îl doresc*.

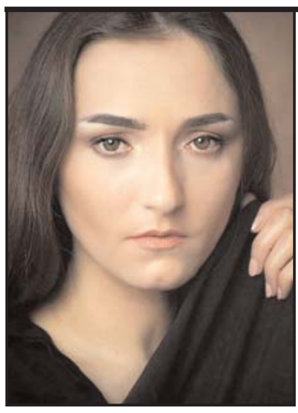
● Adverbul restrictiv *decât* apare, corect, numai în propoziţii negative (cu marcă negativă asociată verbului): *El **nu** vine **decât** noaptea., El **nu** citeşte **decât** poezie., **N**-au venit **decât** doi studenţi.*; incorect: *El vine **decât** noaptea., El citeşte **decât** poezie., Au venit **decât** doi studenţi.* Pentru propoziţiile afirmative, construcţia corectă se realizează cu adverbele restrictive *doar* şi *numai* (*El vine doar/numai noaptea., El citeşte doar/numai poezie., Au venit doar/numai doi studenţi.*). În timp ce adverbele restrictive *doar, numai* apar atât în propoziţii negative, cât şi în propoziţii afirmative (*El nu vine doar noaptea., El vine doar noaptea., El nu citeşte numai poezie., El citeşte numai poezie.*), sinonimul adverbial *decât* apare, corect, numai în propoziţii negative (*El **nu** vine decât noaptea.*).

● Adverbele compuse se scriu cu cratimă sau fără cratimă în funcţie de gradul de coeziune sintactică şi semantică a componentelor. Astfel, se scriu cu cratimă compusele temporale *azi-noapte, astă-iarnă, astă-seară, după-masă, după-amiază,* de aproximare *azi-mâine, ici-colo, de azi-de ieri,* locative *jur-împrejur,* modale *într-adins, târâş-grăpiş,* dar se scriu legat compusele temporale *astăzi, alaltăieri, odată, câteodată, (alt)cândva,* modalele *altfel, astfel, (alt)cumva, degeaba, bunăoară, desigur, îndeaproape;* negativele *deloc, defel, nicidecum, nicicând;* locativele *(alt)undeva, dedesubt, împrejur* etc.

Scrierea împreună (legat) vs separat (cu blanc/cu pauză) a componentelor deosebeşte adverbele compuse de grupările libere (analizabile) de cuvinte; să se compare: *deloc* (*Nu a venit deloc.*) vs *de loc* (*Este de loc din Teleorman.*); *altfel* (*altfel de abordare, Se comportă altfel.*) vs *alt fel* (*Doreşte alt fel de viaţă.*); *odată* (*Odată am fost şi eu bogat.*) vs *o dată* (*L-am întâlnit o dată, nu de două ori.*); *degrabă* (*A ajuns degrabă.*) vs *de grabă* (*De grabă, a făcut greşeli.*); *demult* (*Demult se scria cu alfabet chirilic.*) vs *de mult* (*De mult stres s-a îmbolnăvit.*); *decât* (*Este mai harnic decât fratele lui.; N-a ajuns decât azi.*) vs *de cât* (*De cât timp ai nevoie?*); *încontinuu* (*Plânge încontinuu.*) vs *în continuu* (*Eleva este în continuu progres.*); *dincolo* (*Locuieşte dincolo.* „în cealaltă parte") vs *din colo* (*Vine din colo.* „din acea parte") etc. În aceste exemple, intervine ceea ce se numeşte principiul sintactic în ortografie, potrivit căruia, în cazul unor perechi de secvenţe omofone (cu pronunţie identică, dar grafie diferită), grafia are rol distinctiv, asigurând deosebirea dintre cuvântul compus sudat şi îmbinarea liberă (analizabilă) de cuvinte.

Orice amestec al celor trei posibilităţi de scriere (cu cratimă vs sudat fără cratimă vs cu blanc/cu pauză) este greşit. Pentru evitarea acestor greşeli, în cazurile de nesiguranţă, trebuie consultate lucrările normative în vigoare (DOOM3, *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* din 1997, DEX).

Un nou *Îndreptar ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuaţie 2024,* revizuit şi adus la zi, elaborat de Departamentul de gramatică al Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", se află sub tipar; este aşteptat să apară în cursul acestei toamne.

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAŞCA şi Germain DROOGENBROODT

Caiet de călătorie

Carlos Ramos (Portugalia)

Un perete învăluit de soare
mici flori închise în adăposturile lor
cu gurile deschise spre albastra speranţă a zilei
în ochii apei
înţelesuri nepătrunse
mici picături care strălucesc orbitor dimineaţa
şi apoi dispar.
Îmi pun mâinile pe zid
simt tăcerea dinăuntru
vocea pietrelor
febra mării
un mister interior
pe care nu ştiu cum să-l scriu
pe cerul deschis
închid ochii
şi adun
cu mâinile curate
poezia.
O fiinţă umană

Ar trebui să venim pe lume omeneşte

Barbaros Irdelmen (Turcia)

Să creştem
Să învăţăm
Într-un mod uman
La muncă
Ar trebui să fim trataţi cu omenie
Cu respect, dragoste şi onoare
Ar trebui să trăim alături de cei dragi
Şi să călătorim cu plăcere
Ar trebui să îmbătrânim omeneşte
A fi o fiinţă umană
Ar trebui să fie un drept al omului…

A rămas finala: favoritul indiscutabil, pe hârtie, a fost Alcaraz. De departe şansele victoriei erau de partea acestui fenomenal jucător aflat în formă de vârf, dar Djokovic s-a impus intr-un meci ajuns la paroxism. Alcaraz a avut 5 (cinci!) şanse de break într-un singur game. Le-a irosit. Djokovic le-a blocat. Din această combinaţie, Alcaraz a ieşit descumpănit, iar Djokovic stimulat. Evident, şi Djokovic vrea victorii, dar în această finală el a ţintit o cauză mai mare. Între cele două caractere s-a disputat finala, nu între abilităţile lor tehnice. Caracterul nu este dat – el este o auto-construcţie care se dobândeşte prin fapte, alegeri, experienţe şi reflecţie. Caracterul, în principal, are două dimensiuni: forţă (puternic/slab) şi bunătate (bun/rău) – moralitate. Caracterul este testat de conflictul de interese. Evident ambii tenismeni au caractere foarte puternice. Pe dimensiunea morală – la Djokovic – se poate presupune că domină orientarea pro-adevăr, pro-justiţie şi respect pentru adversar. La Alcaraz se pare că domină orientarea pro-merit, foamea de dominare şi victorie, aroganţa. Foarte probabil aceste elemente l-au ajutat pe Djokovic să rămână concentrat pe cauza mai mare a jocului, iar pe Alcaraz l-au îndepărtat de ea.

Evident, fiecare jucător îşi iubeşte ţara, dar prin mijloace diferite. Viitorul ne va vorbi mult despre Alcaraz. Djokovic rămâne surprinzător.

Marile aniversări

Acad. Alexandru Zub, 90

Rodica LĂZĂRESCU

Acum zece ani, apărea în revista *Pro Saeculum* (nr. 5-6 (97-98)/2014) un interviu cu academicianul Alexandru Zub, pe care-l reluăm aproape integral mai jos, adăugându-i o parte din prezentarea care i se face academicianului în volumul al doilea din *Membrii Academiei Române. Dicţionar 1866-2022* de Dorina N. Rusu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2023 (Ediţia a VI-a, revăzută şi adăugită). Prezentarea respectivă este impresionantă, pe două pagini, aici este reprodusă numai prima parte, biografia şi publicaţiile (volume de autor, sinteze, volume coordonate), dar sunt omise participarea la colective redacţionale şi societăţi profesionale, numeroasele onoruri.

Revista se alătură astfel autoarei interviului, doamna Rodica Lăzărescu, în a-i ura academicianului Alexandru Zub, la frumoasă aniversare, ani mulţi şi rodnici în continuare.

S-a născut la 12 octombrie 1934, la Vârfu Câmpului, judeţul Botoşani. Este membru corespondent al Academiei Române din 10 septembrie 1991 şi membru titular din 20 decembrie 2004. Şi-a susţinut Discursul de Recepţie cu titlul *Discurs istoric şi ego-istorie* pe 27 ianuarie 2006.

După absolvirea Şcolii Normale (Pedagogice) din Şendriceni-Dorohoi (1953), a urmat cursurile Facultăţii de Istorie din Iaşi (1953-1957). În 1973 a devenit doctor în ştiinţe istorice cu o teză despre *Mihail Kogălniceanu istoric*. Din 1957 a lucrat în cercetare, iniţial în colectivul de istorie medie, apoi în cel de istorie modernă la Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol” din Iaşi. În 1958 a suferit o condamnare politică de zece ani pentru iniţiativa de a organiza la Putna comemorarea lui Ştefan cel Mare, suportând, până în aprilie 1964, când a fost eliberat, rigorile detenţiei la Iaşi, Jilava, Gherla, precum şi asprimile muncii forţate în lagărele din Balta Brăilei, Salcia, Stoeneşti, Grădina, Giurgeni etc. După eliberare a fost angajat la Muzeul de Istorie din Bacău, ulterior la Biblioteca Universitară din Iaşi. Din 1968 a fost reîncadrat la Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol” din Iaşi, pe care l-a condus în calitate de director între 1990 şi 2010. A întocmit lucrări asupra unor personalităţi ale istoriografiei române: *Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie* (1971); *A.D. Xenopol. Biobibliografie* (1973); *Mihail Kogălniceanu, istoric* (1974); *Vasile Pârvan, efigia cărturarului* (1974); *Vasile Pârvan. Biobibliografie* (1975); *Pe urmele lui Vasile Pârvan* (1983) ş.a. Şi-a legat numele de editarea unor lucrări de referinţă ale marilor istorici români: *Vasile Pârvan, Corespondenţă şi acte* (1973); *Mihail Kogălniceanu, Opere II. Scrieri istorice* (1976); *Vasile Pârvan, Scrieri* (1981, 2006) şi coordonarea seriei *Memoriale* (2001); *Idei şi forme istorice* (2003); *A.D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană* ş.a. Diverse restituţii monografice şi analize de ordin teoretic privind istoria şi menirea ei în societatea modernă a făcut în volumele: *Junimea, implicaţii istoriografice* (1976); *A scrie şi a face istorie* (1981); *Biruit-au gândul: note despre istorismul românesc* (1983); *De la istoria critică la criticism* (1985); *Cunoaştere de sine şi integrare* (1986); *Istorie şi istorici în România interbelică* (1989); *Istorie şi finalitate* (199l, 2004); *În orizontul istoriei* (1994). Acestora li se adaugă: *Eminescu. Glose istorico-culturale* (1994); *La sfârşit de ciclu. Despre impactul Revoluţiei Franceze* (1994); *Impasul reîntregirii* (1995); *Chemarea istoriei* (1997); *Discurs istoric şi tranziţie: în căutarea unei paradigme* (1998); *Orizont închis: istoriografia română sub dictatură* (2000); *De la istoria critică la criticism: istoriografia română sub semnul modernităţii* (2000); *Reflections on the impact of the French Revolution. 1789, de Tocqueville, and Romanian culture* (2000); *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie şi morală în România. Alexandru Zub în dialog cu Sorin Antohi* (2002); *Clio sub semnul interogaţiei* (2006); *Nicolae Iorga: studii şi note istoriografice* (2012); *Alexandru Zub la Sighet* (2012); *Cantemiriana. Eseuri, note de lectură* (2014) ş.a. A realizat pentru străinătate o serie de sinteze: *Mihail Kogălniceanu un fondateur de la Roumanie moderne* (1978); *Hundert Jahre Unabhängigkeit Rumäniens* (1978); *À la recherche de la synthèse. A.D. Xenopol* (1983); *Les dilemmes d'un historien: V. Pârvan* (1985). Sub coordonarea sa au apărut mai multe volume tematice, între care: *Culture and Society: Structures, Interferences, Analogies in Modern Romanian History* (1985); *La Révolution Française et les Roumains: impact, images, interprétations* (1989); *Temps et changement dans l'espace roumain: fragments d'une histoire des conduites temporelles* (1991); *Cultură şi societate: studii privitoare la trecutul românesc* (1991); *Victor Slăvescu* (1993); *Ion Nistor* (1993); *Ilie Minea* (1996); *Identitate/alteritate în spaţiul cultural românesc* (1996); *I.D. Ştefănescu* (1997); *Globalism şi dileme identitare. Perspective româneşti* (2000); *Basarabia: dilemele identităţii* (2001); *Populism, demagogie sau realism politic* (2001); *Sovietization in Romania and Czechoslovakia: history, analogies, consequences* (2003); *Efigii istorice. Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol, Vasile Pârvan* (2015); *Mihail Kogălniceanu. Studii şi note istoriografice* (2017); *Penser l'Europe en historien. Quelle Europe, quel discours historique?* (2017); *Impasul reîntregirii* (2018); *Opresiune şi rezistenţă sub regimul comunist: fragmentarium istorico-memorial* (2020) ş.a.

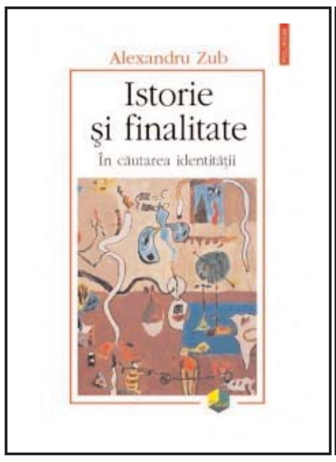

Coborât în dulcele târg al Ieşilor din binecuvântatul spaţiu botoşănean, om al bibliotecii şi al arhivelor, înscris în ilustra tradiţie a lui Kogălniceanu, Xenopol, Pârvan, Iorga, unul dintre *ultimii veritabili seniori ai culturii noastre umaniste*, membru al Asociaţiei Istoricilor Europeni, al Asociaţiei Istoricilor Americani, al Societăţii Internaţionale pentru studiul Timpului, al Comisiei Internaţionale de Istoriografie, cavaler al Ordinului Artelor şi Literelor, conferit de guvernul francez, semnatar a peste 30 de volume de autor, cărora li se alătură aproape 30 de volume tematice coordonate şi îngrijite, aproape 2000 de articole, prefeţe, eseuri, introduceri la diferite volume, academicianul Alexandru Zub este întruchiparea perfectă a modestiei şi a discreţiei. *În persoana discretă a lui Zub*, îşi aminteşte un deţinut de la Gherla, acolo unde tânărul de 23 de ani a fost întemniţat vreme de şase ani, *moralitatea era singurul lucru lipsit de discreţie.*

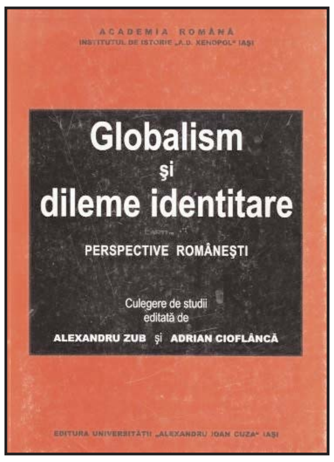
– Stimate domnule academician Alexandru Zub, nu ştiu dacă să încep sau să las pentru final o întrebare stârnită de o propoziţie a lui Cioran – „a fi istoric înseamnă a fi un om inutil”. V-aţi simţit vreodată inutil?

– După lectura unui preambul atât de generos, legat de persoana mea, nu prea ştiu cum să aflu tonul unui dialog ca acela propus de revista *Pro Saeculum*, publicaţie ce mi-a arătat un anume interes încă din vremea când era gestionată de regretatul Alexandru Deşliu (1), de la care am şi primit, cândva, o propunere analoagă. Regret şi acum că n-am fost disponibil atunci şi mă bucur că am ocazia să răspund acum, măcar în parte, la întrebările puse.

Prima chestiune porneşte de la un enunţ al lui Cioran despre inutilitatea istoricului, ca om, enunţ excesiv şi descalificant, lesne „demontabil” prin alte enunţuri, la fel de notorii, însă şi pe seama experienţei proprii. E destul să amintesc ce scria Blaga, în aceeaşi epocă, despre istorie, ca spaţiu în care oricine e silit să respire, fiindcă, asemeni aerului, fără istorie nu se poate trăi. Ne naştem în ea şi o lăsăm

moştenire altora, pe linia unei continuităţi a speciei umane, una de care mai toţi istoricii, de la Herodot şi Lucian la Iorga şi Marrou, au fost mereu convinşi, ca de un fapt inexorabil. Criticii şi detractorii n-au făcut, paradoxal, decât să sporească nevoia de istorie, ca discurs recuperator şi explicativ totodată. Atitudinile manifeste de-a lungul timpului, secole şi milenii, au alimentat un repertoriu inepuizabil, pe seama căruia unii se amuză, ca Paul Valéry, însă care constituie totuşi un tezaur faptic şi sapienţial de neînlocuit. Personal, sunt mereu stupefiat când întâlnesc judecăţi de felul celei cu care aţi început dialogul nostru. Un filosof „teribilist”, cum era Cioran la vremea enunţului, nu poate fi luat tocmai în serios. Nici el nu se voia, măcar din când în când. Însă chestiunea inutilităţii se referă şi la mine, ca profesionist al istoriografiei. Ca să fiu cât mai scurt, voi recunoaşte că oricine poate fi vizitat de îndoieli, incertitudini, decepţii iscate din eventuale neşanse, dar a cantona excesiv în zona „inutilităţii” devine semn al unui minus ontologic şi profesional.

Sunt bucuros, de aceea că acest sentiment nu m-a afectat prea des, nici în forme insuportabile de-a lungul vieţii. Aş putea spune însă că el a contribuit, *cum grano salis*, la fixarea unei nuanţe proprii, aşa cum întâlnisem la unii profesionişti ai domeniului. Un anume scepticism poate sprijini efortul cognitiv, dar excesul dăunează, fie şi sub formă de *hipercritică*, după cum sesizam mai demult într-un studiu ce legitima critica în istoriografie, nu şi abuzul criticist. Mi s-a părut atunci şi mai sunt convins că trebuie să deosebim critica (perfect legitimă) de criticismul (abuziv). Utilitatea istoriei ca disciplină a cunoaşterii umane nu mai poate fi pusă, în chip serios, la îndoială.

– Oximoronul locului de naştere, Vârful Câmpului, a imprimat ceva în personalitatea Domniei Voastre?

– Se admite îndeobşte că locul de origine, implicând peisaj, oameni, cutume, cer şi pământ, uneori şi istorie în sens evenimenţial, joacă un anume rol în viaţa fiecăruia, însă nimeni nu a fost încă în stare a-l defini cu uneltele de care dispune destul de exact sau măcar acceptabil. Nimic nu poate înlocui orizontul natal. Am schiţat, cu ani în urmă, câteva *gânduri despre vatră*, ca fiu al comunei Vârful Câmpului, cu Siretul de-o parte şi pădurea de alta, veghind ca nişte divinităţi protectoare asupra unei populaţii venite parcă din toate zările românităţii.

→

Marile aniversări

Câmpul, în prelungirea căruia, ca un vârf colinar, se plasează satul meu, ar fi încă un element simbolic, destul de important ca să explice însăşi denumirea comunei în timpurile moderne şi acea „dimensiune ergoetică”, născută din cultul muncii şi al chiverniselii oneste, evocat tot ocazional într-un mic eseu, care ar putea răspunde, eventual, la întrebarea pusă. (2)

– *Dar semnul zodiacal sub care aţi venit în lume? Sunteţi balanţă. Echilibrată?*

– Aţi intuit bine, sunt în adevăr o persoană ce a trăit mereu sub semnul balanţei şi cumva apăsată de riscul unui dezechilibru posibil. Când o asemenea temă a început să mă preocupe, în faza şcolarităţii elementare, în casa părintească exista deja un zodiac, înnegrit de timp şi de uzură, trecut pesemne prin multe mâini, iar de acolo am înţeles că mă plasam la marginea zodiei. Am crezut un timp că aparţin *Scorpionului,* adică unei zodii la care aş fi renunţat bucuros, dacă era posibil. Simplă prejudecată, fireşte. În anii gimnaziali, am avut sub ochi un almanah în care luna octombrie era comentată (ca şi celelalte, desigur) în câteva versuri din care îmi amintesc unul în care era invocat Eminescu, poet al „codrului desfrunzit”. Faptul că eram o *balanţă*, prin natura ei instabilă, m-a silit la eforturi de autocontrol şi „ajustare”, atitudine activă şi în aceste ore târzii ale vieţii. Aş deveni abuziv, insistând pe această temă.

– *Zicea Vasile Pârvan: „Cel care luptă e mare, cel ce suferă e sfânt”. Cât de sfânt vă consideraţi dvs.? Aţi putea explica tinerei generaţii cum e să faci închisoare pentru* Fane Babanu? *Iertată fie-mi formula din argoul elevilor de azi care la şcoală, la ora de istorie, află ceva vag, cel mult dintr-o pagină şi jumătate de manual, despre Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi alţi câţiva mai puţin importanţi decât Esca, de pildă!*

– Nu sunt tocmai convins că trebuie să disociem atât de ferm între *lupta* producătoare de *măreţie* umană şi *suferinţa* care naşte *sfinţenie*. Pârvan se referea, dacă nu mă înşel, la contextul Marelui Război, cel în care *lupta* a produs atâtea jertfe umane, poate şi *sfinţenie,* dar cum se poate dovedi acest lucru? Întrebarea se referă însă la un anume fel de *sfinţenie,* generată de experienţe carcerale la limită, pe seama cărora există deja o vastă literatură de confesiuni şi exegeze, dar şi reacţii critice din partea unor spirite mai puţin sensibile la dimensiunea miraculoasă a existenţei noastre. În ce mă priveşte, fiindcă aluzia e clară, mă simt ispitit să spun că n-am atribuit acelor experienţe nicicând o asemenea calitate, greu de atins şi în circumstanţe normale, cu atât mai anevoie în zona recluziunii silnice. Am identificat însă, cu bucurie, printre comilitonii de acolo, unele figuri ce păreau că se află pe acest traseu. Un doctor, Gh. Dabija, din lotul *Rugul Aprins*, părea destul de aproape de acest prag, ca şi un sătean din zona Neamţului, Constantin Ana, care slujise într-o pădure regală din zonă, ca şi un *Moş Vasile* (numele îmi scapă), feroviar modest din Transilvania, care căpătase, după gratii, o transparenţă ireală şi părea deja *dincolo*, senin şi inactual. Erau figuri ce ipostaziau valori de prim ordin, în care ştiinţa, practica medicală şi teologia făceau „bună casă”, în primul caz, după cum bunătatea şi omenia păreau să câştige de tot „partida” în celelalte: oameni simpli, aparent, dar bine zidiţi lăuntric şi respirând un aer tonic în jurul lor. Personal, fusesem condamnat la închisoare (zece ani) pentru sărbătorirea unei figuri istorice de prim rang, Ştefan cel Mare, rămas în cronici, ca şi în memoria colectivă, ca un luptător cu vocaţie de ctitor bisericesc şi împliniri spirituale pe seama cărora contemporanii l-au numit şi *Sfânt*. Azi, el face parte din galeria sfinţilor noştri, încununând un „proces” multisecular de înaltă semnificaţie pentru neamul său. Momentul 1957 se cuvine raportat la cel petrecut la Putna în 1871, dar şi la suprema împlinire de la 1992, situaţie ce ar trebui să descurajeze orice demers demitizant sau peiorativ.

– *A ajuns patriotismul o vorbă de ocară?*

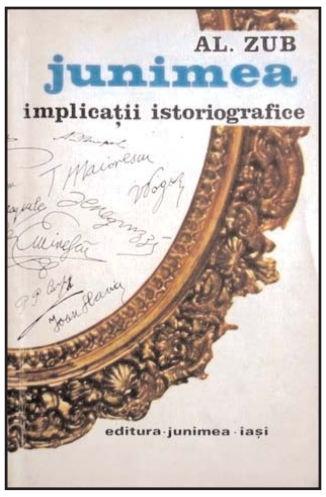
– Pentru cei care consideră marile figuri tutelare ale neamului nostru ca un impediment în calea integrării euroatlantice, patria a ajuns în adevăr să fie o realitate desuetă, o „vorbă de ocară”, cum spuneţi, însă un asemenea proces exista şi pe timpul lui Eminescu, înregistrând accente noi în România Mare şi după ocupaţia sovietică din 1944, ocupaţie ce a supus „celula românească” la mari strădanii de a rezista fără distorsiuni esenţiale.

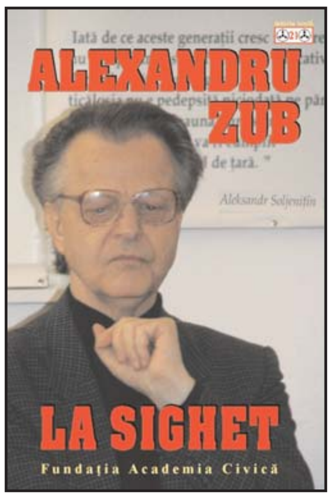
– *Citez finalul discursului dvs. de recepţie la Academia Română:*

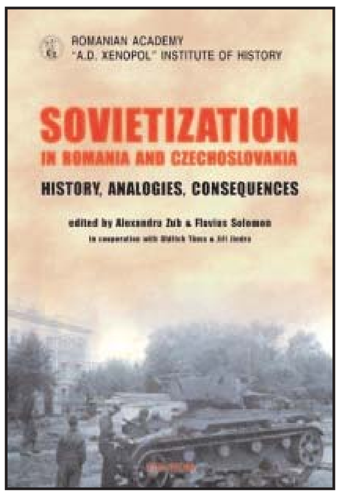
Istoria „se află […], în mod firesc, sub supravegherea statului, a politicului, dar şi a societăţii, care îi impune adesea rezerve, tăceri, amnezii asumate. Conştient de situaţie, istoricul caută să-şi obţină autonomia, dreptul de a emite un discurs personal, în acord cu viziunea sa despre lume şi cu datele extrase din examenul materiei. Ego-istoria îl ajută să-şi obiectiveze propria situaţie.”

Istoricul Alexandru Zub şi-a obţinut autonomia faţă de politic?

– M-am străduit, în orice caz, deşi autonomia deplină în istoriografie e o ţintă greu de atins, dacă nu imposibil. Fiindcă slujitorul acestui domeniu trăieşte într-un timp şi un mediu anume, expus deci la influenţe şi presiuni de tot felul, care îi determină până la un punct discursul. La limită, el poate gândi ca Hesse, anume că se află într-o lume haotică şi că trebuie să-i inculce neapărat „ordine şi sens”. Oricum, istoricul nu-şi poate exercita profesia decât în timpul său şi cu resursele fatal limitate de care acesta dispune. Kogălniceanu şi Iorga, de pildă, erau convinşi de aceasta, pe urmele lui Ranke şi ale unei lungi suite de istorici, care se continuă până la noi. Se întâmplă cu el ceva ca în piesa lui Albee, *Cui îi e frică de Virginia Wolf?*, în care istoricul şi viaţa se află într-un amestec complex şi inextricabil de relaţii, condamnat mereu la confuzie şi inadecvare. Cu toate astea, ca profesionist al domeniului, el rămâne unicul „garant” al restituţiei corecte a trecutului uman, în timp şi spaţiu, trecut abordabil sub multiple unghiuri, ca pe tabla de şah imaginată de Braudel, în care poziţiile jucătorilor se pot schimba la infinit, fiecare având partea lui de adevăr şi de folos. (3)

– *Că tot am ajuns la raporturile în care Istoria, vrând-nevrând, este silită să intre – în ce relaţie se află ea (mă refer la istorie ca ştiinţă) cu Adevărul? Ştiu că Alex. Xenopol afirma că „adevărurile fundamentale rămân aceleaşi pentru toate timpurile”. Totuşi, vă întreb: câţi istorici, atâtea adevăruri?*

– A.D. Xenopol e un bun exemplu de istoric deschis spre toate zările umanului, unul ce a ajuns să elaboreze un sistem propriu, o teorie care să permită extensia continuă a veracităţii discursului său. Este sistemul „serial”, construit la finele secolului XIX şi ajuns a fi adoptat mai târziu de un Pierre Chaunu, cu nuanţe noi (4), imposibil de evocat aici şi totuşi demne de luare-aminte. Concluzia lui Xenopol rămâne valabilă, în sensul că profesioniştii istoriei ajung finalmente la o sumă de adevăruri pe care lumea se poate baza pentru a-şi înţelege trecutul, evoluţia cronotopică, destinul.

– *E nevoie de curaj în susţinerea propriilor opinii, oricât de bine argumentate? Apoi, istoricul, faţă de alţi cărturari, are ceva în plus, aşa, ca un al şaselea simţ, o genă aparte: mai multă intuiţie, un har detectivistic, o imaginaţie mai bogată, un spirit combativ mai accentuat, niscaiva însuşiri vizionare?*

– De un anume curaj e nevoie şi pentru o bună relaţie cu lumea din jur, cu atât mai mult dacă e vorba de un discurs istoric verosimil şi judicios despre trecut. Definiţia lui Lucian e mereu valabilă, implicând un asemenea factor deontologic, evocat de Kogălniceanu la timpul său, care ştia de la un alt confrate că şi în istoriografie orice generaţie comportă un rost anume, pe linia extensiei cognitive. (5) Însă imaginea cea mai complexă despre istorie pare să-i aparţină (îl invoc din nou) lui N. Iorga, autorul unui proiect de *istoriologie*, expus la un congres de resort (Zürich, 1938) şi reluat în prefaţa acelui proiect, rămas *in statu nascendi* la moartea sa: „Adevărurile istorice sunt de *discernământ,* nu de simplă constatare şi reproducere. Pentru a le prinde, se cere tot ce cunoştinţa adâncă a limbii, tot ce fantasia creatoare de definiţii poate găsi mai fin şi mai delicat. A vorbi despre oamenii şi lucrurile trecutului în vocabularul curent e a greşi de la un capăt la altul. Aş fi vrut, din partea mea, să am mai mult talent poetic pentru a fi mai aproape de adevăr.” (6) Se poate ceva mai insolit, mai ambiţios din partea unui istoric de talie mondială?

– *Domnia Voastră aţi învăţat să vă îndoiţi?*

– Îndoiala, ca şi credinţa, face parte intimă din noi, e consubstanţială. Aş putea spune, la limită, că am crescut eu însumi odată cu îndoielile din mine, fără ca acestea să-mi tulbure excesiv un anume echilibru lăuntric, acea „cumpănă” spirituală înscrisă pesemne şi zodiacal.

– *Consideraţi că s-a analizat, în cele din urmă, dictatura comunistă din România? Aveam/mai avem nevoie, la atâţia ani de la căderea comunismului, de o astfel de analiză?*

– Studiul regimului comunist, la noi ca şi în alte ţări din zona dominată de sovietici, e o chestiune de durată şi practic inepuizabilă. O nouă iniţiativă, sub acest unghi, nu poate fi decât bine-venită. Am avut ocazia să spun ceva ad-hoc, răspunzând la un chestionar, aşa că nu mai revin şi nu insist.

– *Ce este prietenia, domnule academician?*

– Să mai adaug şi eu, la atâtea definiţii, acumulate în timp, încă una? Ajunge să mărturisesc, cu modestie, faptul că mi-a fost dat să mă bucur de câteva prietenii înalte în anii de recluziune silnică şi după aceea. Pe unele am avut ocazia să le evoc în treacăt, pe altele sper să o fac înainte de a fi prea târziu.

– *Aveţi nostalgia unei epoci istorice, o perioadă în care v-ar fi plăcut să trăiţi?*

– Cred că am spus undeva că mi-aş fi dorit să mă număr printre cavalerii lui Ştefan cel Mare. Nu e prea mult?

– *Înainte de a vă mulţumi pentru amabilitatea de a fi zăbovit în acest dialog şi de a vă dori multă sănătate, putere de muncă, mulţi şi buni ani, îndrăznesc a vă mai întreba dacă de la înălţimea pe care v-o dă vârsta, ce se rotunjeşte frumos în această toamnă, puteţi exclama, precum odinioară cronicarul: Biruit-au gândul!*

– Am folosit această sintagmă, *Biruit-au gândul,* ca titlu al unei cărţi despre istorismul românesc, în care formula costiniană sugera că m-am decis eu însumi, anevoie, să adun sub copertă unele eseuri istoriografice din ultimii ani. Cronicarul se referea însă la ceva mai exact şi mai ambiţios, anume la nevoia de a lămuri etnogenetic „felul neamului”, ca răspuns la „marea ocară” pusă în circulaţie de „o seamă de scriitori”, ceea ce nu era deloc simplu, fiindcă iniţiativa lui reclama „gând slobod şi fără valuri”. Cum să se sustragă oşteanul, gospodarul, diplomatul, atâtor obligaţii pentru a se dedica istoriei? Era nevoie de mult curaj pentru aceasta, dar şi de puţin noroc, ca să-şi ducă *gândul* până la capăt. A sfârşit însă curând, după cum se ştie, sub securea călăului trimis de Vodă, la Roman, înainte de a încheia opera. Alţi istorici îi vor prelua gândul, între aceştia N. Iorga şi G. Brătianu, care vor sfârşi, la rându-le, în condiţii la fel de tragice. Trebuie să recunoaştem în expresia cronicarului un îndemn cu valoare paradigmatică nu numai pentru istorici. *Biruinţa gândului* e, în fond, un imperativ necesar oricând şi oriunde.

Note

1. Alexandru Deşliu (1949-2007), publicist şi scriitor vrâncean, fondatorul revistei *Pro Saeculum* (2002).
2. Alexandru Zub, *Ceva despre dimensiunea ergoetică, note memoriabile*, în *Academica*, XXII, 3, martie 2012, p. 49-50.
3. Apud Alexandru Zub, *Clio sub semnul interogaţiei: idei, sugestii, figuri*, Polirom, 2006, p. 7.
4. Pierre Chaunu, *L'Histoire sérielle, bilan et perspective,* în *Revue historique*, 1970, 1.
5. M. Kogălniceanu, *Opere*, II, Bucureşti, 1946, p. 676.
6. N. Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice,* Ed. III, Bucureşti, 1944, p. 348.

Seniori ai culturii

Angela Dina-Moţăţăianu

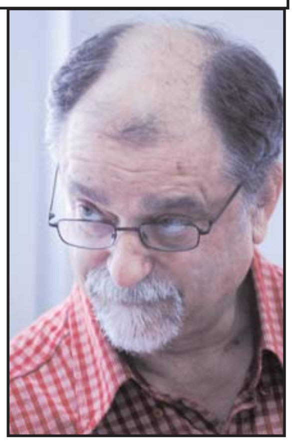
Angela Dina-Moţăţăianu este pseudonimul literar al Angelei Alexandrina Dina, născută Moţăţăianu. A venit pe lume la 13 aprilie 1944, într-un adăpost militar din pădurea de lângă Podul Pitarului, jud. Călăraşi, unde tatăl său era în dispersare, ca ofiţer al Ministerului de Război, după bombardamentul din 4 aprilie asupra Bucureştiului... După câteva luni, familia Moţăţăianu se întorcea la Bucureşti. Ambii părinţi au fost doljeni, tatăl, Costică, militar de carieră, din Băileşti, mama, Aurora, fiică a unei familii înstărite din comuna Cioroiaşi.

Adolescenţa i-a fost marcată de prestigiosul Liceu bucureştean „Dimitrie Cantemir”, 1962 fiind anul absolvirii. După finalizarea studiilor la Facultatea de Limba şi Literatura Română din cadrul Universităţii Bucureşti, în 1967, şi-a început o frumoasă carieră de profesoară, mai întâi, la un liceu din Osica de Sus, judeţul Olt, alături de soţul său, Ovidiu Dina, gorjean, fost coleg de facultate, apoi, în Bucureşti... timp de 33 de ani.

A ieşit la pensie în 2000, ca profesoară de limba şi literatura română gradul I, iar din 2010 a început să publice. Până în prezent, are 34 de volume în portofoliu şi, din 2013, 28 de premii obţinute pentru creaţia sa. Scrie literatură fantastică, proză umoristică, proză scurtă pentru copii, 9 dintre volumele sale fiind premiate la concursuri importante din ţară. Impulsionată de Anul URMUZ 2023, şi-a dezvoltat apetenţa pentru prozopoeme absurd-suprarealiste...

Dintre cărţile publicate: *Căutări* (poezie, 2010), *Însemnările unui alter-ego* (proză scurtă, 2010), *Legătura de chei* (roman, 2012), *Acasă* (roman, 2012), *Memorie verde* (poezie, 2013), *Vis despre dimineţi liniştite* (poezie, 2013), *Puncte de inflexiune* (roman, 2014), *Pensiunea* (roman, 2015), *Dragonul Albastru* (proză scurtă, 2016), *Cum am retezat stupul* (povestiri, 2017), *Muma* (povestiri, 2018), *Daţi-o-ncolo!* (povestiri, 2019), *Povestiri atomice* (proză scurtă, 2019), *Timpul pisicii* (proză fantastică, 2020), *Casa morţilor* (proză scurtă, 2021), *Bufonerii pandemice* (2021), *Printre… asimptomatici* (proză scurtă, 2021), *Fabulaţii despre inocenţi* (proză scurtă, 2021), *Fulguraţii lirice* (prozopoeme, 2022), *Când vârcolacii sorb luna…* (proză scurtă, 2022), *Cocktail cu zâmbete* (proză scurtă, 2022), *Ursuzisme* (prozopoeme, 2023), *Aricisme* (prozopoeme, 2023), *Întâmplări de pe Theia* (proză scurtă, 2023), *Nuvelissime* (2023), *Truisme* (prozopoeme, 2024), *Basme gata maturate* (proză ritmată, 2024), *Trenul magic* (fantezii pentru copii, 2024).

Prozopoeme... gata maturate

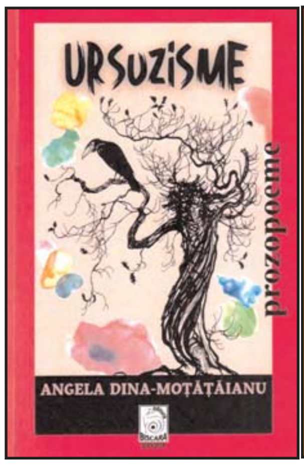
Lucian COSTACHE

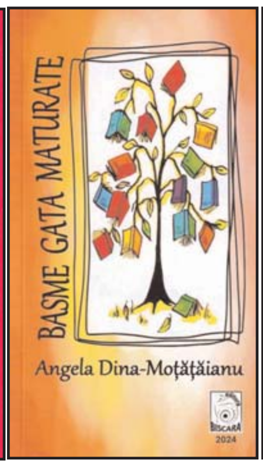
Scoatem, de la început, în evidenţă câteva caracteristici ale celor patru volume – *Ursuzisme* (2023), *Aricisme* (2023), *Truisme* şi *Basme gata maturate* (2024), toate apărute la Editura Biscara din Bucureşti şi având ca subtitlu, primele trei, precizarea „prozopoeme” – ale doamnei Angela Dina-Moţăţăianu (alte volume ale autoarei, începând cu 2010, au fost publicate la edituri precum ZIP, AFIR sau Betta, iar din 2019, numai la Editura Biscara, toate din Bucureşti: roman, poezie, proză scurtă, schiţe şi povestiri fantastice, povestiri umoristice, proză *flash fiction*, nuvelă fantastică, *prozopoeme*), lansate la sfârşitul lunii iunie 2024 la Centrul de Cultură „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, sub patronajul Revistei *Curtea de la Argeş*, a Editurii Biscara, a doamnei Mina Sara, directorul editurii bucureştene: bogăţia şi inspiraţia lingvistică, chiar savantă, şi epică, performanţa filologică, jocurile de cuvinte, unitatea stilului, formală, de concepţie şi de viziune, situarea între „umor şi dramă”, între solemnitate şi curajul ironiei, „fulguraţii aspre pentru metehne terestre” (din *Cuvântul autoarei*... la vol. *Ursuzisme*). Scopul, mărturisit, e ca al oricărui jucător ce vrea să devină campion, fie el şi pe terenul ales al artei: „Să fim, dară, câştigătorii Marelui Şlem!”

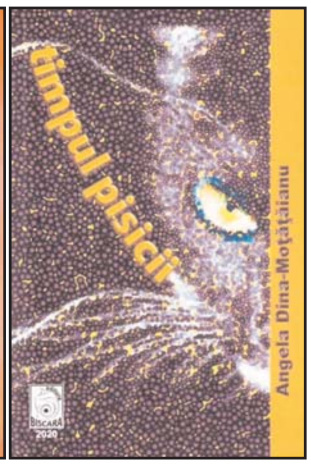
Lansarea de la Curtea de Argeş a avut, ca de fiecare dată, mai mulţi protagonişti de înaltă calitate intelectuală, beneficiind şi de acompaniament muzical, în interpretarea pianistei şi scriitoarei Maria Calleya. Pe lângă cărţile doamnei Angela Dina-Moţăţăianu, s-au lansat volumele: *Bazar. Eseuri, povestiri, amintiri...* (ediţia a doua, Biscara, 2024), al doamnei Mariana Nicolae, *Monolog epistolar. Scrisori din tinereţe recitite la bătrâneţe. Pagini de dragoste şi amar,* ale profesoarei de matematici, Universitatea din Bucureşti, Eufrosina Otlăcan, şi volumul *Focuri albe* al doamnei Maria Calleya.

Recepţia critică a cărţilor doamnei Angela Dina-Moţăţăianu s-a orientat mai ales în a scoate în evidenţă vocaţia sa de *poliscriptor,* prin „actul de a se reinventa prin sine însăşi” în „divagaţii eseistice şi proiecţii fantastice” (Aureliu Goci, *C.A.P.T.I.V. în imaginarul creaţiei. Cărţi, autori, tipologii, inspiraţie, vocaţie. Cronici literare din mileniul al III-lea*, Ed. Betta, Bucureşti, 2021). Acad. Gh. Păun vede prozopoemele autoarei ca „ursuzisme urmuziene”, fiind, „de fapt, serioase, preocupate, desfăşurându-se, în stil urmuzian, pe mai multe niveluri; nu trebuie rămas la cel superficial, al eflorescenţelor lingvistico-umoristice; sub ele ne aşteaptă «săgeţi», «fulguraţii aspre pentru metehne terestre».” (*Anul Urmuz 2023 – Ursuzisme urmuziste,* în Ziarul *Argeş Expres*, 25 mai 2023). Anul Urmuz a adus cu sine şi alte producţii de inspiraţie urmuziană, de la savuroasele epigrame (*Corbigrame* şi *Urmuzeu poetic*) ale lui George Corbu şi inspiratele fabule, epigrame şi parodii ale lui Romulus Sălăgean, la piesa de teatru a lui Valeriu Butulescu, o capodoperă a literaturii dramatice contemporane: *Urmuz* (*Dincolo de zid*), până la numeroasele contribuţii critice privitoare la opera scriitorului ori a biografiei sale, prin cercetările doamnei Ana Oros, ale lui Ducu Gheorghiescu, Aurelian Bădulescu, Traian Ionescu ori Tănase Dima, nemaivorbind de artiştii plastici, sculptori (Radu Adrian), pictori, gravori, caricaturişti (*serioşi şi amuzanţi*), fiecare, *insinuant, disjunct,* în felul lui, fiind, *în felurimea sa*, „aproape de Urmuz”, de „dumneasa”, după exprimările doamnei Dina-Moţăţăianu.

Cel mai bine se caracterizează autoarea însăşi, revendicându-se, parţial, din proza scriitorului născut la Curtea de Argeş: „Scriu serios, nu mă amuz... Îs aproape de Urmuz?! Indiferent de răspuns, rămâne ceva disjuns, căci în felurimea sa, e clar, nu-l poţi imita! Doar să scrii... asemenea!// Eu m-am insinuat corect şi-am urmat în verba mea, rând pe rând, ce ar putea s-aducă în dumneasa...// Jucându-mă puţin prin sensuri, alergând pe contrasensuri, decelat-am filologic, pe alocuri chiar şi-alogic. File de umor şi dramă, demne, nu mereu solemne, însă tare curajoase, cu efecte luminoase...// Tot lucrând cu artificii, am realizat edificii de absurd, pentru voi ceva mai crud, utilizând silogisme, uneori şi solecisme, că-s răspunzătoare de ce-mi iese pe culoare de gândire şi simţire!// Fără metamorfozare, aş face o precizare, că m-am diferenţiat prin concluzia trasă, voit foarte gustoasă, că *joaca* e o-ntâmplare, ce-n viaţă apare indiferent câţi ani ai, de ai sau n-ai bani, minte multă sau puţină, gluma neavând vreo vină!// În schimb, *jocul* e-altceva, căci îşi are regula, bine gândită, dinainte stabilită şi, odată prins în el, nu te-abaţi ca un spârnel, îl urmezi, cu ochii umezi, lacuri largi şi adânc verzi, ca să nu primeşti amenzi.” (*Cuvântul autoarei...*, la vol. *Truisme*) Cuvântul *crud* e folosit cu sensul „proaspăt”, discurs nou, original, poate „neaşteptat”, „mai greu digerabil”, „straşnic”, chiar figurat, „fraged”. Dacă ne gândim la basmele autoarei, *gata maturate, crud* e un antonim.

E aici expresia unei adevărate profesiuni de credinţă, ce presupune responsabilitatea scrisului, a gândurilor puse în cuvântul scris, *serios*, asumat. Câteva caracteristici, pe care le preia din sursa urmuzismului, trec în ceea ce numeşte şi subliniază: *verba* mea. Precursorul dă *jocul sensurilor şi al contrasensurilor,* decelările filologice, logicul şi ilogicul, umorul îngemănat cu drama, solemnul cu amuzamentul, artificiul, metamorfoticul, *joaca, joaca de-a cuvintele*, întâmplarea, hazardul. Opune însă jocul care presupune reguli anterioare, asumate, bine gândite şi respectate, pentru a nu primi amenzi, oprobiul cunoscătorilor, al celor de pe margine, dar care urmăresc cu atenţie spectacolul cuvintelor. Această conştiinţă a creaţiei responsabile o întâlnim pe parcursul tuturor *prozopoemelor*, iar dorinţa unei *concluzii* e un efect al oricărui text cu încărcătură morală, moralizatoare, isopică, antonpannescă, alexandresciană, ca învăţătură finală ori ca pildă într-un text fabulistic, alegoric, cu analogii încifrate şi dezlegate tocmai de finalul conclusiv. Nimic însă excesiv didactic, rămânând deopotrivă în sfera *literalului şi literarului,* caracteristică pe care o observa Nicolae Manolescu în proza lui Urmuz.

La acestea se adaugă observaţiile laudative ale altor analişti: Ana Dobre, Maria-Ana Tupan, Adina Diniţoiu, Ionel Bota, Lucian Gruia, Zenovie Cârlugea, Horia Gârbea, Victor Atanasiu şi, nu în ultimul rând, ale Sarei Mina, editorul recentelor volume: „În *Aricisme – prozopoeme,* autoarea propune încă o aventură în linia speciei hibride a prozei rimate, oferindu-ne un alt şir de explozii absurde, cu muzicalitate interioară. Reconfirmă astfel capacitatea sa de a sintetiza idei în puţine, dar potrivite vocabule, de a reda sensul acestora printr-o distorsiune de logică. Ironie şi autoironie se înlănţuiesc dinamic şi captivant într-un liric presărat cu pusee frapante de imaginar.” (*Observaţii* de pe coperta 4 a volumului citat) Multe dintre texte cer cititorului competenţe, chiar performanţă, lingvistice, de vocabular şi, nu întâmplător, autoarea le explică, uneori, în scurte glosare, în subsolul textului propriu-zis.

→

Seniori ai culturii

Proza rimată e cu tradiţie la noi, fie şi dacă am accepta conceptul de *continuitate prin discontinuitate,* revendicându-l astfel pe Dimitrie Cantemir. Cultivarea poemului în proză (avându-l ca precursor pe Arthur Rimbaud, iar la noi pe Macedonski, dar nu în proza rimată) nu e o încercare facilă, iar dacă G. Călinescu numea nuvelele lui Eminescu ca adevărate *poeme în proză,* scotea în evidenţă suprapunerea liricului, a poeticului, peste eşafodajul concret al structurii epice, al derulării narative, adăugând astfel un plus de profunzime şi de estetic, de alegoric, metaforic şi simbolic, mijloace ale analogiei, procedeu revendicat şi prozei urmuziene şi prelungit în *prozopoemele* doamnei Angela Dina-Moţăţăianu. Autoarea subtitrează, pentru fiecare volum: *prozopoeme*, revendicând astfel specia literară aparţinătoare, iar *Basmele gata maturate* pot fi şi ele clasificate astfel; titlurile, bizare în fond, traducând o astfel de intenţie: *Basm verde, Basm reflexiv, Basm atomic, Basm canino-felin, Basm pluvial, Basm pandemic, Basm volatil, Basm auctorial, Basm amnezic, Basm ilariant, Basm maladiv, Basm vorbit, Basm electoral, Basm muzical, Basm zoologic.* Fiecare text poate fi încadrabil în ceea ce s-ar putea numi *editorial prozopoetic*, putând să stea, fiecare, în capul, în deschiderea unui număr de ziar sau de revistă, pentru că speculează şi faptul divers spectaculos, cotidian, actual.

Suntem practic într-o lume dublă, pe muchie de cuţit, între invenţia basmică, ca poveste-poveste, din care lipseşte însă fantasticul basmic, între povestea-scornită de imaginaţie, dar care pleacă de la o întâmplare reală, ori de la o vorbă auzită, ce dă prilej la reflecţie, şi povestea-posibil reală, ca în *Basm ilariant,* unde putem recunoaşte datele prezentului: *într-un Pub, la Bărăţie, nea, neica Ilie* şi *Năstase*, care conversează *La chindie, La doi paşi, Piaţa pe din trei,* ce îl are manager pe *Bâcă Andrei, feciorul unei guristo-floriste*; apoi, *multe felurimi de buze, ajungând, Ucigă-l toaca, până la buzoi de vacă, botoxată şi gelată.*

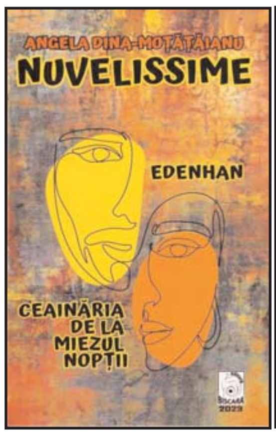
Realitatea e dezgolită, dezbrăcată până la ilariant, până la beţie (beatitudine) şi halucinaţii, melancolie şi voluptate, care nu mai ţin nici de ireal, nici de fantastic şi nici de realitate, ci de nebunie, de boală, de „basnele", de *minciunile contemporane*: „nu erau galantare decât pe nişte TV-ecrane şi-n desene animate de casapi făcute moarte... ce voiau musai să-i poarte dincolo de realitate!" Realitatea: „poftind la demâncare", „diorame la galantarul cu carne", „semi-preparate prin sare uşor date", „coaste răzuite, să le pună la cântare o chilă de oseminte" etc. Ceva între reclama publicitară a galantarelor *goale-pline* ori *pline-goale* şi goana după chilipiruri, încât butada „Cu televizorul aţi minţit poporul!" e mereu actuală.

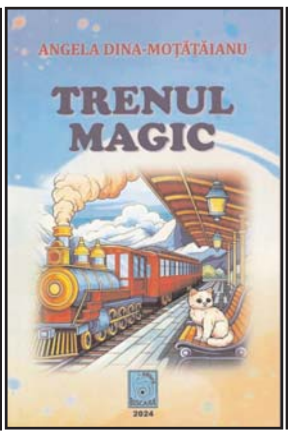
Basm electoral (basm!?) nu e mai puţin vehement şi la fel de real: „Se zvoneşte-n Capitală c-ar fi careva în boală, maladie terminală şi n-ar avea un' să moară..."; „Baronii din toată ţara au năpădit Capitala să-l convingă pe nebun să-şi dea cuvântu-acum, c-ar primi ce ar voi şi vieţii ar trebui!" Protagonistul-erou, deja iniţiat, e *Florinte Capcuminte şi tare adânc la... minte* (*minte,* cu sugestia politrucului demagog, „baron mincinos", „panglicar") şi, „consumând mici din Obor cu confraţii din acelaşi cor" (partid, „corul mincinoşilor"), „liderul dumnealor îmi propune printr-o tuse (semn al fariseului) să devin antreprenor" (adică să mă descurc singur!).

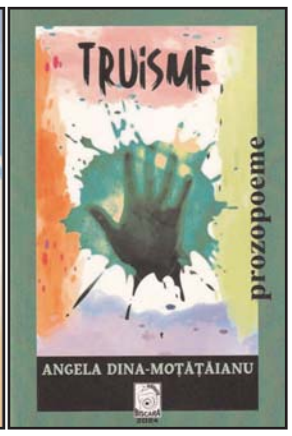
Peisajul uman e şi el la fel de pestriţ ca şi realitatea politico-socială: „Apăru şi-una, Elvira, baroneasa de Brăila, ce mi-ar fi dăruit vila sa, vizavi cu Dunărea şi-un beci plin de culbeci (= „melci", în Moldova)..., nemâncând altceva... numai să accept trocul între Sud pe Nord..." *Trocul* e numit *îţi dau ca să-mi dai...*, dar şi cu trimitere către veşnicii licurici salvatori..., mereu alţii, dar de fapt aceiaşi prin interese; obiectul de schimb fiind întotdeauna ceilalţi, adică *noi*, aceiaşi, oamenii obişnuiţi ce aşteaptă salvare de la „licuricii" ce vin cu *lumină,* alternativ, din puncte cardinale opuse.

Fiecare *basm,* citit în orice cheie doreşte cititorul, conţine o concluzie, care înlocuieşte formula finală a basmului şi care poate fi şi o morală mai directă sau mai subtilă: „Moşii (= „pensionarii", „seniorii", cum se zice adesea în batjocură) noştri uluiţi, simţindu-se hămesiţi, s-au dus sus la ei acasă, să se spele şi pe dinţi, şi pe picioare dup-atâta demâncare..." (nu mâncare, ci *demâncare ei înşişi, unii pe alţii, hămesiţi* fiind (*Basm ilariant*); „Iară eu, personal, mă implic într-un scandal, ca să mă salte hingherii şi cu sbilţul din dotare să mă înalţe spre soare, să mă feresc de-aşa pigmei, dar cu ifose de zei." (*Basm electoral*) [*Zbilţ* = „laţ de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi", fără stăpân; astăzi, „maidanezi". *Să mă salte* are conotaţiile cunoscute, iar atitudinea fermă, îndrăzneala, opunerea/opoziţia sunt adesea considerate *scandal*, aşa că: *Luaţi-l! săltaţi-l!,* iar epoca, prin cei care au *ifose de zei*, nu e numai cea veche, ci şi cea nouă, mereu, mai mult sau mai puţin, agresivă, intolerantă, „vigilentă", curăţind obştesc/în numele obştii străzile de vagabonzi, câini sau oameni.]

În *Basm pandemic*, text de extremă actualitate, *băsmuind* despre o extremă prostie şi paroxistică îngrijorare, concluzionează: „Zarva străzii, instalată, e la paroxism săltată, când camioanele-fantomă împânzesc întreaga zonă, arborând nişte cai verzi pe obloanele-pereţi, de fugi numai să le vezi!// Unele încarcă sacii-n care-au sucombat săracii, altele strâng repejor măştile curgând din pomi şi întreaga-ncărcătură e transportată la Glina de crevasa cu gunoi, păzită de ghionoi, unde-o divă costelivă, de tot ştirbă, caută dintr-o eroare, două fire, două paie, ia ciuleandra la bătaie..." [*Crevasă* = „mare despicătură făcută într-un gheţar montan"; aici, sugerează morga frigorifică, în care omul a devenit gunoi, o Glină a victimelor unui delir macabru, în care moartea

e *o divă costelivă* şi *ştirbă*, bocetul devenind orgiastic, dănţuind parcă dionysiac, repetitiv, ritualic... *şi-nc-o dată măi băieţi, ho-o-op-şi-aşa-şi-aşa...,* la următoarea ori continua *pandemie: saci, măşti, săraci* sau *săraci cu duhul,* adică morţii ce şi-au dat sufletul/duhul, *camioane* ce asigură transportul, *maşini de gunoi* ori dricuri mecanizate, *crevasa cu gunoi,* cu morţi, *ghionoii*-paznici, poate şi cioclii, paznicii cimitirelor şi cei ai sănătăţii colective, ai liniştii „psihice", şi mai puţin a sănătăţii fizice. *Diva costelivă* şi fără dinţi, *de tot ştirbă*, Moartea e vedeta, *diva* momentului.]

Verva lingvistică, amuzamentul, de la ironia educativă, detaşată, la cea vehementă, la satiră şi sarcasm, uneori mergând spre autoironie, ironizarea limbajului întors împotrivă-i, *başcălia şi moftul* fiind atât de româneşti şi pilduitoare. *Prozopoemele* sunt şi „învăţătură", învăţare, învăţături şi învăţăminte, amintind de *Povestea vorbei* a lui Anton Pann ori de esopicele cultivate de-a lungul timpului şi în spaţiul literaturii române ori de cimiliturile cu substrat cotidian, de băşcălie detaşată şi mimată şi de haz de necaz.

Pregătirea filologică, abundenţa vocabularului de intelectual obişnuit cu şi format sub lumina cărţilor şi dicţionarelor, a experienţei de viaţă, sunt ale unui bun ascultător şi înregistrator de vocabule neaoşe, dar şi de neologisme, având darul iscusit al invenţiei lingvistice (şi ar fi suficient să cităm titlurile *Ursuzisme* şi *Aricisme, Basme gata maturate*, chiar *Truisme,* cărora le dă altă dimensiune semantică decât cea consacrată, cunoscută, strictă).

Poemele au farmec specific şi pot fi citite din perspective diferite: amuzament gratuit, ca *nobilă inutilitate* (Mme de Staël), ca „product de lux al vieţii intelectuale" (T. Maiorescu), ca plăcere estetică, apoi ca proză educativă, uneori şfichiuitoare, mai severă, profesorală, alteori delicată, sfătoasă, seniorială, familială; nu în ultimul rând, ca experienţă lingvistică şi ca exerciţiu intelectual, căci se pot citi printre rânduri ori spus pe şleau, ofuri, ahuri şi entuziasme ori biciuiri bine ţintite. *Aricisme* şi *ursuzisme* sugerează chiar mai mult decât a le sonda înţelesurile, iar basmele *maturate*, „gata maturate", ce nu aşteaptă ca timpul să le matureze, sunt gata de consumat, căci sunt coapte, deja pârguite, fructe adevărate pe un trunchi viguros, sugerat de ilustraţia de pe coperta 1 a *Basmelor gata maturate.*

Nici *aricismele*, nici *ursuzismele* nu sunt mereu atât de acide încât să ardă iremediabil, căci ţepii se pot îmblânzi dacă mâna care îi atinge e binevoitoare şi neagresivă; de aici, reacţiile cititorului se multiplică, de la respingere la atitudinea vehementă, şi de la înţelegere la agresivitate. Această agresivitate nu aparţine însă vocii auctoriale, ci nedumeririi ori nepriceperii cititorului opac la ironie şi autoironie, la satiră şi sarcasm, la orice formă de pildă sau învăţătură.

Cuvinte puţine, minte puţină, vocabular sărac, gândire, minte săracă! E o învăţătură esenţială şi elementară pentru lingvistul care ştie că între *gândire* şi *limbă* e o legătură ombilicală, că, fără cuvinte, mintea e imposibilă, că limba este fântâna cu apă proaspătă a cunoaşterii –, învăţătură pe care autoarea o cunoaşte profesional şi pe care o cultivă doct, erudit.

Proza Angelei Dina-Moţăţăianu este însă şi strâns legată de realitatea trăită, prezentă, contemporană, pe care o priveşte cu sensibilitate acută şi cu raţiune acutizată, îndulcite totuşi, domolite, îmblânzite (*dompté*) de sublimarea lor prin arta literaturii. De aceea, sentenţios, poţi spune că nu mai ştii exact cine e stăpânul adevărat, omul sau animalul: „Personajele oameni sunt răsplătite, demiurgic, după fapte. Semenii cu aspiraţii minuscule sunt constrânşi la folosirea unui număr limitat de cuvinte, ca-n *Basm atomic.* Sau devin, vindicativ, marionetele fostelor animale de companie, câini şi pisici, acum adevăraţii stăpâni, ca în *Basm canino-felin.*" (Sara Mina, prefaţa la volumul *Basme gata maturate: Fructele unei maturităţi artistice*) Să înţelegem aici şi un soi de schimbare a rolurilor între stăpâni şi slugi, fiecare fiind de fapt marioneta altora!?

Prozopoemele şi *Basmele gata maturate,* scrise în acelaşi registru rimat, ar fi putut cădea în păcatul didacticismului şi moralei profesorale, prea solemne şi adesea rigide, automatice. Ceea ce le salvează sunt farmecul limbajului, stors din toate registrele limbii, trimiterile în arheologia vocabularului, sensurile pe muchie de cuţit, sensurile proprii amestecate cu cele figurate şi metaforice, cu acel *halou difuz al latenţelor de sensuri* ce se suprapun, invenţia filologică, ultimele, în ordinea din volum, aricisme conţin şi explicaţii ale cuvintelor, mici *glosare* ale cuvintelor folosite, arhaisme mai ales, dar şi neologisme (*ravisant, suspans, contradans* etc.) ori cuvinte din vocabularul contemporan, „noutăţi", ca să zicem aşa: *Mortadella,* de exemplu, „un sortimemt de salam", *Telenovelă* (titlul unui text), ori abrevieri sugestive *VORA-CUPI-RAPA-AVI* (adică = *voracitate-cupiditate-rapacitate-aviditate*), ori figurate: blanşate = „albite", aici = „şterse de păcate"; *crampon* = aici, „persoană insistentă şi nedorită". Textul *Crampon* e abundent din acest punct de vedere, cu rimele aferente şi, ironic, *get-beget autohtone:* just, frust, robust, vetust; but (= „stâlp"), nust (= „jder"), must, cut (= „mahala"), tut (= „un nimeni"), nut (= „ulucă"); craidon, crampon, fason, hohon (= „pustiu"), crupon, aton, bonton, poltron, harpagon, get-beget autohton, avorton, buton, capişon, claxon, balcon, cazon, epigon, melon, baston, lornion, loton, mahon, tabon.

***Truismele* autoarei** Angela Dina-Moţăţăianu trec de stricta definiţie a termenului (*truism* = „adevăr evident, banal, loc comun, nimic nou") şi e destul de dificil să extragem din texte, care speculează *exemplaritatea, banalitatea,* ca să folosim o *formulare moţăţăiană,* căci unde e locul comun într-o întrebare-mirare de genul „Nu sunt singură când dorm!" (*Nu sunt singură*) sau în meditaţia „A fost mereu obsedat de un spaţiu lăbărţat, de arene şi de pieţe, de cărări largi şi semeţe..." (*Ataşat*), care presupune obsesie şi damnare? În *A sta de şase*, banalitatea poate veni din prelungirea peste epoci şi civilizaţii a unei *metehne*, dar metehnele pot fi într-adevăr locuri comune, iar nuanţele, diferenţele le pot scoate spre exemplaritate; când e vorba de a scoate un sens dintr-o expresie, nevoia de „şperaclu" exclude *evidenţa*: „Dinspre latini ni se trage zicerea *a sta de şase*. Vorba nu se-adună cu abacul, mai degrabă c-un şperaclu, inventat de... D-l Dracu'!// Senatorii la romani nu se alegeau pe ani, ci doar pe şase luni, ca să nu iasă nebuni de la atâta putere dată ori de la ciozvârta luată sau de la excesul bahic practicat la ei mecanic..." (*A sta de şase*).

→

Seniori ai culturii

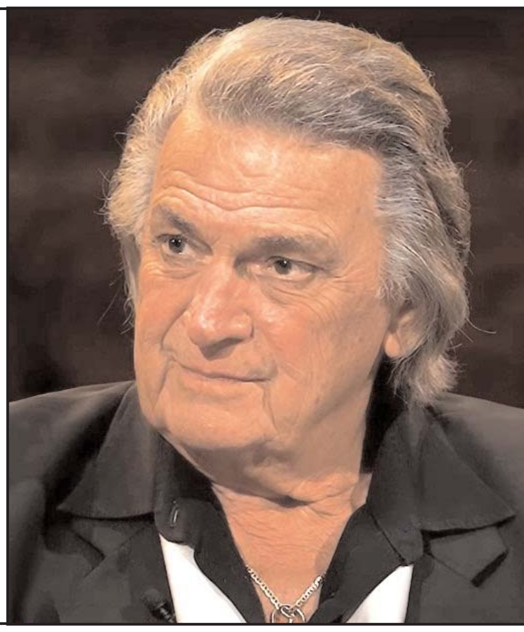

Florin Piersic, pe cont propriu

Nicolae BĂCIUŢ

Florin Piersic s-a născut la 27 ianuarie 1936, la Cluj, din părinţi originari din Bucovina (mama, Vera Piersic, originară din Valea Seacă, tatăl, Ştefan Piersic, originar din Corlata). Urmează Liceul de Băieţi Nr. 3 din Cluj (azi, Colegiul Naţional „Emil Racoviţă”). A absolvit Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti (IATC, astăzi UNATC), promoţia 1957. La doi ani după absolvire, a debutat pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti cu rolul titular din *Discipolul diavolului.* A jucat în numeroase piese de teatru: *Tragedia optimistă, Oameni şi şoareci, Orfeu în Infern, Act venețian, Zbor deasupra unui cuib de cuci, Gaiţele, Logodnicele aterizează la Paris, Străini în noapte, Cartea lui Ioviţă, Dulcea pasăre a tinereţii, Heidelbergul de altădată* etc. etc., precum şi în zeci de filme. A debutat cu filmul *Ciulinii Bărăganului* în 1958, a jucat în *Neamul Şoimăreştilor* din 1965, a devenit cunoscut prin rolul din *De-aş fi... Harap Alb* (1965), regizat de Ion Popescu-Gopo. Printre rolurile sale celebre din filme s-au numărat haiducul Anghel Şaptecai, haiducul Grigore Pintea şi Mărgelatu.

În anul 2009, Florin Piersic înregistrează un disc de autor la casa de discuri OVO MUSIC: *Florin Piersic – Hoinărind printre amintiri în lumea muzicii lui Dan Iagnov.*

De-a lungul timpului, Florin Piersic a primit titlul de cetăţean de onoare al mai multor oraşe: Bacău, Cluj-Napoca, Caracal, Sighet, Suceava, Baia Mare, Oradea, Bucureşti, Galaţi, Iaşi. În 2012 i s-a acordat cetăţenia Republicii Moldova. În 26 ianuarie 2011 cinematograful „Republica” din Cluj-Napoca a fost redenumit „Florin Piersic”.

A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural clasa a V-a (1967) „pentru merite deosebite în domeniul artei dramatice”, în 2002 a fost decorat cu Ordinul naţional Steaua României în grad de Cavaler, iar în 2016 a fost distins cu Ordinul naţional Steaua României în grad de Ofiţer. (Sursa: Wikipedia)

Fiecare are un Florin Piersic al lui. Pentru că fiecăruia Florin Piersic i-a lăsat câte ceva, atât celor care-l cunosc doar de pe scenă sau de pe micul şi marele ecran, dar mai ales celor care au avut şansa să-l întâlnească vreodată „pe viu”.

Şi eu am un Florin Piersic al meu, şi eu am gustat din darurile Piersic(ului) Florin. Şi eu fac parte din acel public pe care l-a iubit, îl iubeşte şi căruia i s-a dăruit cu toată viaţa sa, creând personaje memorabile, dar fiind el însuşi un personaj veritabil, cu o popularitate greu de egalat, tocmai datorită firescului său existenţial, cel căruia „nimic din ceea ce e omenesc nu i-a fost străin”.

Pentru a se întâlni cu publicul, dincolo de marele ecran, Florin Piersic a bătut ţara în lung şi-n lat, a traversat mări şi oceane, jucându-şi rolul, fiind mereu primit cu entuziasm, cu săli pline.

Spectacolul de pe scenă s-a continuat adesea cu cel din culise, unde actorul era aşteptat pentru sesiuni de autografe, pentru fotografii. Cred că există un popor Florin Piersic, dacă am face o galerie cu cei cu care s-a fotografiat Florin Piersic, arătând uneori o familiaritate de parcă s-ar fi cunoscut cu orice necunoscut de când lumea.

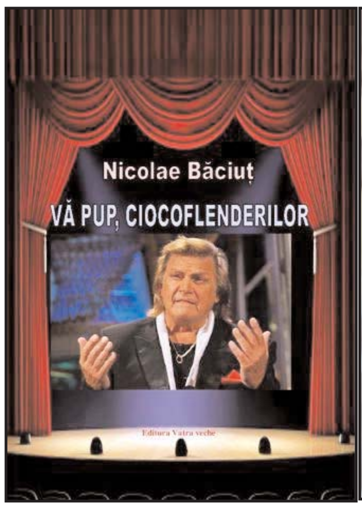
Simţea că e iubit, adulat şi nu-şi refuza lui această bucurie şi spectatorilor orgoliul de a se fi întâlnit, de a fi dat mâna cu actorul.

Dar Florin Piersic nu are doar firesc, ci e şi o sursă inepuizabilă de umor, având o bonomie specific ardelenească, dar intrând cu uşurinţă în pielea oricărui personaj din bancurile/glumele/anecdotele sale.

Din opera lui Florin Piersic, dincolo de anecdoticul care prinde la foarte multă lume, rămân roluri esenţiale şi pentru cinematografia şi pentru scena românească. Rămân peste şaizeci de filme în care-l regăsim pe Florin Piersic în roluri de mare complexitate, care i-au solicitat nu doar talent, ci adesea eforturi supraomeneşti, nu doar pentru filmări, ci şi pentru a împăca platourile cu scenele de teatru, alergând de colo-colo, pentru a nu rata nicio întâlnire cu publicul.

Florin Piersic a fost pentru mine şi Harap Alb sau Mărgelatu, dar şi Lennie din *Oameni şi şoareci,* Peer din *Peer Gynt,* Lev Nicolaevici Mîşkin din *Idiotul* sau Pierre din *Străini în noapte.*

Disponibilitatea actoricească a lui Florin Piersic a fost extraordinar de mare. L-au ajutat talentul, fizicul, resursele sale de energie creatoare, capacităţile sale de a intra şi în pielea unor personaje de comedie, dar şi a celor de dramă, de a excela în roluri de compoziţie. Rolurile unor personaje istorice au făcut şi ele carieră şi pe micile/marile ecrane, în viaţă, fiind confundat adesea cu eroii interpretaţi (Pintea, de pildă), cerându-i-se să facă dreptate. E o instituţie teatrală şi cinematografică. E un actor dăruit profesiei până în ultimele fibre ale fiinţei sale. Pe deasupra, e un povestitor cu şarm, cu mult umor. El parcă joacă teatru şi în viaţa de zi cu zi, interpretând rolul omului total, deschis pentru dialog, având replica inspirată, pentru orice situaţie mai mult sau mai puţin plăcută. Despre generozitatea sa vorbeşte susţinerea pe care i-a asigurat-o (financiar) unei oşence, o Maria rămasă orfană de ambii părinţi.

Dacă juca la Hollywood, acum era miliardar. La noi e ca… la noi. E prezent pe scenă, pe ecrane (mari şi mici), dar „contabila” casei, soţia Anna Török, nu cred că e copleşită de grija administrării unor câştiguri care ar trebui să vină din munca lui trecută şi prezentă.

Ba chiar cred că a fost exploatat de televiziuni, care şi-au făcut rating cu el. Pe Youtube, emisiunea din 19 decembrie 2020, o poveste „în trei” (cu Dan Negru şi pr. Constantin Necula) în 4 ianuarie 2019 avea 314.917 vizionări, dar după trei săptămâni a depăşit milionul! Iar acum, face… milioane.

Apoi, eu am o legătură tainică cu Florin Piersic. O profesoară din Brăila, Angela Olaru, cu care am realizat mai multe evenimente literare, inclusiv un concurs de creaţie, mi-a scris la un moment dat că eu sunt un „Florin Piersic al scrisului românesc". Încă n-am reuşit să traduc în limba mea această afirmaţie, dar îmi place. Înţeleagă cine ce-o vrea.

Eu obişnuiesc să spun la întâlnirile cu cititorii poeme, de autori români şi străini, dar poeme frumoase, cuceritoare. Mereu, celor care apreciau recitările le spuneam că eu nu recit poezia, ci o rostesc aşa cum o simt, nu ca actorii, care forţează uneori textele poetice, atenţi la retorică, nu la trăirea poetică. Eu spun poezia… firesc, pur şi simplu, cum ar spune Florin Piersic.

Recent, am ascultat un interviu al Andreei Esca cu Florin Piersic, găsit pe Internet, şi am avut o revelaţie în povestea începuturilor sale actoriceşti.

Profesorul de română din liceu, Scurtu, a întrebat, mărturisea Florin Piersic, cine vrea să spună o poezie, iar Florin s-a oferit el. Mama lui (tatăl era arestat politic, ca fost liberal tătărescian!) i-a spus să recite *Nebuna* lui Coşbuc şi tot ea i-a fost primul regizor şi i-a cerut „Să n-o interpretezi, s-o spui alb, aşa cum o simţi, poezia s-o spui ca şi cum tu ai scris-o”. Ca apoi să vină şi regula/norma de recitare Florin Piersic: „Când spui o poezie, nu o spui ca şi cum ai fi învăţat-o, ci ca şi cum ai scri-o atunci!”.

Probabil că aceasta fac şi eu, adesea, spun poezii ca şi cum le-aş scrie chiar atunci când le rostesc. Poate că aici e întâlnirea mea tainică cu Florin Piersic şi poate aici se regăseşte şi o nuanţă a afirmaţiei că aş fi un „Florin Piersic al literaturii române”.

Dacă aş vrea să lansez un titlu scandalos, la prima vedere, acesta ar fi „Pe Florin Piersic l-a făcut actor *Nebuna*!” Pentru că cu *Nebuna* lui Coşbuc a cucerit Florin Piersic comisia de examen la Teatru!

Piersic-ul meu e vechi, din 13 septembrie 1973, când l-am întâlnit prima oară la Suceava, la Hotel „Arcaşul”, unde era cazat în timpul unor filmări.

Ne-am întâlnit de atunci foarte des, eu urmărindu-i toate apariţiile pe micul şi marele ecran. Mi-aş fi dorit însă să-i stau mai mult prin preajmă, să-l ascult, fără să spun un cuvânt. Dar mi-ar fi plăcut şi să-i iau un interviu, să-l descos despre ştiute şi neştiute din viaţa şi cariera sa. Am multe întrebări să-i pun. Mai are multe lucruri de mărturisit! O tentativă am avut, dar mi-a spus, la telefon, să trimit întrebări celei care îi era un fel de impresar. Nu-i dau numele. Nu i-a transmis întrebările mele, din raţiuni care-mi scapă.

→

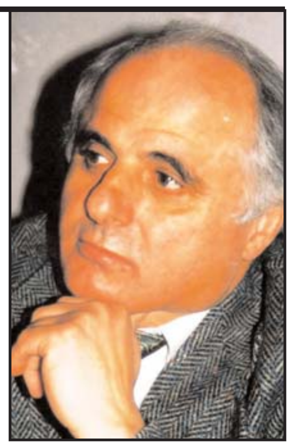
Expresia invită la mai multă atenţie şi din partea contemporanilor, a confraţilor, de a veghea asupra a ceea ce a mai rămas bun şi de valoare, dar se referă şi la *cei ce stau de şase*, mult mai mult decât şase luni, pentru a-şi apăra privilegiile „autoimpuse”, *ciozvârta* (de fapt, bătălia pentru mai marele *ciolan*) ori *ca să nu iasă nebuni de la atâta putere*... , căci, nu-i aşa, *puterea îţi ia minţile!* (*Ciozvârtă* = „sfert dintr-un animal tăiat”, „a patra parte dintr-o vită tăiată”; prin ext. „bucată mare de carne tăiată din trupul unui animal”; „halcă”.) *Excesul bahic* aduce şi cheful de vorbărie goală, de politruchie, de pălăvrăgeală mecanică, patriotardă, chipurile în folosul obştii!

Angela Dina-Moţăţăianu continuă o viziune în plină tradiţie românească, morală, ironică, satirică şi cinică totodată, dar cu extindere universală, continuând literatura de atitudine, sublimată, rafinată estetic. Viziunea, imaginea aceasta le contura genialitatea lui Eminescu, la fel, cit atât de actual şi de vehement satiric: „N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliţi/ În aplauzele grele a canaliei de uliţi,/ Panglicari în ale ţării, care joacă ca pe funii,/ Măşti cu toate de renume în comedia minciunii?” În cu totul alt registru stilistic, autoarea nu îşi reţine vehemenţa, deşi o acoperă parţial prin jocul lingvistic, *de-a cuvintele*, după modelul urmuzian, care nu exclude deloc *realismul,* realitatea cotidiană, *literalul şi literalul,* conform, cum am precizat deja, încadrării lui Nicolae Manolescu. (*Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*)

O caracteristică esenţială a oricărui text literar este în a recunoaşte, după câteva pagini sau şiruri, rânduri, autorul. *Prozopoemele* conţin un astfel de stil, consecvent şi unitar, de la prima la ultima frază – *moţăţăian*, am zice. Autoarea propune magma unui vulcan ce se revarsă prin abundenţa cuvintelor ce trebuie analizate, precum elementele chimice, într-o substanţă lingvistică fluidă şi incandescentă. Când elementele constitutive sunt descifrate şi magma se răceşte, pe solul nou apar plantele viguroase, insulare, ale literaturii, ale ludicului, ale vorbei („verba mea”), vizual, ideatic, senzorial, contemplativ-reflexiv, luxuriat.

Sub crugul Eminescului

„Suprema întâlnire a geniilor”: Eminescu şi Theodor Aman

Tudor NEDELCEA

Am împrumutat sintagma dintre ghilimele din studiul muzicologului Viorel Cosma, despre relaţia Eminescu-Enescu, studiu publicat în excelentul *Corpus Eminescu,* elaborat, în zece volume, de eminescologi din România şi R. Moldova (Mihai Cimpoi, Victor Crăciun, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Dan Grigorescu, Eugen Simion, D. Vatamaniuc, Anatol Vidraşcu), coeditate în Editurile Litera (Chişinău) şi David (Bucureşti), în anul omagial 2000. Acest studiu al eminentului Viorel Cosma a apărut în vol. VII, *Imaginea Poetului în arte*, p. 453-461.

Aromân de seamă, Theodor („cel dăruit de Dumnezeu”) Aman (1831-1891) s-a născut la 20 martie 1831, la Câmpulung Muscel, unde familia sa se refugiase, dar a copilărit la Craiova, în casa tatălui său, serdarul Dimitrie Aman; în Bănie a urmat Şcoala Centrală (avându-l profesor pe C. Lecca), studii continuate la Colegiul bucureştean „Sf. Sava”. În timpul revoluţiei paşoptiste s-a alăturat altor revoluţionari craioveni (I. Maiorescu, Eugen Carada, Gh. Chiţu), motiv de refugiu. În 1850 pleacă la Paris, dar revine definitiv în ţară înfiinţând două şcoli de Belle-Arte, la Bucureşti şi la Iaşi. Prin decretul domnitorului A.I. Cuza, din 5 octombrie 1864, Th. Aman a fost numit, la doar 33 de ani, directorul Şcolii de Belle-Arte din Bucureşti. (Vezi Gabriela Braun, Tudor Nedelcea, Marina Leferman, Toma Rădulescu, *Familia Aman*, Craiova, Editura Aius, 2003, p. 19-21.)

Şcoala bucureşteană de Belle-Arte a fost înfiinţată în urma demersurilor sale, dimpreună cu pictorul Tăttărescu, fiind a doua instituţie din sud-estul Europei (după cea din Atena, din 1837), o premieră absolută pentru arealul românesc. În 1872, începând lucrul în gravură, Aman voia un post de profesor în gravură şi dotarea unui atelier pentru acest gen de lucrări, dar nu a primit fondurile necesare, fiind nevoit să aducă de la Paris, prin eforturi proprii, o presă, executând prin această nouă tehnică celebrele portrete: Mihai Viteazul, Matei Basarab, Tudor Vladimirescu, Enăchiţă Văcărescu, Cezar Bolliac, I.H. Rădulescu etc., devenind astfel primul pictor gravor român de notorietate, acceptat de Societatea Acvafortiştilor din Franţa.

Ca director şi profesor la Şcoala de Belle-Arte, Th. Aman a format mari pictori (Ştefan Luchian, G. Demetrescu-Mirea). La catedra de sculptură l-a angajat pe Karol Stork, venit din Germania, urmat de sculptorul Ioan Georgescu (profesorul lui C. Brâncuşi).

Cu mentalitate europeană, conjugată cu dorinţa de a fi util ţării sale, activitatea didactică a lui Th. Aman s-a concretizat prin punerea temeliei şcolii româneşti de arte. Pentru atingerea acestui scop nobil şi naţional, celebrul pictor şi profesor a intrat, fireşte, în conflict cu autorităţile statului.

În acest context, îşi face apariţia omniprezentul şi necruţătorul Mihai Eminescu, care prezintă nefericita situaţie ca „un exemplu izbitor de modul cum prosperă la noi instituţiile cele mai folositoare”, cum este cazul Şcolii de Belle-Arte, „atât de necesară [care] a vegetat în părăsire până astăzi şi ameninţă a se pierde cu totul”. Motivul este clar exprimat: „nu i se dau mijloacele necesare pentru a trăi şi a da roadele necesare ce are drept să aştepte societatea de la o asemenea instituţiune”. (M. Eminescu, *Un exemplu, izbitor...*, în *Timpul,* VII, nr, 86, 20 aprilie 1882, p. 3, M. Eminescu, *Opere,* XIII, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1985, p. 102-103. Vezi şi Tudor Nedelcea, *Eminescu,* Editura Academiei Române, 2020, p. 90-91.)

Să ne reamintim rapoartele lui Eminescu ca revizor şcolar, în care, ca un precursor al lui Spiru Haret, arăta situaţia reală de pe teren, explica cauzele şi oferea soluţii.

Ce soluţii propune Eminescu guvernului de atunci, „guvern al vorbelor sunătoare şi al frazelor seci”? (După demisia lui I.C. Brătianu, noul guvern îl are în frunte pe D.C. Brătianu, cu următorii miniştri: E. Stătescu la Interne, D. Brătianu la Externe, N. Dabija şi D.A. Sturdza la Finanţe, M. Pherekyde la Justiţie, V.A. Ureche la Culte şi Instrucţie, C. Slăniceanu la Război, N. Dabija la Lucrări publice, guvern ce va funcţiona între 10/22 aprilie – 8/20 mai, 1881. Între 9/21 iunie 1881 – 23 martie/4 aprilie 1888, prim-ministru a fost Ion C. Brătianu. Vizaţi în cazul de faţă erau miniştrii de la Finanţe şi ai Cultelor şi Instrucţiei.)

„Un guvern serios ar face din două lucruri unul: or i-ar da mijloacele necesare, or ar desfiinţa-o cu totul”, scrie Eminescu. Guvernul însă se complace doar de „a conserva titlul de Şcoală de Belle-Arte, fără a-i da mijloacele necesare de a trăi”, adică păstrează această instituţie în conservare, nu o poate desfiinţa spre a nu-i pierde personalitatea juridică.

În doar câteva faze, Eminescu explică motivul pentru care „onor. d. Aman, *iubitul nostru pictor* [subl. noastră], s-a văzut nevoit încă de anul trecut să-şi dea demisiunea”. Sintagma „iubitul nostru pictor” exprima gratitudinea şi preţuirea marelui Eminescu pentru renumitul Th. Aman, creatorul şcolii româneşti de pictură istorică. De altfel, autorul *Luceafărului* semnalează elogios Expoziţia artiştilor români în viaţă, organizată de Th. Aman, vernisată la 1 martie 1881. (*Timpul*, VI, nr. 21, 28 ianuarie/9 februarie, 1881, p. 3)

Întemeietor al jurnalismului profesionist de investigaţie socială, Eminescu publică prima demisie a lui Th. Aman, din 29 septembrie 1881, explicită şi motivată, în care celebrul pictor apare într-o postură de cărturar pus în slujba naţiunii. În expunerea de motive, Th. Aman face un scurt istoric al şcolii, subliniind necesitatea înfiinţării, devotamentul profesorilor, „care au părăsit funcţiuni bine retribuite pentru a îmbrăţişa această artă” sau „au continuat cursurile d-lor gratis în timp de 6 luni”, şcoală „ştearsă din buget” spre a face economii „în prejudiciul bugetului Instrucţiunii Publice”. Cu toate aceste „peripeţii şi descurajări”, Şcoala a avut rezultate mai presus de aşteptare; între altele, unele catedre au fost ocupate acum „de tineri ieşiţi din Şcoala Belle-Arte, ocupate anterior de străini” „fără cunoştinţă de ceea ce li se cerea a preda”, alţi absolvenţi devenind artişti consacraţi; dar, mai presus de toate, remarcă directorul Şcolii, Th. Aman, „Expoziţiunile anuale ce s-au putut face în urmă cu opere şi *creaţiuni naţionale* (subl. noastră) au dovedit asemenea începutul artei existente la noi”. (*Ibidem*) În spirit eminescian, dacă crearea unei economii naţionale era necesară prin „umplerea golurilor economice”, în cultură specificul naţional era/este necesar şi benefic.

Cu o logică imbatabilă şi concepţie europeană, Th. Aman explică decidenţilor politici şi administrativi necesitatea susţinerii învăţământului de către stat, prin acordarea de burse, pentru că cei care „vin a îmbrăţişa artele frumoase aparţin junimii fără mijloace”. După o experienţă directorială de 17 ani, după alte rapoarte anterioare (17 septembrie 1879, 1 decembrie 1879) cu aceleaşi doleanţe, Th. Aman propune ministrului de resort următoarele:

1. Zece bursieri cu o subvenţiune de cel puţin 60 lei pe lună pentru fiecare elev.

2. Ca oraşele principale să trimită câte un bursier care după terminarea studiilor, să stăruiască în comuna ce l-a subvenţionat ca om special pentru tot judeţul.

3. Să se stipuleze prin lege ca şcoala să fie tratată ca şcoalele speciale cu facultăţile de la Universitate, potrivit proiectului de lege alipit la raportul no. 73 din 1 decembrie 1879.

4. Înfiinţarea secţiunii de Arhitectură, indispensabilă pentru a se învăţa desemnul liniar cerut concurenţilor aspiranţi la catedrele secundare.

5. A se spori aputamentele profesorilor conform specialităţii ce profesează.

6. Să se prevază o sumă drept recompensă pentru artişti ce vor produce opere de merit şi naţionale.

Până la acordarea celor de mai sus arătate, fără de care nu se poate aştepta nici un rezultat serios, binevoiţi, d-le ministru, a primi demisiunea mea de director al Pinacotecii şi Şcolii de Belle-Arte din Bucureşti.

Primiţi vă rog, domnule ministru, încredinţarea prea distinsei mele consideraţiuni.

Continuându-şi investigaţia, Eminescu constată cu dezamăgire că, în urma demisiei, Th. Aman s-a ales doar cu promisiuni şi speranţe zadarnice.

Guvernul – constată cu amărăciune Eminescu – „nu caută să aibă o instituţie folositoare, ci numai un titlu frumos, Şcoala Belle-Arte”, motiv îndreptăţit ca Th. Aman să-şi dea definitiv demisia, pentru că „nu numai că nu s-a adus cea mai mică îmbunătăţire, ci, din contră, s-a suprimat şi suma alocată pentru expoziţiunile anuale, singura încurajare pentru artiştii români”, astfel încât, în situaţia dată, Şcoala „nu poate produce niciun rezultat satisfăcător”.

Concluziile lui Eminescu sunt obiective şi pertinente, dar amare: „Astfel prosperă instituţiile cele mai neapărate sub guvernul liberal! Astfel se încurajează chiar oamenii cei mai zeloşi pentru a servi ţara lor.”

Prin acest „exemplu izbitor”, Eminescu se dovedeşte a fi nu numai actual, ci periculos de actual!

Sigur, mi-aş fi dorit mai mult, o carte de interviuri, o carte biografică, pentru că, paradoxal, nu există o astfel de lucrare dedicată lui Florin Piersic, cu excepţia unei cărţi-album, prea puţin pentru ceea ce reprezintă Florin Piersic pentru cultura română.

Au rămas ca parte de tezaur sufletesc câteva întâlniri cu Florin Piersic, una fiind cea care a pecetluit legătura dintre noi.

Într-un spectacol al său de la Blaj, a spus la un moment dat: „Şi mă uit la Băciuţ, care e aici în sală, e un poet excepţional, am citit poezii pe care mi le-ai lăsat azi dimineaţă şi sunt excepţionale”. Apoi a început să rostească, descifrând de pe bileţelul pe care a transcris poemul meu *Grădinar în Rai.*

Apoi, pe pagina de carte în care era inclus poemul, a scris:

„Dragule,
Ce descoperire!
Ştiam că ai un frate care este un medic excepţional, dar tu eşti şi mai grozav cu poezia ce face parte din fiinţa ta.
Te admir, te felicit şi te iubesc fără... final!
Al tău, azi, mâine şi cine ştie până când,
Florin Piersic, 13 mai 2017, Blaj”

De-aici s-a deschis lumea mea fără de sfârşit cu Florin Piersic.

O parte din ea am pus-o într-o carte, aniversară, *Vă pup, ciocoflenderilor.*

Dar i-am rămas dator cu o alta, aşa cum merită un actor de talia lui Florin Piersic.

Podul de reviste

De vorbă cu pictoriţa Cristina Stavenschi

Raia ROGAC

Raia ROGAC: *Cristina, eşti reprezentanta generaţiei a doua din familie care s-a născut la Chişinău. Aş vrea foarte succint să răsfoim arborele vostru genealogic. Ai poate şi vreo imagine schiţată a acestuia?*

Cristina STAVENSCHI: Cu plăcere. Nu am o imagine a arborelui genealogic, dar e o idee bună. Buneii din partea tatălui, originari din partea stângă a Nistrului (raionul Slobozia, satele Cioburciu şi Hlinaia), s-au stabilit cu traiul în Chişinău ca tineri specialişti (bunelul Nicolae – cercetător ştiinţific la Academia de Ştiinţe a Moldovei, iar bunica Maria – filolog, profesor de limba şi literatura română în şcoală) la sfârşitul anilor cincizeci. Tatăl meu s-a născut în capitala Moldovei, eu, la fel, m-am născut în Chişinău în 1988, în ajunul Crăciunului, la 23 decembrie. Mama mea s-a născut şi a locuit o vreme în Ucraina, în oraşul Sergheevka, regiunea Odessa (de unde sunt buneii Anatol şi Olga pe linie maternă), iar în 1972 a venit la Chişinău într-o deplasare de serviciu care durează până în ziua de azi. Aici l-a întâlnit pe tata şi s-au căsătorit. Deci, Chişinăul este oraşul meu natal şi am o legătură strânsă cu localitatea de baştină.

R.R.: *Eşti dintr-o familie mixtă? Cine au fost părinţii, fraţii şi surorile?*

C.S.: Sunt dintr-o familie mixtă, am menţionat deja mai sus, tatăl este din Republica Moldova, iar mama este originară din Ucraina. Sunt singurul copil la părinţi. De mică vorbesc două limbi: română şi rusă, ceea ce îmi dă o mai extinsă posibilitate de acumulare a cunoştinţelor.

R.R.: *În mica copilărie (unu-şase ani) toţi micuţii desenează pentru că părinţii încearcă să-i predispună la unele ocupaţii uşoare şi atrăgătoare, le oferă foi de hârtie şi creioane colorate, îndemnându-i la „muncă”, iar adevărul este că majoritatea din ei nu se limitează doar la materialul încredinţat, mai apelează la tapetele de pe pereţi, astfel că aceste „expoziţii" rămân a fi mărturie a „seriozităţii" cu care ei şi-au demonstrat talentul viitoarei profesii... A fost şi cazul Cristinei Stavenschi?*

C.S.: Într-adevăr, de la o vârstă fragedă părinţii mei au observat pasiunea mea pentru desen. Tot timpul desenam cu creionul în mica copilărie. Când am ajuns la etapa preşcolară am descoperit acuarela şi pastelul. Multe din acele desene părinţii mei le-au păstrat. Primii mei profesori care m-au îndrumat spre a cunoaşte noile tehnici de grafică şi pictură au fost profesorii de educaţie plastică din şcoală. În clasa întâi am avut prima expoziţie, cu desene în creion, pastel şi acuarelă. Îmi aduc aminte că la orele individuale de artă plastică, eu desenam, iar doamna profesoară îmi citea poeme ale poetului american Edgar Alan Poe. În timpul acestor lecturi mă inspiram şi ilustram unele momente din creaţia poetului din impresiile acumulate. Temele preferate pentru desen erau imagini din poveşti, personaje din basme, peisaje din natură, animale, natură statică.

R.R.: *Îţi mai aminteşti cum se numea profesoara iubitoare de poeme americane?*

C.S.: Era un cuplu de tineri profesori-pictori, soţii Furculiţă.

R.R.: *Cine sunt persoanele care au avut impact în alegerea carierei tale de designer?*

C.S.: A fost iniţiativa mea, pentru că doream să am o activitate în domeniul artei. Am fost îndemnată de către membrii familiei. Bunelul meu, care a activat la Universitatea Tehnică a Moldovei, mi-a spus unde aş putea alege specialitatea dorită, ca urmare, am fost admisă la Design Industrial, UTM.

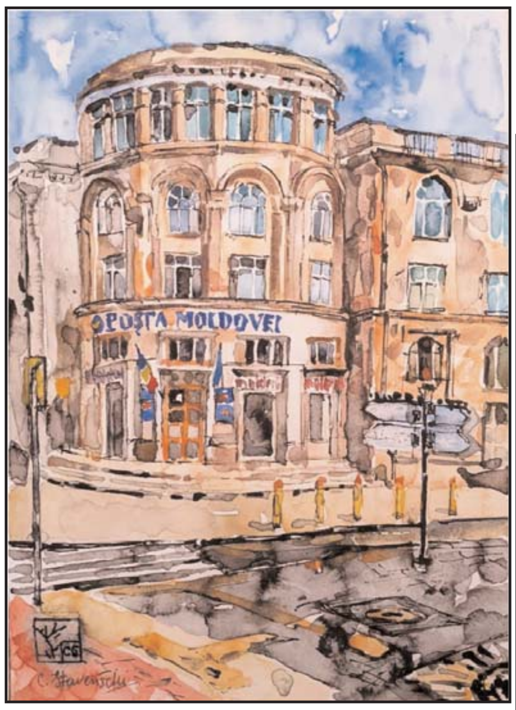
După anii de studii şi activitatea profesională de designer, am reluat activitatea de pictoriţă, am fost îndemnată de persoane apropiate, ele mi-au dat imbold pentru a crea o serie de lucrări interesante şi m-au ajutat la organizarea expoziţiilor, m-au susţinut mereu şi au apreciat lucrările mele...

R.R.: *Când ai înţeles că dragostea faţă de Chişinău trebuie transpusă în imagini?*

C.S.: În iarna acestui an am realizat câteva peisaje din curţile blocurilor din preajma cartierului unde locuiesc. Astfel a apărut ideea de a re-crea peisajul urban al oraşului meu natal, de a reda pe hârtie locuri cunoscute de chişinăueni, străzile pe care deseori ne plimbăm zilnic, clădirile pe care le vedem în viaţa cotidiană şi care ascund un istoric deosebit. Dragostea faţă de capitala noastră o exprim prin creaţiile mele.

R.R.: *Chiar dacă lucrările par a fi nişte schiţe, ele creează impresia de basm, cel puţin acest lucru l-am simţit eu ...*

C.S.: Am realizat peisaje dedicate oraşului Chişinău în acuarelă, dar şi în tehnică mixtă, cu elemente grafice şi linii uşoare cu un colorit deosebit.

R.R.: *Când ai organizat prima expoziţie personală? A fost dedicată Chişinăului?*

C.S.: Prima mea expoziţie personală s-a desfăşurat în perioada 23 februarie – 23 martie anul curent. Am prezentat grafică în tuş/peniţă şi tehnică mixtă. Peisajele au fost expuse în Sala cu Coloane a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” sub genericul *Peisaj de Pretutindeni,* în special peisaje de iarnă din viaţa cotidiană a oraşului şi a periferiilor acestuia. Locuri care pentru majoritatea oamenilor par obişnuite, dar ele pot fi văzute altfel de ochiul artistului. Eu mă strădui să observ elemente interesante şi inedite chiar în preajma mea. Anotimpul meu preferat este iarna. Unora li se pare că iarna este lipsită de culoare şi expresivitate, însă am încercat să găsesc acele momente compoziţionale şi grafice care redau splendoarea peisajului iernatic. Celelalte peisaje reprezintă locuri din oraşul Chişinău din alt punct de vedere, şi anume, locurile unde am copilărit, în curtea blocului din cartierul unde locuiesc (Cartierul Poşta Veche) şi peisaje de la periferia oraşului, unde, copilă fiind, am hoinărit cu alţi copii de vârsta mea.

R.R.: *Biblioteca Centrală a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chişinău găzduieşte pentru a treia oară expoziţia ta cu lucrări consacrate Chişinăului. Care a fost genericul de data aceasta?*

C.S.: După expoziţia cu peisaje iernatice, am realizat un alt ciclu de peisaje urbane dedicate oraşului Chişinău şi le-am reunit într-o altă expoziţie personală de pictură cu genericul *Pe străzile oraşului meu,* desfăşurată în perioada 15-19 iulie curent. A treia este aceeaşi expoziţie, a doua ediţie, care a fost prezentată de la 19 august până la 31 august curent, găzduită tot de Biblioteca Centrală a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chişinău. Am continuat să pictez vederi deosebite ale urbanului chişinăuian prin spectrul propriu de vedere.

R.R.: *Tinerii de astăzi sunt mereu puşi pe studii, am în vedere că fac cursuri la mai multe instituţii superioare, iau mai multe masterate, licenţe, care de multe ori nu-şi găsesc exercitare practică. E atât de greu să apreciezi ce ţi-ar plăcea să faci toată viaţa? Personal, eu am avut trei preferinţe, ziaristica fiind prima. În perioada sovietică, pentru a absolvi şi o a doua instituţie de învăţământ superior trebuia să demonstrezi că eşti invalid pentru prima.*

C.S.: Am dorit să-mi îmbogăţesc cunoştinţele, făcând studii de recalificare în psihopedagogie, pe lângă licenţa şi masteratul obţinute la UTM, la Facultatea Design Industrial şi de Produs. Aceasta îmi oferă posibilitatea de a transmite discipolilor cunoştinţele proprii în domeniul artei. Aş dori ca pe viitor nu doar să am activitate artistică, dar şi să pot transmite experienţa proprie, prin predare de lecţii. Pentru mine a fost interesant să-mi perfecţionez studiile şi să cunosc un alt domeniu de activitate.

R.R.: *Artiştii plastici se bucură de libertate, dar nu întotdeauna şi de bani. Arta plastică e cea mai costisitoare. Pare a fi un paradox pentru vremurile schimbătoare de astăzi că, în ciuda faptului că majoritatea tinerilor dau preferinţă în alegere profesiilor „bănoase", sunt încă mulţi care îşi ascultă inima. Concluzia ar fi că vremurile se schimbă, iar pasiunea pentru arte rămâne...*

C.S.: Este complicat în ziua de azi să te afirmi ca artist plastic şi să-ţi promovezi arta în Republica Moldova. Dar mă bucur că există persoane care preţuiesc arta contemporană şi apreciază ceea ce am putut realiza, căci pictura este pasiunea mea.

R.R.: *Are C.S. un atelier?*

C.S.: Nu dispun de atelier, însă aş dori să am loc personal pentru creaţie.

R.R.: *Ce artişti plastici sunt idolii C.S.?*

C.S.: Nu am concret pe cineva în calitate de idol în domeniul artei, îmi plac mai multe curente artistice, artişti plastici originali. În ultima perioadă de timp urmăresc activitatea unor acuarelişti europeni, precum Dusan Djukaric, Michael Solovyev, Vladislav Yeliseyev, Nicolas Lopez. Mă inspir apreciind succesele altor pictori, păstrând tehnica şi stilul propriu de autor.

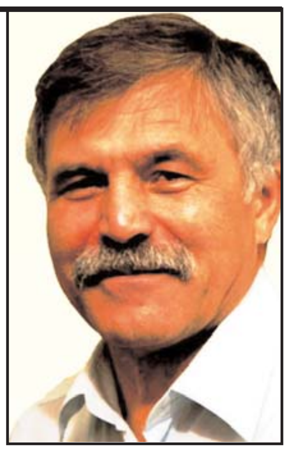
R.R.: *Dar din Republica Moldova?*

C.S.: Pictorii cu renume din Moldova care mă impresionează prin arta lor sunt Gheorghe şi Olga Diaconu, Roman Coţiuba, Inga Edu.

R.R.: *Şi, o ultima întrebare: ce alte preocupări de suflet are Cristina la momentul de faţă?*

C.S.: Sunt pasionată de teatru şi de muzică. În calitate de spectator şi amator de teatru, deseori frecventez noile premiere care au loc la Chişinău. În ce priveşte muzica, aş prefera permanent să merg la Sala cu Orgă şi să ascult Chopin ori Bach; în acelaşi timp, ador să fiu prezentă la un spectacol de operă sau balet sau să pot asculta în direct un libret de Ceaikovski. Îmi place să urmăresc noile premiere ale teatrelor noastre, mi s-a întâmplat să vizionez punerea în scenă a aceloraşi opere literare, dar în regii diferite cu trupe diferite. Fiind amatoare de spectacole de teatru, îmi place să pictez în acuarelă şi clădirile teatrelor. La Chişinău Teatrul Naţional de Operă şi Balet „Maria Bieşu” şi Teatrul Naţional Academic „Mihai Eminescu” sunt unice şi de o rară frumuseţe.

Podul de flori

Alecu RENIŢĂ

Podul de flori a pulverizat Cortina de Fier de pe Prut în ziua de 6 mai 1990, arătând lumii întregi că de o parte şi de alta a râului locuieşte unul şi acelaşi popor – Poporul Român.

În acea zi sfântă am văzut cum un râu de lacrimi s-a transformat într-un râu de flori, iar românimea, despărţită timp de o jumătate de secol, curgea ca un fluviu imens şi bucuria întâlnirii părea fără margini şi pentru totdeauna. În acele clipe înălţătoare trăiam istoria la superlativ şi acopeream nedreptăţile îndelungate cu florile aruncate în apa Prutului, savuram chipul frumos al unui popor care se descătuşa şi îşi dorea sincer să se reîntregească. Nu ne cunoşteam, dar mulţimile fremătau şi peste tot auzeam dulcea şi materna limbă română, ceea ce pentru basarabeni părea neverosimil – să fii în mijlocul a zeci şi sute de mii de oameni şi toţi să vorbească în limba ta. În acele câteva ore de libertate ne îmbrăţişam fraţii şi rosteam: „Basarabia a înviat!" Şi auzeam printre florile şi lacrimile de bucurie: „Adevărat a înviat!"

Podul de flori a avut încărcătura unei explozii de dor între românii izolaţi timp de jumătate de veac de frontiera artificială trasă de Moscova imperială prin inima aceluiaşi neam. Sârma ghimpată întinsă de-a lungul Prutului era crucea pe care fusese răstignită Basarabia românească. Dincolo de urgia provocată de Stalin în 28 iunie 1940, când sute de mii de basarabeni şi bucovineni s-au refugiat cu mâinile goale în adâncul României şi au găsit adăpost în Banat, Oltenia, Ardeal sau Dobrogea, e necesar să se ştie că în arealul Prutului au rămas o sumedenie de localităţi despărţite brutal de frontiera falsă instalată de Kremlin. Din prima zi, ruşii au aplicat teroarea roşie, băgând spaima şi moartea în populaţia paşnică. Ocupanţii ţopăiau pe morminte, fără să le pese că mai multe sate şi comunităţi rurale, de pe un mal şi altul, secole la rând s-au dezvoltat din aceeaşi rădăcină, vatră, familie şi rubedenii, că Prutul unea neamul moldovenilor, nu-l despărţea, dându-le băştinaşilor apă, peşte, hrană şi belşug. O parte de localităţi au rămas un tot organic, păstrându-şi numele de la întemeiere pe ambele maluri, lăsând tată şi mamă, frate şi soră de o parte şi alta a râului, fără să-şi închipuie că monstrul de la Est va înghiţi jumătate din Moldova, trup din trupul României Mari, şi va trage sârma ghimpată prin grădina şi cimitirul lor. Multora le părea întâlnirea din 6 mai un semn divin – după o jumătate de secol de umilinţă, robie, înstrăinare şi batjocură, Podul de flori aducea o zi de lumină şi de imensă bucurie unui popor sfârtecat banditeşte în două. Să se ţină minte că acest eveniment cu mare încărcătură simbolică se producea pe frontiera sovieto-română, când Uniunea Sovietică mai ţinea sub talpa ei şi ţările din lagărul socialist, iar serviciile secrete imperiale puteau înscena orice provocare mârşavă. Important e că peste un milion de români au avut înţelepciunea să arunce în gura nesătulă a Moscovei un râu de flori şi să demonstreze tuturor că basarabenii sunt parte integrantă a poporului român.

Au trecut peste trei decenii de când Prutul, timp de o zi, s-a reîntors la normalitate şi devenise ceea ce fusese de veacuri – un râu intern al Moldovei istorice şi al României reîntregite. Stăpânii de la Moscova şi slugoii lor de la Chişinău aşteptau momentul potrivit ca să bage Basarabia reînviată într-o baie de sânge. „Experţii rusofili şi ţaţele Vanga" care formează astăzi societatea civică şi comentează evenimentele trecute, ar fi bine să ridice presa unională (*Pravda, Izvestia, Trud*) de pe la începutul primăverii din 1990 şi să citească avertismentele dure ale generalilor din trupele de grăniceri şi ale KGB-ului la adresa „naţionaliştilor şi Frontului Popular din Moldova, care pun la cale schimbarea frontierei sovietice de pe Prut pe Nistru cu implicarea populaţiei". „Podul de flori" a fost replica genială a românimii de pe ambele maluri ale Prutului dată serviciilor secrete ruseşti, care căutau pretexte să înăbuşe în sânge Mişcarea de Eliberare Naţională din Basarabia. Să le reamintim mancurţilor transformaţi în experţi că pe 17 aprilie 1990, la Chişinău îşi începuse activitatea Primul Parlament, expresie instituţională şi legală a mişcării de renaştere şi a poporului deşteptat, parlament care adoptase în primele zile Tricolorul românesc drept drapelul de stat al RSSM şi schimbase fusul orar de la ora Moscovei la ora Bucureştiului. Spaima hoţilor de la Kremlin era uriaşă, fiindcă simţeau că le scăpă din gheare teritoriul furat de la România în 28 iunie 1940.

După 34 de ani de la acea primăvară îndumnezeită, în care florile acopereau 700 de km de Prut, iar moldovenii reînviaţi îşi vedeau Ţara reîntregită, cel mai greu lucru e să priveşti drumul pe care a fost mânată R. Moldova după 1994 încoace. Şi s-a lăsat mânată! Ar fi atâtea de spus, mai ales că mulţi au contribuit la marginalizarea şi înlăturarea oamenilor de valoare şi înlocuirea lor cu agenţi ruşi, cu mutanţi, profitori, tâlhari şi nulităţi gen dodon, şor sau greceanîi. Fauna de profitori şi paraziţi, ieşită din incubatoarele lui Lucinschi, Diacov şi Voronin a schimbat macazul şi a împins R. Moldova în prăpastia prostiei, sărăciei, dezbinării şi vrajbei. Ei au aruncat în aer podurile de peste Prut şi au reîntors populaţia în robia stăpânilor de la Kremlin. Ca să şteargă din memoria colectivă Mişcarea de Eliberare Naţională, ei au scârnăvit aspiraţiile milioanelor de moldoveni, care începeau să-şi descopere identitatea românească, ei au susţinut agresiunea Rusiei împotriva noastră în 1992, ei au dat foc Declaraţiei de Independenţă, care deschidea drumul spre reîntoarcerea basarabenilor Acasă, ei au întreţinut non-stop propaganda rusă în R. Moldova, aşteptându-l şi astăzi pe odiosul criminal de război putler…

Ce aţi făcut, fraţilor? Aţi dat cu piciorul în oamenii care vă apărau şi vă iubeau cu adevărat? Aţi crezut că trădătorii o să vă facă dreptate şi poduri de piatră? Nu v-aţi întrebat niciodată de ce lepădăturile de ieri şi de azi urăsc furibund Podul de flori? Nu cumva era singurul drum pe care Mişcarea de Eliberare Naţională vi l-a arătat în acea zi de 6 mai 1990 şi urma să vă ţineţi de el ca de paşii lui Dumnezeu? La ce aţi ajuns, la ce v-au adus idolii voştri de lut? Să vă batjocorească într-un hal fără de hal – să nu vă dea voie să vă primiţi fraţii în Casa Mare, ci în drum sau sub pod. Aceasta e soarta moldovenilor sovietici – să stea cu vorşordodoniştii în braţe şi să cerşească ajutoare de la lumea civilizată, să refuze să fie stăpâni în casa lor şi să aştepte salvarea de la călăii care le-au ucis bunicii şi i-au transformat în robi. Drumul pe care l-au parcurs moldovenii vorşordodonişti timp de peste 30 ani s-a văzut foarte clar, când au venit ajutoarele din România în timpul pandemiei – de la Podul de flori la „Sub pod".

La 6 mai 1990 aveam o elită de patrioţi, care îşi iubeau Neamul şi Ţara, îndrumând basarabenii să ajungă Acasă, în România. La 6 mai 1990 aveam un popor aproape liber, care îşi privea viitorul de pe Podul de flori.

Cine, tovarăşi Iliescu şi Lucinschi, a pus pe linie moartă Mişcarea de Renaştere Românească din Basarabia? Doar Rusia imperială?

Peste trei milioane de români din stânga Prutului, purtaţi de călăuze false, rătăcesc prin pustiu de 34 de ani şi îşi caută Ţara. Cât va mai dura agonia? Chiar nu auziţi şuieratul rachetelor ruseşti şi ţipetele de groază ale mamelor şi pruncilor de alături? Ucraina nu are unde să se ducă, dar voi ce mai aşteptaţi – „russkii mir", Bucea, Irpin sau Bahmut? Mâine s-ar putea să fie târziu, iar malurile Prutului să se piardă pe meridiane diferite.

România, NATO şi Uniunea Europeană reprezintă „Podul de flori" din anul 2024 pentru toţi cetăţenii responsabili din stânga Prutului! E singura salvare reală!

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Deromânizarea României

Adrian Păunescu

Nu ştiu de ce, zilele-acestea,
dintr-odată, m-am gândit
direct la Tine, tragica şi umoristica mea
Ţară, acum, când se pune iarna
peste poporul tău mereu în criză de combustibili,
mereu gata de fapte eroice, mereu amendat
şi, uneori, condamnat, dar, acum,
parcă lipsă, parcă expirat, parcă pierit,
Românie fără criterii, la cumpăna
dintre milenii, Românie fără lumini,
pe autostrada în violentă şi nemiloasă
strălucire, Românie fără eroi,
în plin serial, cu eroi de toate
felurile, Românie fără români,
la renegocierea propriei Constituţii,
Românie fără România,
când se hotărăşte soarta graniţelor,
când se trece la aplicarea
politicii faptului împlinit!

Se trage linia şi se hotărăşte
că nu mai ai dreptul la propriile tale drepturi,
Românie singură, fără propria biografie!
Românie istorică,
fără istorie! Românie a tuturor formelor de relief,
fără geografie! Românie a gândirii româneşti,
fără limba română! Românie născătoare,
fără maternităţi! Românie cerească,
fără metafizică! Românie carpatică,
fără Munţii Carpaţi! Românie duioasă,
fără Doina! Românie de la Nistru pân' la Tisa,
fără Basarabia! Românie
sărbătorească adunată la Alba Iulia, fără Ardeal!
Românie în propria Capitală,
fără Bucureşti! Românie cu toga lui Ovidiu,
fără Marea Neagră! Românie eminesciană,
fără Mihai Eminescu! Românie
fără România! Românie a propriului ei întreg,
fără ochi, fără suflet, fără morminte!
. . . . .

Doamne, ce frig e în ţara fără ţară,
înlăuntrul poporului fără popor,
în sufletul omului plecat definitiv de-acasă,
acum, la cumpăna mileniilor,
când viscolul bate din toate găurile
universului şi-nchide maternităţi
şi deschide cimitire şi aruncă
avioane în cer şi maşini în prăpastie
şi scoate din locurile lor
arbori şi ţări şi reguli de joc,
şi gările se pustiesc, fără niciun tren personal,
şi e frig şi e imposibil,
în România fără România!
Peste România în care ritmic se mai aude
un imn naţional, inutil şi cinic,
odată cu zgomotul obsesiv
pe care-l face un tren mărfar
fără marfă, ce se-nvârte pe loc,
în pustiul trufaş, în golul abraş,
cu nume de ţară şi comportament contradictoriu.
Românie fără România. Fără. Fără. Fără.

Deromânizarea României e în curs.
Deromânizarea României e bijuteria aproape gata
a scenariştilor, e capodopera poporului român,
care parcă-şi doreşte dispariţia, în sine însuşi,
drogat de bucuria de neînţeles a lucrului rău,
dar prea bine făcut, a capodoperei sinucigaşe:
România deromânizată până la capăt!

21-22 noiembrie 1996, Bucureşti

(Începutul şi finalul amplului poem *Deromânizarea României,* din volumul *Infracţiunea de a fi,* Editura Păunescu şi Fundaţia Iubirea, Bucureşti, 1996, pag. 409-419)

Istoria de lângă noi

CEPECA

Dan D. FARCAŞ

Circulă multe legende false, în general nedrepte, despre o instituţie a anilor 1960-70 numită CEPECA (prescurtare de la „Centrul de Perfecţionare a Cadrelor de Conducere din Întreprinderi"). Ea a fost, de fapt, un proiect internaţional, aparţinând Organizaţiei Internaţionale a Muncii (ILO – *International Labour Organization*), cu finanţare prin Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP – *United Nations Development Programme*) şi destinat pregătirii şi perfecţionării de specialişti, în vederea introducerii tehnicilor moderne de management în România.

Prin actul de constituire al CEPECA, semnat pe 30 martie 1967, la Geneva, la sediul Biroului Internaţional al Muncii, s-au asigurat fondurile necesare pentru instalarea la Bucureşti a unei unităţi de calcul moderne, pentru alte echipamente, pentru salariile a 12 experţi internaţionali, timp de cinci ani, ca şi pentru stagii de perfecţionare, în străinătate, a unor experţi-instructori români. Printr-o hotărâre de guvern, din 1 aprilie 1967, data începerii proiectului, partea română oferea sediul, ca şi salariile personalului de specialitate şi auxiliar autohton (peste 200 de persoane). Instituţia se subordona Comitetului de Stat pentru Muncă şi Salarii (CSMS), viitorul Minister al Muncii, dar şi Biroului Internaţional al Muncii.

A fost o iniţiativă atipică şi neconformă cu ideologia din acele vremuri, dar care a fost posibilă graţie unei scurte „deschideri" manifestată de conducerea politică din România, la sfârşitul anilor şaizeci ai secolului trecut.

Centrului i s-a atribuit un „campus", pe şoseaua de centură, cam pe la mijloc între intrările în Otopeni şi Mogoşoaia. Pe vreo 12 hectare, împrejmuite şi cu intrările bine păzite, se găseau vreo 10-20 de clădiri de 1-3 niveluri. Ansamblul, ridicat la începutul anilor cincizeci (fapt trădat şi de stilul clădirilor), fusese înainte o „Şcoală de Partid". Modernizat cu ocazia înfiinţării CEPECA, putea găzdui un număr destul de mare de cursanţi, mulţi, mai ales cei din provincie, rămânând aici şi peste noapte. Legăturile proaste cu Bucureştiul erau un element de descurajare în plus pentru chiulangiii amatori de plimbări prin oraş.

Cei circa 300 de cursanţi, aflaţi în fiecare zi aici, aveau la dispoziţie săli de curs cu sisteme audio-video, inclusiv cabine cu interprete pentru traducere simultană, dormitoare tip hotel, restaurant-cantină, bar, sală de spectacole şi cinema, sală de sport, teren de fotbal, popicărie, cabinet medical etc. Existau şi locuinţe de serviciu, inclusiv pentru câţiva experţi ONU, ca şi un parc bine întreţinut, în care, între altele, creşteau migdali şi se plimbau păuni. În anii următori, la acestea s-au adăugat o bibliotecă modernă, un nou hotel, două terenuri de tenis, dar mai ales o clădire a Unităţii de Calcul Electronic, inaugurată în ianuarie 1969, în care a fost instalat un calculator de ultimă generaţie, IBM 360/40, cu alte echipamente, existând şi birouri, săli de curs şi un spectaculos culoar de vizitare.

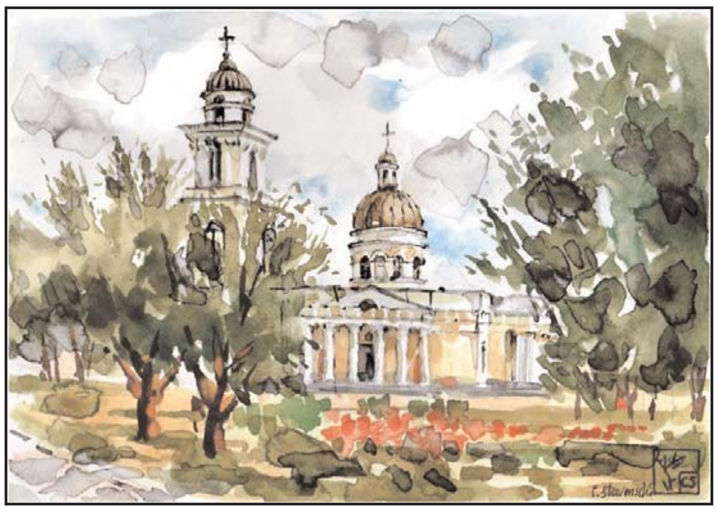
Activităţile de la CEPECA erau în principal două: cursuri (de la o săptămână la nouă luni) şi proiecte, ambele pentru îmbunătăţirea conducerii întreprinderilor. Au existat, sporadic, şi activităţi de cercetare. Mai ales la proiecte, dar într-o oarecare măsură şi la cursuri, „experţii instructori" români erau dublaţi de experţii străini, uneori lucrând în echipe mixte.

Cei mai mulţi dintre experţii români au beneficiat, în timp, de stagii de pregătire în străinătate. Pe lângă bursele prevăzute în acordul cu UNDP şi ILO, alte 18 burse, cu o durată medie de trei luni, au fost finanţate de firma IBM, pentru a trimite specialiştii români în calculatoare la cursuri, la diverse sedii ale sale din Europa. Era ceva complet neobişnuit pentru mediul românesc de atunci. Ca o altă notă specială, tot parcul auto al centrului (inclusiv autobuze şi microbuze pentru salariaţi şi cursanţi) purta număr diplomatic de „transport consular" (TC).

Cursurile organizate la CEPECA au fost, aproape în totalitate, premiere pentru ţara noastră: management general, financiar, al personalului, planificarea şi organizarea producţiei, marketing ş.a., cu un conţinut propus de specialiştii ILO. Prin cursurile ţinute la Unitatea de Calcul Electronic, au fost instruite primele contingente ale unor profesii noi pe atunci, ca cele de analist de sistem sau de programator în limbaje moderne de programare.

S-au multiplicat, într-un atelier propriu, şi multe suporturi de curs, materiale de uz intern, ca şi o revistă de profil. S-a elaborat un set consistent de „studii de caz" care simulau probleme reale din întreprinderi, la diverse niveluri de responsabilitate, de la director din minister la şef de serviciu.

Colectivul de informaticieni a organizat – pentru prima dată la nivel naţional şi pe echipamente de nivel mondial – cursuri de formare şi specializare privind analişti-proiectanţi de sisteme informatice, programatori de aplicaţii (în limbajele Assembler 360, COBOL, FORTRAN etc.), programatori de sistem, şefi de proiecte informatice, şefi de servicii de proiectare-programare-implementare-exploatare sisteme informatice, directori de centre de calcul etc. Toate aceste cursuri au constituit un aport important la dezvoltarea informaticii pe plan naţional, ca şi o provocare pentru a reactualiza unele programe universitare de profil.

Eu am fost angajat la CEPECA din septembrie 1967. În 1968, de pildă, am organizat aici (şi susţinut în cea mai mare parte) primele cursuri sistematice de limbaj COBOL din România, care din 1969 au căpătat şi o formă „standardizată", menţinută apoi 15-20 de ani. Din februarie 1969, cel mai important curs de informatică din CEPECA a devenit cel de „pregătire analişti-proiectanţi". Avea trei cicluri, primul axat pe analiza sistemelor informaţionale, al doilea pe informatizare, al treilea mai mult pe examinare-evaluare. Durata totală era de 9 luni, incluzând două întreruperi în care cursantul trebuia să-şi pregătească un proiect. Fiecare cursant avea repartizat de la început un conducător de lucrare dintre instructorii CEPECA şi un sector, de care urma să se ocupe, din întreprinderea de unde venea. Examinarea finală a unui cursant şi a proiectului realizat de el dura adesea peste o oră.

Solicitările pentru acest din urmă curs au fost în permanentă creştere, ajungându-se chiar şi la trei candidaţi pe un loc, ceea ce a impus examene de selecţie. În acest scop, s-a apelat la nişte baterii de teste de aptitudini pentru informatică, tip IQ, primite de la IBM: şiruri de litere, de cifre, de imagini, ca şi rezolvarea unor probleme de aritmetică, toate contra cronometru. La fiecare problemă se sugerau patru răspunsuri posibile, cursantul trebuind să aleagă soluţia corectă. Locurile se ocupau în ordinea punctajului obţinut, iar sub un anumit punctaj candidatul era respins oricum. Ca şcoală de informatică, CEPECA nu a avut rivali până în 1970, când au apărut şi cursurile nou înfiinţatului Institut Central de Informatică (ICI).

Pe partea de proiecte, pentru informatizarea conducerii întreprinderilor, în iulie 1968 s-a început analiza sistemelor informatice existente, la uzinele constructoare de maşini IMUAB şi „23 August" (activităţi la care am participat), dar şi la alte întreprinderi (de pildă, „Textile Dacia"). La realizarea etapelor şi fazelor de analiză şi proiectare participau echipe mixte, din experţi străini, experţi români din CEPECA şi cursanţi din întreprinderile respective, aplicaţiile informatice fiind realizate apoi de partea română.

Către sfârşitul anului 1968 s-a început un proiect la întreprinderea de vopsele Policolor. Aici am fost responsabil cu elaborarea şi punerea în funcţie, în august 1969, a primului sistem complet informatizat de personal-salarizare din ţară, cu primele „fluturaşe" individuale (incluzând concedii, alocaţii, reţineri etc., dar mai ales sporuri, destul de stufoase, date fiind condiţiile de lucru). Sistemul a rămas, din momentul dării în folosinţă, unicul mod de plată în uzină. Prima surpriză a fost că se făcea o economie de 200.000 lei lunar, faţă de varianta manuală, numai din suprimarea unor sporuri care nu îndeplineau condiţiile legale şi pe care calculatorul le-a pus clar în evidenţă. CEPECA a cedat programele gratis (era o condiţie impusă de proiectul ILO), iar Policolor (cu un şef de oficiu de calcul bun comerciant) le-a vândut apoi la alte circa 15 întreprinderi similare pe bani grei. Peste doi ani, când s-a schimbat legea salarizării, artizanii acestei şmecherii comerciale au venit tot la mine, întrucât nu izbuteau să facă modificările la un program mai sofisticat. Eu le-am dat asistenţa cerută, evident, tot pe gratis.

Deşi obiectivul CEPECA era managementul întreprinderilor, au existat şi cel puţin două excepţii. Astfel, în iunie 1970 a început un curs de analişti, la cererea MAI, în ideea organizării unui centru de calcul departamental. Între temele dezbătute cu această ocazie a fost structura viitorului cod numeric personal (CNP). Cel existent la ora actuală este aproape identic cu cel sugerat atunci, în discuţii la care am participat şi eu, cod inspirat după un model suedez de identificator pentru asigurările de sănătate.

O altă excepţie a fost cursul de informatică de sănătate, urmat şi de câteva proiecte. Aceste activităţi au fost suficient de interesante şi stufoase, pentru ca detaliile respective să le rezerv pentru un articol separat.

Proiectul CEPECA a fost atent urmărit de Nicolae Ceauşescu. El a şi făcut câteva „vizite de lucru" aici. Deşi proiectul urma să se încheie, formal, pe 31 mai 1972, la puţin timp după reîntoarcerea în ţară, după o „epocală" vizită în China şi Coreea de Nord, Ceauşescu a dispus ca, din data de 10 octombrie 1971, CEPECA să fie înglobat în Academia „Ştefan Gheorghiu" (ASG), şcoala superioară de partid a Partidului Comunist Român, condusă atunci de Miron Constantinescu, iar după el de Leonte Răutu, ambii ideologi de vârf, încă din ilegalitate, ai PCR.

ASG a fost, la origine, o „universitate politică muncitorească" a PCR, instituţie înfiinţată la Bucureşti, în 1945, la iniţiativa Anei Pauker. Aici şi-au luat „licenţa" mulţi activişti de Partid care apoi se căzneau să-şi completeze studiile elementare şi medii. Sediul care i s-a repartizat a fost cel al unei unităţi militare de genişti, aflat în spatele palatului Cotroceni şi pe colţul căruia tronează statuia impozantă a unui leu, în memoria eroilor acestei arme. După octombrie 1971, s-a considerat că ASG are de acum două „platforme", anume „platforma Leu" şi „platforma Otopeni" (fosta CEPECA). Între cele două locaţii este o distanţă de cel puţin 15 kilometri, nu foarte uşor de parcurs.

Fosta CEPECA a fost reorganizată sub forma a două departamente ale ASG: „Institutul Central de Pregătire şi Perfecţionare a Cadrelor de Conducere din Economie şi Administraţia de Stat" şi „Centrul de Prelucrare Automată a Datelor şi Consultanţă" (CPADC). Personalul, patrimoniul şi activităţile CEPECA au fost preluate aproape neschimbate de ASG, dar transformarea ideologică s-a simţit. La sfârşitul anului 1969, CEPECA avusese stabilite relaţii cu peste 70 de instituţii şi centre de perfecţionare în domeniul managementului din lumea întreagă. Au fost interesate să viziteze CEPECA şi să stabilească acorduri de cooperare mai multe fundaţii, instituţii şi universităţi specializate din străinătate, între care: London Business School, Pennsylvania University – Marketing Faculty, Ford Foundation, YMCA. După includerea în ASG, toate aceste relaţii au fost treptat neglijate ori eliminate.

→

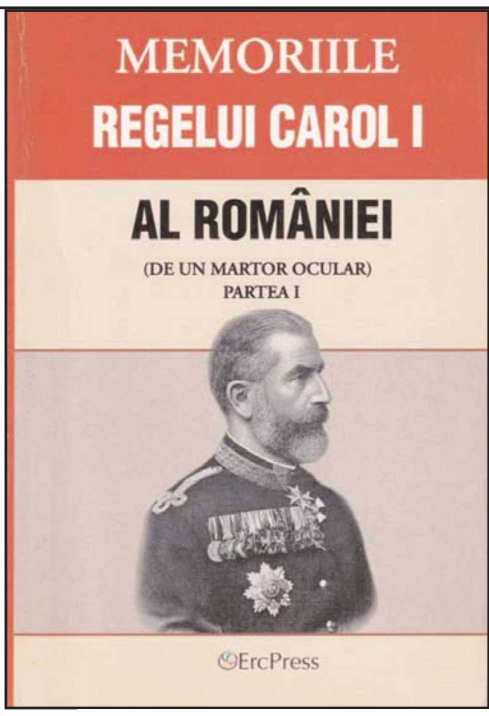
Regele Carol I către Academia Română

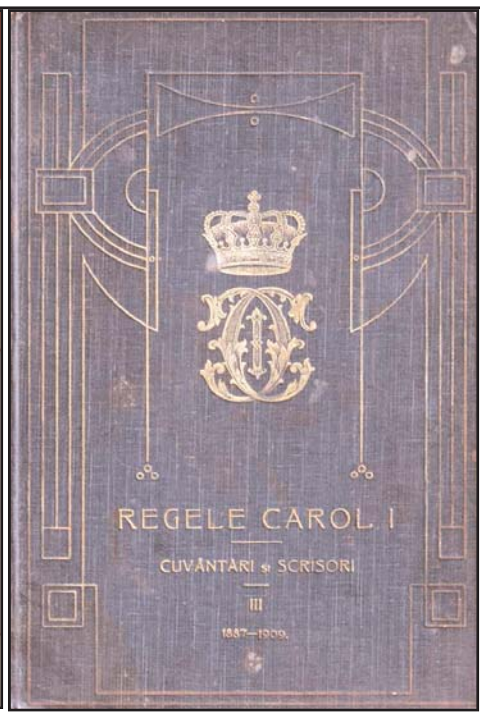
Căutând cu totul altceva, am parcurs de curând *Memoriile Regelui Carol I al României, 1866-1881 (de un martor ocular)*, apărute în 1912 la Editura Ziarului „Universul", Bucureşti, în 3 părţi, însumând 17 volume (caiete) şi retipărite ulterior, precum şi cele trei volume de *Cuvântări şi Scrisori ale Regelui Carol I*, publicate în 1909 de Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti. Impresionante sunt frământările vremii, şi solicitante, pentru Rege, pentru guvern, pentru români, pentru România, atâta cât era şi cum era aceasta pe atunci. Printre cuvântări şi mesaje, anual apar texte adresate armatei, Academiei şi corpurilor legiuitoare – pe lângă multe altele adresate unor instituţii sau unor personalităţi interne sau externe.

Am reluat mai jos două cuvântări către Academia Română, una din anul 1891 şi una din 1904, semnificative prin conţinutul lor (în multe locuri, foarte actual şi astăzi). De pildă, suveranul a mai vorbit despre *Etymologicum Magnum Romaniae* şi alte dăţi, urgentând elaborarea dicţionarului, dar, după cum se ştie, proiectul nu a fost, în formula gândită iniţial, niciodată finalizat.

Chiar dacă se pierde astfel o parte din „savoarea de epocă", am adaptat pe alocuri scrierea/ortografia la cerinţele curente. (Gh. Păun)

Cuvântare la jubileul de 25 de ani al Academiei Române 1 (13) Aprilie 1891

Privesc ca o coincidenţă fericită, că tocmai în anul suirii Mele pe Tronul României s-a pus temelia Academiei noastre (1), care serbează astfel al 25-lea an al constituirii sale împreună cu acela al Domniei Mele. Cu vie mulţumire Mi-aduc aminte de ziua când am venit pentru întâia dată în mijlocul Societăţii Literare, cunoscând încă puţin limba română, şi când bătrânul Heliade, salutându-Mă cu urări călduroase, exprimă nădejdea că Mă voi îngriji de hrana sufletească a Românilor. Tot în acelaşi an, la solemnitatea inaugurării, prezidată de dl Ştefan Golescu, ministrul îşi sfârşea cuvântarea sa, asigurând că naţiunea întreagă şi Eu îndeosebi vom urmări cu inima şi cu mintea lucrările domniilor voastre. Aproape un pătrar de secol a trecut de atunci şi în acest lung şir de ani am avut neîncetat cel mai viu interes pentru tânăra Societate Academică, care sub ochii noştri a crescut, s-a dezvoltat şi a ajuns a fi o însemnată instituţie de cultură, având înrâuririle cele mai binefăcătoare asupra limbii şi literaturii noastre. Fericită era cugetarea dlui N. Kretzulescu şi hotărârea răposatului C.A. Rosetti, care ceruse, sunt tocmai 25 de ani, convocarea grabnică a unei societăţi literare, având mai întâi de toate scopul de a se ocupa de limba şi literatura ei. Cu drept cuvânt, zicea acest mare patriot, fiind ministru al Instrucţiunii publice, în referatul său, că prin schimbarea literelor vechi fără pregătire destulă şi prin transformarea repede a sistemului nostru politic s-a adus în limba română o mare perturbare, care, neputându-i-se pune capăt la timp, ar putea chiar să aibă rele influenţe asupra însuşi spiritului naţional. Din norocire, această teamă a putut fi înlăturată prin silinţele Societăţii Literare, cu toate că la început piedicile erau mari şi luptele destul de arzătoare, mai ales din cauza neînţelegerii ivite asupra stabilirii ortografiei, neînţelegere provocată prin diferitele vederi între susţinătorii etimologismului şi aceia ai fonetismului. Lupta aceasta, ale cărei faze ar trebui descrise de o pană ca aceea a preşedintelui actual al Academiei, dl Ion Ghica, a răspândit însă lumină şi, în sfârşit, s-a stabilit o învoială care a dat roade bune; dovadă vădită sunt publicaţiunile Academiei de la 1881 până astăzi. Rezultatele dobândite în un pătrar de veac pot dar fi privite cu vie mulţumire. Frumoasa limbă română, în al cărui geniu M-am silit a pătrunde şi pe care am îmbrăţişat-o cu atâta căldură şi dragoste, s-a întărit pe temelie trainică şi a reînviat în vechea sa strălucire; însă, cu toate perturbările, dânsa n-ar fi putut niciodată să fie primejduită, având rădăcini prea adânci şi un reazem prea puternic în cărţile bisericeşti, în cronici şi în poezia populară.

Literatura bisericească, cu toate înrâuririle slavone şi greceşti, este un izvor bogat al limbii vechi, păstrând unitatea în scriere şi vorbire, şi a fost astfel adevărata legătură între toţi Românii din diferitele ţări.

Citirea acestor cărţi vechi, care înalţă sufletul şi care sunt o mângâiere în ceasul de suferinţă, deschide scriitorilor noştri un câmp întins şi arată că limba strămoşească este limba noastră clasică, având pentru popor un sunet aşa de atrăgător. Cronicarii noştri ne grăiesc în această frumoasă limbă trecutul şi zugrăvesc într-un mod cumpătat, însă în culoare aşa de vie, furtunile şi luptele crâncene înfruntate de Români, încât fiecare trebuie să fie cuprins de mirare cum neamul românesc a putut să biruiască atâtea greutăţi şi să stăpânească atâtea primejdii, care îl aduceau adesea la marginea prăpastiei, fără a fi fost înghiţit de valurile îngrozitoare ale vremurilor turburate şi întunecoase de pe atunci.

Dl M. Kogălniceanu, în patriotica sa cuvântare a *Letopiseţelor,* scrisă cu măiestrie, zice cu drept cuvânt: „Providenţa luă de mână pe naţiunea noastră, ca pe o fiică iubită între fiicele cele mai iubite, o scoase din toate pericolele şi o reînălţă mai tânără şi mai zdravănă decât fusese înaintea orei pieirii."

Poezia poporală răsfrânge într-un chip minunat aceste vremuri grele ale unui trecut plin de nesiguranţă şi de durere. Pe când munca intelectuală, dorinţa şi trebuinţa de a învăţa şi de a-şi ascuţi mintea s-au deşteptat şi au luat o dezvoltare însemnată cu viaţa politică, poezia era de veacuri adânc sădită în inima Românului, şi orice popor s-ar putea făli cu cugetările, unele măreţe, altele drăgălaşe şi atrăgătoare, adunate în această comoară bogată a limbii noastre. Simţămintele înalte, spiritul războinic, durerea şi nădejdea, tânguirea şi mângâierea, care răsuflă în acest frunziş poetic, sunt tocmai oglinda unui trecut plin de bărbăţie, de încercare şi de necazuri, un învăţământ puternic pentru generaţiunile prezente şi viitoare. Mândru poate fi dar poporul român de geniul său poetic pe aripile căruia s-a ridicat la o înălţime care l-a ferit de înrâuriri străine şi nepriincioase, ocrotind chiar credinţa şi naţionalitatea sa. Poezia a devenit astfel cea dintâi temelie a limbii, un adevărat tezaur al istoriei, un izvor nesecat al literaturii române.

Poveştile şi legendele, cântecele şi doinele, rămase de veacuri ascunse în văile sălbatice ale Carpaţilor sau rătăcind prin câmpiile roditoare ale Dunării, trebuie să răsune adeseori în Academie, spre a însufleţi lucrările sale; ele trebuie să strălucească de-a pururea ca o podoabă a neamului românesc şi ne vor aminti şi de iubitul nostru Vasile Alecsandri, care, trecând într-o viaţă mai fericită, a lăsat un gol aşa de simţitor în mijlocul nostru, al cărui nume însă va rămânea neşters în inimile tuturor.

Nu se poate dar tăgădui că literatura bisericească, cronicarii şi poezia poporală cuprind un material preţios şi că au avut o influenţă din cele mai fericite asupra limbii române, de care cunoscutul geograf Hoffmann zice, în opera sa de la 1840, „că este atât de bogată, încât dacă s-ar cultiva, ar merita să fie limba a tot genului uman".

Academia, primind la întemeierea sa, ca un sfânt depozit, paza, îngrijirea şi dezvoltarea limbii, trebuie să fie mândră de această însărcinare, care este şi vrednică de o aşa înaltă adunare literară.

Etymologicum Magnum Romaniae, ce am propus, sunt şapte ani, să fie alcătuit şi a cărui încheiere sper încă a o vedea, va arăta lumii învăţate ce comori însemnate de cuvinte felurite şi de cugetări înalte şi frumoase sunt ascunse în limba şi literatura noastră. Această operă, odată sfârşită, va rămânea un monument nepieritor.

Urez din tot sufletul ca Academia să strălucească totdeauna prin lucrările sale, să încălzească toate inimile româneşti şi ca uşile sale să fie deschise pentru întâlniri paşnice şi lupte ştiinţifice, un teren pe care toţi Românii să poată întinde o mână frăţească.

Renumele Academiei noastre, încă tânără, deşi serbează nunta sa de argint, trebuie să aibă un răsunet departe peste hotarele ţării, spre a atrage în Capitala României bărbaţii însemnaţi, care să se încredinţeze că vechile Principate Dunărene s-au transformat într-un centru de civilizaţiune şi de propăşire şi au devenit, prin vitejia armatei, ce a uimit lumea prin avântul său şi tăria sa, un stat puternic şi neatârnat, stabilit pe temelii aşa de tari, încât nicio zguduire nu-l mai poate zdruncina.

Sunt adânc convins că iubitul Meu Nepot, Moştenitorul Coroanei, care face deja parte din Academie ca membru onorific, va şti, în ziua când va fi chemat de Pronie a împlini înalta sa misiune, să menţină tradiţiunile noastre şi să dea tot sprijinul său pentru prosperarea acestui însemnat aşezământ de cultură al patriei noastre.

Notă

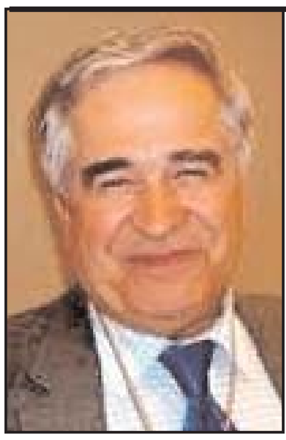
(1) În legătură cu întemeierea Academiei Române şi pentru izbânda lucrărilor sale, stă următoarea scrisoare autografă a M.S. Domnitorului adresată ministrului de Culte şi Instrucţiune publică, D. Gusti, la 1867, şi care nu s-a reprodus la data ei, deoarece era tipărită acea parte din publicaţie când scrisoarea a fost dăruită Academiei de dl prof. I. Tanoviceanu. Iată scrisoarea:

„Trebuie ca *neapărat şi numaidecât* să puneţi la dispoziţia Academiei o mie de galbeni; lipsa de bani a oprit azi toate lucrările. De nu puteţi dispune de această sumă, o veţi lua din lista Mea civilă."

→

Aşadar, instituţia numită „CEPECA" a existat, *de jure*, doar în acea perioadă, de patru ani şi jumătate, între 1 aprilie 1967 şi 10 octombrie 1971, data încheierii proiectului. După 1971, numele de „CEPECA" a mai fost folosit în documente oficiale româneşti doar pentru câţiva ani, în corespondenţa cu Organizaţia Internaţională a Muncii, pentru a beneficia de anumite facilităţi prevăzute în proiectul iniţial. A mai fost păstrată (din comoditate) sigla „CEPECA" pe frontispiciul clădirii principale. Numele de „CEPECA" a fost menţinut însă, pe mai departe, în vorbirea curentă, pentru cursurile (mai ales de informatică) desfăşurate, în continuare, în acelaşi loc şi cam după acelaşi tipic, precum şi pentru proiectele de informatizare a întreprinderilor. În felul acesta, treptat, în conştiinţa publică, numele de „CEPECA" a ajuns să fie asociat, incorect, mai mult cu Academia „Ştefan Gheorghiu" şi aproape deloc cu proiectul ONU.

Istoria de lângă noi

Energia, în vremuri de cumpănă (III)

Gheorghe OLTEANU

Potrivit legislaţiei în vigoare, consumatorii casnici şi industriali beneficiază de energie electrică la preţuri de maximum 1.300 lei/kWh, în care sunt incluse toate componentele, adică tarifele de reţele de transport şi distribuţie, certificatele verzi, bonusul de cogenerare, accizele şi TVA-ul. Compensarea facturilor de la bugetul de stat se face etapizat, astfel: în prima etapă, furnizorii plătesc din banii proprii către producători, transportatori, distribuitori, inclusiv accizele plus TVA şi diferenţa dintre preţul pieţei şi preţul plafonat plătit de consumator; în etapa a doua, statul le decontează din buget sumele cheltuite, suportate de ei, cum am arătat anterior.

Care este, însă, realitatea din teren? Preşedintele AFEER spune că există încă sume nedecontate de anul trecut, iar OUG 32/2024 stabileşte la 700 lei/MWh valoarea maximă a preţului mediu ponderat al energiei electrice la care ANRE calculează sumele pe care statul le decontează din bugetul de stat. Aici este, însă, un detaliu în care „se ascunde diavolul", pentru că acest plafon de 700 lei nu ţine seama de variaţiile de preţ de pe piaţă! Până acum, rambursările s-au făcut din fondul de solidaritate şi din cel de tranziţie energetică, alimentat prin suprataxarea producătorilor atunci când preţurile au fost foarte mari. Furnizorii se tem că nu vor putea recupera la timp sumele date de ei pentru a suporta plafonarea preţului la consumatorii finali casnici sau industriali şi propun unele măsuri – din punctul lor de vedere. Iar după expirarea termenului plafonării, adică după 31 martie 2025, nu se ştie exact ce preţuri vor fi, dar se prevede că ar putea apărea o dezordine greu de stăpânit, cu efecte dure asupra economiei şi a gospodăririi populaţiei. Toţi factorii implicaţi atrag atenţia că nu există o preocupare pentru pregătirea unui pachet de măsuri care să asigure stabilitatea economică şi socială şi care să recunoască următoarea ordine de priorităţi: securitatea energetică a ţării (1), preţ suportabil (2) şi grija faţă de mediul înconjurător (3).

Specialiştii recomandă ca pe primul loc să avem obiectivul asigurării securităţii energetice (răspunderea fiind a fiecărui stat), urmat de importanţa unui preţ suportabil şi, apoi, de încadrarea în parametrii asumaţi de protecţia mediului. Pentru că toţi vrem să trăim decent, nu să murim de dragul Green Deal, un program mai degrabă ideologic decât ştiinţific. Statul, prin instituţiile sale, în principal Ministerul Energiei Electrice, ANRE – organismul de reglementare a pieţei de energie, Transelectrica – operatorul de transport şi sistem, producătorii de energie controlaţi de stat (Hidroelectrica, Nuclearelectrica), care au o pondere de 80% în producţia de energie a ţării, companiile de distribuţie, SAPE – Societatea de Administrare a Participanţilor Electrica, apoi ANPC – Agenţia Naţională de Protecţie a Consumatorilor ar trebui să se apuce serios de muncă, să identifice cauzele şi, după aceea, să aplice profesionist măsurile necesare de revenire la normal.

În momentul de faţă, în ultimele trei luni mai precis, piaţa de spot de electricitate din România (piaţa pe ziua următoare – PZU) a fost martora neputincioasă a creşterii preţului la cote mult mai mari decât cele ale ţărilor membre ale Uniunii Europene, adică 145,2 euro/MWh, comparativ cu 67 euro/MWh în Germania şi 47 euro/MWh în Franţa, motoarele UE. Aşadar, de peste trei ori e mai scumpă energia în România decât în Franţa!

În faţa acestei provocări fără precedent, autorităţile române (Ministerul Energiei mai ales) apar în public cu explicaţii politicianiste, văzând doar influenţe externe, cum ar fi „canicula prelungită care a dus la reducerea producţiei hidrocentralelor", „creşterea consumului de energie pe plan local şi regional, în Uniunea Europeană" sau „indisponibilitatea unei linii de conectare cu Ungaria de 400 kW şi limitarea importului de energie ieftină din Occident". Adică doar cauze externe văd politicienii, care în mod cert sunt informaţi care este realitatea, pe care ei, însă, evită să şi-o asume, din motive electorale, foarte probabil. Cauzele sunt însă preponderent interne.

Prima este politizarea instituţiilor statului cu atribuţii în sectorul energetic, adică cele arătate anterior, unde directorii şi personalul cu funcţii de răspundere sunt numiţi pe criterii politice, sub masca selecţiilor pe criterii de competenţe.

A doua cauză este lipsa evidentă de investiţii din ultimii 20 de ani: doar centrala de gaze a Petrom de la rafinăria Brazi a fost racordată la reţeaua naţională, iar grupurile trei şi patru de la Centrala Nucleară Electrică Cernavodă au rămas în aceeaşi stare ca în 1990. Acordurile cu coreenii, chinezii, americanii şi canadienii au eşuat rând pe rând, în timp ce sume importante au fost cheltuite de către compania de proiect organizată în cadrul CNE Cernavodă (salarii mari, finanţări pentru diverse studii de fezabilitate) şi, mai recent, pentru finanţarea proiectului de centrală cu reactoare nucleare mici (SMR), care se intenţionează a fi amplasată pe locul fostei centrale pe cărbune de la Doiceşti, dezafectată acum câţiva ani.

Cu implicarea puternică a factorilor politici, au fost plătite sume de zeci de milioane de euro pentru o tehnologie neterminată, aparţinând unei firme americane intrate în insolvenţă după eşecul din statul Idaho, care nu a reuşit să finalizeze contractul pentru o centrală similară celei propuse la Doiceşti nici după cinci ani de la termenul contractual. Motivul principal, aşa cum apare în presa americană de specialitate, este depăşirea preţului energiei de la 60 $/MWh, prevăzut în contract, la 94 $/MWh, un indiciu clar că tehnologia este încă departe de atingerea statutului comercial. Spre deosebire de Polonia, Ungaria, Cehia şi Bulgaria, care au încheiat memoranduri de înţelegere cu toate cele cinci companii internaţionale care dezvoltă conceptul de reactoare nucleare mici, aşteptând să vadă cine va câştiga competiţia acerbă pentru finalizarea unei centrale cu SMR şi apoi să decidă, România merge exclusiv pe mâna unui singur competitor!

La fel de ciudat şi tot din motive politice, România nu a solicitat apartenenţa la Alianţa Europeană creată special de ţările UE cu tehnologii nucleare avansate, în scopul aducerii tehnologiei SMR la faza comercială. Nu faptul că vrem (sau declarăm că vrem) o nouă tehnologie de viitor este greşit, ci maniera în care lucrăm, cu implicarea factorilor politici, mergând orbeşte pe varianta unei tehnologii imature, contrar obligaţiilor de membri ai UE, care lucrează intens la aducerea tehnologiei reactoarelor modulare mici în faza comercială. La Forumul Energetic organizat de CNR-CME (Consiliul Naţional Român al Consiliului Mondial al Energiei) la Neptun, în luna iunie, am avut ocazia să discut direct cu specialişti de marcă din Polonia, Ungaria, Slovacia şi Bulgaria, despre subiect, aducând date reale, nu manipulări, cum din păcate vedem la tot pasul.

→

Cuvântare către Academia Română
1 (14) Aprilie 1904

M.S. Regele, însoţit de A.S.R. Principele Carol, fu salutat la sosire de preşedintele Academiei, dl I. Kalinderu, care zise între altele:

„Maiestatea Voastră, cunoscând că toate se dobândesc prin deprindere, până şi virtutea, a binevoit a aduce în mijlocul nostru pe A.S. Regală Principele Ferdinand, a cărui dezvoltare e urmărită cu dragoste plină de frumoase speranţe de toată suflarea românească. Urăm celui mai scump odor al ţării să întrupeze toate însuşirile augustului său Unchi şi suntem adânc recunoscători Maiestăţii Voastre pentru această nouă şi puternică dovadă ce ne dă, că instituţiunea noastră va avea totdeauna binefăcătoarea atenţiune a Dinastiei."

M.S. Regele răspunde:

Urările cu care şi de astădată salutaţi venirea Mea printre domniile voastre şi credincioasele mărturisiri ce Mi le rostiţi din partea Academiei, Îmi sunt deosebit de scumpe. Cu aceeaşi căldură de inimă vă mulţumesc şi vă reînnoiesc statornicul Meu interes pentru lucrările voastre.

Mă bucur de câte ori am prilejul de a lua cuvântul în acest lăcaş, unde am auzit atâtea conferinţe atrăgătoare şi disertaţiuni iscusite care au răspândit lumini noi asupra trecutului nostru şi îndrumări înţelepte pentru propăşirea ştiinţei, adunând astfel un material de mare preţ pentru lărgirea Templului care adăposteşte sufletul neamului românesc.

La temelia acestui templu se află limba, această duioasă limbă românească care Mi-a devenit îndoit de scumpă din ziua când am auzit-o răsunând pe buzele neuitatei Mele copile şi de când, spre a Mea mângâiere, urmaşii Mei o grăiesc în jurul Meu.

Mânat de această simţire, am propus Academiei acum 21 de ani, întocmirea dicţionarului *Etymologicum Magnum Romaniae,* având mai ales în vedere culegerea şi păstrarea acestor cuvinte vechi care, deşi obârşia lor este slavonă, grecească sau turcească, alcătuiesc originalitatea şi bogăţia limbii. Dorinţa Mea era ca Academia să scape aceste odoare ameninţate a cădea în uitare, redându-le locul la care au drept, şi să pună o stavilă la acest val de nepăsare pentru graiul bătrânesc, stârpind totodată buruienile neologismului care înăbuşă limba strămoşească. Limbile îşi au într-adevăr viaţa lor proprie care se dezvoltă după nişte reguli statornice, însă înrâurirea scriitorilor de frunte şi a Academiilor asupra acestei dezvoltări este de asemenea netăgăduită.

De ce să ne ferim de aceste locuţiuni vechi, cu obârşie aşa de curată ca aceea a liturghiei şi letopiseţelor ţării, şi care nici măcar arhaisme nu sunt, deoarece le întâlnim în limba bisericii şi a poporului? Mult mai de temut sunt aceste neologisme sterpe, cu formă şi înţeles pocite, care nu aduc nicio idee nouă, ci izgonesc numai cuvinte curat româneşti spre a le înlocui cu altele străine cu înţeles absolut identic, ca spre pildă „avansare" în loc de înaintare, „voiaj" în loc de călătorie.

Aceste parazite răutăcioase sunt mii; numărul lor creşte pe zi ce merge şi sfârşitul va fi schilodirea limbii. Strecurarea lor o datorăm în mare parte vieţii politice, obiceiurilor apusene şi educaţiunii copiilor în străinătate. Aceste înrâuriri nu au fost totdeauna norocite, nu numai asupra limbii, ci şi asupra moravurilor, care au pierdut poate mai mult decât au câştigat. Urmarea cea mai de plâns a acestei greşite îndrumări este şanţul ce se sapă între limba claselor culte şi neprihănita limbă a poporului. Despărţenia aceasta trebuie dar cu orice preţ preîntâmpinată ca o primejdie pentru neamul românesc, a cărui unitate se întemeiază pe legea şi limba sa. Ştiu că Academia şi un mănunchi de scriitori vrednici luptă cu o patriotică osârdie spre a alunga această vătămătoare cotropire, însă râvna şi silinţele tuturor nu vor fi de prisos spre a duce la un bun sfârşit această operă de însănătoşare.

Iată pricina pentru care o grabnică dare la lumină a dicţionarului este atât de dorită de Mine. Îmi dau seama de greutăţile lucrării, de timpul ce cere, totuşi cred că în acest lung şir de ani s-ar fi putut îndeplini în mare parte programul alcătuit. Dacă mai zăbovim, ştirbirea şi schimonosirea limbii se vor întinde tot mai mult, iar îndreptarea va fi cu atât mai anevoioasă. Aştept dar cu nerăbdare ca *Etymologicum* să fie cât mai curând pus în mâna tuturor, avându-se grijă ca întocmirea lui să fie cât de întreagă, cu un număr de citaţiuni bine alese, însă limitat, spre a nu se înnămoli lucrarea într-o prea mare întindere. Perfecţiunea lui are mai puţină însemnătate decât fiinţa lui.

Sunt încredinţat că domniile-voastre veţi întâmpina aceste mici îndrumări ce Mi-am permis a le aşterne ca un semn al viei Mele dorinţe de a vedea *Etymologicum* odată desăvârşit, spre cinstea Academiei şi folosul generaţiunilor viitoare.

Istoria de lângă noi

Tot la capitolul investiţii în producţie, avem trei hidrocentrale aproape finalizate, două pe Jiul superior – una la Bumbeşti şi alta la Dumitra, peste 95% finalizate, pentru care s-au cheltuit peste 155 de milioane de euro şi care ar putea livra lunar în reţelele electrice circa 21.000 MWh, plus hidrocentrala Răstolniţa (92% finalizată), cu 200 milioane de euro, care ar putea produce 9.000 MWh/lună. Ne amintim că acum doi ani, prin legea 117/2022, era prevăzută finalizarea acestor hidrocentrale, contrar voinţei unor ONG-uri care au reuşit în instanţă să câştige împotriva numeroşilor funcţionari din companiile de stat care nu şi-au făcut datoria, comiţând erori pe baza cărora un ONG (întâmplător finanţat de un fond de mediu din Germania) a obţinut în instanţă blocarea lucrărilor.

Ministrul energiei critică astăzi „vehement" ONG-ul respectiv, care „blochează" lucrările la aceste obiective de mare importanţă, ignorând imperativul securităţii energetice şi cel al preţului suportabil pentru consumatorii casnici şi industriali, precum şi grija faţă de mediul înconjurător, pentru că „întâi este securitatea energiei, apoi preţul acesteia şi abia apoi grija faţă de mediu". Avem, aşadar, un indiciu clar de complicitate a autorităţilor cu cei care s-au dovedit incapabili să finalizeze în şase ani, respectiv compania Romgaz, controlată de stat, în timp ce o centrală pe gaze, de putere mai mare, a fost terminată de OMV Petrom în mai puţin de doi ani.

Amintim un alt caz celebru: investiţia în CHEAP (Centrale Hidroelectrice cu Acumulare prin Pompare) Tarniţa-Lăpuşteşti, despre care se vorbeşte de 50 de ani. Singura realizare de până acum este un studiu de fezabilitate avizat de compania internaţională Deloitte şi acceptat de FMI şi BM. Ministrul energiei a anunţat pompos acum aproape un an că această investiţie este „proiectul meu de suflet", cerând SAPE (subordonat direct al Ministerului) să organizeze licitaţia pentru un nou studiu de fezabilitate, deşi unul există deja de trei ani. Vedem că, nici după nouă luni, SAPE nu a organizat licitaţia, un semn limpede că totul a fost o minciună; altfel, ministerul ar fi putut să ia măsuri de tragere la răspundere a conducerii SAPE.

În condiţiile din ţara noastră, cea mai bună soluţie pentru stocarea energiei, un imperativ major având în vedere dezvoltarea surselor regenerabile de energie, este soluţia centralelor hidroelectrice cu acumulare şi pompare. Dacă ar exista voinţă politică, proiectul Tarniţa-Lăpuşteşti ar fi fost acum finalizat, dacă nu la capacitatea de 1.000 MW instalaţi, atunci la 500 MW, lăsând loc pentru atingerea capacităţii finale ulterior. Este ştiut de către specialişti că, încă din anii 1980, inginerii români care au proiectat salba de hidrocentrale de pe Oltul inferior au prevăzut echiparea acestora cu grupuri reversibile capabile să lucreze atât în regim de generator, cât şi în regim de motor pentru pomparea apei din bazinul inferior în bazinul superior, aşa cum se întâmplă cu conceptul CHEAP. Motoarele de pompare pot fi alimentate cu electricitatea provenită din sursele regenerabile de energie eoliene sau fotovoltaice care produc energie în exces, pe care noi o exportăm la preţuri derizorii sau chiar cu preţuri negative.

S-a întâmplat totuşi ceva pozitiv, în sensul că, dacă mult criticatul (pe bună dreptate) PNRR prevedea ca România să aibă capacitate de stocare de 500 MW la orizontul anului 2030, prin noua strategie energetică, recent adoptată, această cifră ridicolă a fost majorată la 2.000 MW până în 2030, în acord cu cerinţele UE. Dar până când vom vedea acţiuni reale, nu doar declaraţii, rămâne de văzut cum vom reuşi să atingem aceste obiective.

Trebuie spus şi că lacurile de acumulare ale hidrocentralelor sunt surse de apă pentru sistemele de irigaţii, în timp ce fermierii noştri se plâng de 30 de ani de lipsa irigaţiilor şi de pagubele imense provocate de secetă. Politicienii calmează pe moment situaţia prin acordarea unor compensaţii pentru acoperirea parţială a pagubelor, dar nu fac ceea ce este necesar pentru a rezolva problema. Este bine cunoscut faptul că terenuri de sute de mii de hectare sunt astăzi în proprietatea unor străini, în special din ţările arabe, care demonstrează o bună capacitate de previziune în asigurarea hranei pentru statele lor. Bazinele de apă necesare transformării hidrocentralelor de pe Oltul inferior în CHEAP ar putea fi finanţate de către aceşti proprietari de terenuri printr-o schemă de parteneriat public-privat sau prin alte soluţii utilizate în alte ţări. Încă o dată, subliniem că nu banii reprezintă problema lipsei de investiţii, ci voinţa politică. Lipsa de iniţiativă şi de patriotism economic este evidentă.

O problemă importantă este cea a *prosumatorilor,* în acelaşi timp, producători şi consumatori de electricitate. ANRE şi alte autorităţi au decis că aceştia trebuie să fie obligaţi să investească în stocarea electricităţii produse de panourile solare, deoarece această categorie a prosumatorilor a luat un avânt considerabil, ca reacţie la creşterile de preţuri peste limita de suportabilitate. În prezent, există peste 120.000 de prosumatori, cu o putere instalată de circa 1.500 de megawaţi. Statul a procedat corect cu acordarea, prin intermediul AFM (Agenţia Fondului pentru Mediu), de finanţări pentru consumatorii care au instalat sisteme de 3 kWh. Aceste fonduri vor fi alocate şi în continuare, o nouă rundă de finanţare fiind pregătită să înceapă luna viitoare. Estimările arată că România va depăşi, în 2025, pragul de 200.000 de prosumatori, cu o putere instalată de peste 2.500 MW.

Mişcarea prosumatorilor devine victima propriului succes, deoarece un nou proiect de lege a trecut de Parlament la începutul lunii iunie, proiect prin care prosumatorii sunt obligaţi să-şi instaleze capacităţi de stocare care pot ajunge până la 50% din puterea instalată în panourile solare. Dacă acest text va deveni lege, termenul limită pentru implementarea acestor prevederi este sfârşitul anului 2027. Este vorba despre prosumatorii mici, care au o putere instalată cuprinsă între 10,8 şi 400 de kW, dar nu şi despre companiile mari care deţin capacităţi însumând peste 2.000 MW! Iată încă o dovadă că aceste companii sunt mai puternice decât statul român, care nu îndrăzneşte să le aplice acelaşi tratament pe care vrea să-l aplice micilor consumatori cu o capacitate de maximum 400 kW, adică doar câteva procente din capacităţile marilor companii.

Indiscutabil, prosumatorii, prin capacitatea lor de a investi, prin răspândirea lor regională, prin asigurarea în mare parte a consumului propriu şi prin livrarea unei cantităţi importante de energie în reţelele de distribuţie, joacă un rol important în tranziţia energetică şi pot contribui la reducerea preţurilor.

Semn(al) de carte

Theodor Codreanu, *Fragmentarium eminescologic,* Editura Junimea, Iaşi, 2024, nr. 108 în Colecţia Eminesciana

Gânditorul preocupat de ştiinţă şi filosofie, care-şi fixa intuiţiile incredibil de moderne în caietele socotite de Dinu Noica asemănătoare cu acelea ale lui Leonardo da Vinci sau Paul Valery, este aşezat de Th. Codreanu acolo unde ştiinţa modernă a ajuns: la relativitatea şi percepţia universului în simultaneitate spaţio-temporală. De la Kant la Einstein, căruia i-a premers, Eminescu a desfăşurat enorma sa sete de cunoaştere tot în dorinţa-i infinită de descoperire a adevărului. Dar cum vocaţia sa era aceea a poeziei, datele ştiinţific-filosofice au fost încorporate în operă. *Scrisoarea I, Luceafărul, Sărmanul Dionis* au dublat, cu o viziune cosmologică, viziunea sa ontologică, creând o artă poetică uimitoare, dătătoare de stupefacţii nu numai pentru cititorul neprevenit, ci şi pentru criticul mai puţin avizat. (Zoe Dumitrescu-Buşulenga, pe coperta a patra)

Florentin Popescu, *Radu Theodoru, un destin împlinit, Omagiu scriitorului centenar,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2024

Cartea de faţă, fără pretenţia de a fi o monografie exhaustivă, dar nici un simplu summum de pagini strict sentimentale, am gândit-o mai degrabă ca pe o invitaţie în lumea cărţilor domnului Radu Theodoru, dar şi în biografia d-sale – ea însăşi o poveste care nu-şi află echivalent în nicio alta de niciunde.

O poveste cât o istorie. (Autorul, în introducerea la carte, intitulată „O viaţă ca o poveste. O poveste cât o istorie")

Valeriu Butulescu, *Proză fantastică. Amintiri din dimineaţa vieţii,* Editura Creator, Braşov, 2023

Metafizica spiritualităţii noastre populare s-a cristalizat la sat. Acolo era „veşnicia" văzută de Lucian Blaga, cheia de boltă a lumii campestre. Dar în ultimul secol, universul bucolic al satului, aureolat de fascinante mituri şi eresuri, a suferit mutaţii majore. Civilizaţia modernă a pătruns agresiv, ştiinţa a dat iama prin taine şi mistere.

Spaţiul mioritic s-a virtualizat. Transhumanţa s-a prefăcut în zootehnie sedentară. Păstorii au sărit, brusc, din cioareci în blugi. (...) Şi, odată cu ei, se pierde un întreg tezaur spiritual, acumulat în mii de ani de existenţă patriarhală.

Având şansa de a cunoaşte viaţa mirifică a satului meu, am încercat să-mi topesc amintirile în aceste proze fantastice. Mărturii ale unei lumi care a fost. Lume care azi pleacă. Şi nu se va mai întoarce niciodată. (Autorul, la începutul cărţii)

Dan Drăgoi, *Alfabetul inimii,* Editura Larisa, Câmpulung, 2024

E musai ca poezia să treacă prin inimă. Dacă nutreşte speranţa să fie citită. Şi nu oricum, ci musai cu inima. La Dan Drăgoi chiar aşa stau lucrurile.

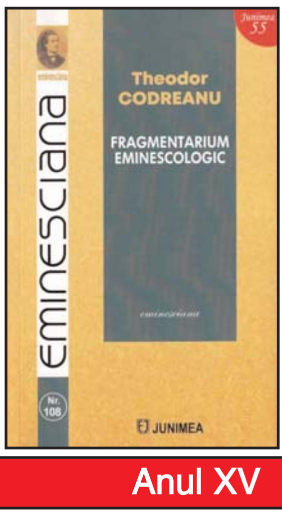
El scrie ca şi cum ar iubi. Toate poeziile sale sunt declaraţii de dragoste pentru vatra natală, pentru femeia care l-a adus pe lume, pentru femeia cealaltă, care i-a adus pe lume copii, pentru oameni, pentru viaţă.

Şi, mai presus de toate, pentru Dumnezeu.

De la ea, de la inimă, a şi învăţat literele alfabetului cu care scrie. Aşa se explică de ce poeziile care-i poartă semnătura merg în vârful picioarelor, nu zgomotos, de-a dreptul la inima cititorului. (Ştefan Mitroi, pe coperta a patra)

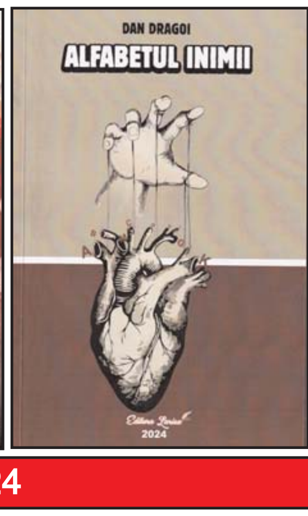
Geta Lipovanciuc, *În braţele Mântuirii,* Ed. Detectiv Literar, Bucureşti, 2024

Niciun vers inutil şi nicio metaforă mercantilă. O *Ars poetica* legată strict de vocaţia rostirii, prin rostuirea limbii române în vers. Pentru a nu-i scăpa mustul ce poate fierbe. Deschisă în poeme către cei care-i alcătuiesc viaţa, autoarea a descoperit că nu lipseşte nimeni şi că în Cerul lui Dumnezeu şi al poeziei vii suntem toţi, martorii Cuvântului Întrupat care bucură cu Înviere lumea. Un astfel de filon de lumină adânceşte luciditatea versului Getei Lipovanciuc. Nu rămâneţi doar la joc, ci ascultaţi simfonia din fiecare ton. E o bucurie a descoperirii oamenilor şi a omului din ea. Ceea ce nu este puţin lucru. Cred că aici e cheia lecturii poemelor autoarei. Omenia cuprinzătoare, atentă la fiecare înflorire de zâmbet ori arsură de plâns. Un volum de citit, meditat şi rugat! (Pr. Constantin Necula, în prefaţa cărţii)

In memoriam

Piscul şcolii româneşti de geometrie: Gheorghe Vrănceanu

Eufrosina OTLĂCAN

Prima mea întâlnire cu numele Vrănceanu a fost în anii de liceu, când profesoara de limba română era distinsa doamnă Eufrosina Vrănceanu. Era divorţată de marele academician, dar a ţinut să ne spună că „acest nume şi l-a creat singură". M-am dus cu gândul că numele său trebuie să fi fost cunoscut în lumea literară din ţară. Nu exista atunci internet; căutând astăzi, o găsesc pe Eufrosina Vrănceanu autoare a unei cărţi de poveşti pentru copii, *Similda şi lupta cu piticii Nani*, scoasă la Editura „Ion Creangă" în 1972. E o întâmplare fericită aflarea cărţii la anticariate. Mai mult de atât nu am mai putut găsi, dar şi asta mi-a confirmat ceea ce spusese profesoara elevelor sale.

Dacă nu am uitat-o pe profesoara mea de acum peste 70 de ani, cu atât mai mult îi am în minte statura impozantă a profesorului academician Gheorghe Vrănceanu. Mă văd la examenul de geometrie diferenţială; în faţa mea, şeful catedrei de Geometrie, venit să asiste alături de conf. Andrei Dobrescu, titularul care ne ţinuse cursul în primul trimestru din anul II de studii. La subiectul privind „triedrul şi formulele lui Frenet", în locul demonstraţiei analitice, aşa cum ni se făcuse la curs, eu am demonstrat vectorial, cum ne predase profesorul Vâlcovici la cursul de Mecanică. Am fost notată doar cu „bine", nu cu „f. bine" (era perioada şcolii sovietizate, cele 10 note la facultate fuseseră înlocuite cu cinci calificative, iar la şcoli cu note de la 1 la 5). Abia cu puţini ani în urmă, din cărţile lui Solomon Marcus am aflat că între Vrănceanu şi Vâlcovici fuseseră divergenţe din vremea concursurilor pe posturi de profesori la Facultatea de Matematică din Universitatea din Bucureşti.

Foarte aproape de imaginea profesorul Vrănceanu pe care o păstrează memoria mea, este cea frumos creionată de D. Nistor Teodosiu în cartea *Poveste la Institutul de matematică* (Ed. Curtea Veche, 2008, pag. 33): „Profesorul Gheorghe Vrănceanu, impresionant ca apariţie, avea o statură impunătoare şi o atitudine gravă ce domina totul în jur. Calculat la vorbă şi sigur de sine în tot ceea ce spunea, avea faţă de colegi un aer protector care aducea linişte şi siguranţă, cu atât mai mult în acele vremuri de restrişte, (...) o voce trenantă, legănată de farmec şi moldovenisme. Îmbrăcămintea era sobră, simplă, fără nicio pretenţie."

Despre omul şi profesorul Gheorghe Vrănceanu a scris Solomon Marcus (*Nevoia de oameni*, I, Ed. Spandugino, 2015, pag. 238): „Dar dincolo de matematician trebuie să-l vedem şi pe omul şi pe profesorul Vrănceanu. Deosebit de natural în comportarea sa, atât în faţa studenţilor, cât şi a oamenilor în general, profesorul Vrănceanu nu adera la excesul de formalism care începuse să prevaleze după Al Doilea Război Mondial, în special datorită şcolii Bourbaki. Profesorul pleca totdeauna, în lecţiile sale, de la o problemă care trebuia rezolvată. Acestui scop i se subordona totul. Consideraţiile se ordonau în mod natural, iar teoremele se enunţau după ce erau demonstrate. Totul era un proces de căutare, nu de verificare. Profesorul nu urmărea efecte retorice, dădea chiar impresia că nu prea îşi pregătea lecţiile, nu lipseau revenirile, ezitările, scăpările, toate acestea produceau dificultăţi studenţilor care urmăreau mai degrabă să ia notiţe cât mai ordonate decât să înţeleagă despre ce e vorba şi să pătrundă în laboratorul de lucru al matematicianului."

Continui cu amintirile lui Solomon Marcus: „A fost prin excelenţă ceea ce se cheamă un om de bine. Şirul celor pe care i-a ajutat, în anii grei de dictatură, să obţină locuinţă, să poată fi promovaţi pe un anumit post, să li se aprobe o plecare în străinătate, este lung. Nu-i ajuta numai pe colaboratorii săi apropiaţi, ci şi pe cei necunoscuţi, care i se adresau în acest scop. Avea un simţ practic rar întâlnit la matematicieni; nu lucra cu intermediari, se ducea direct la cei de care depindea rezolvarea unei probleme. Era deosebit de sensibil la aflarea veştii îmbolnăvirii unui coleg, imediat se interesa să-l ajute. Şi-a atras multă stimă şi simpatie, totuşi ultimii săi ani de viaţă n-au fost senini."

Solomon Marcus, în aceeaşi carte, a scris şi despre viaţa şi creaţia lui Gheorghe Vrănceanu, „creatorul teoriei spaţiilor neolonome". A scris cu afecţiunea celui care îi fusese student în primul an de studii. Cu greu părăsesc rândurile din cartea celui care mie mi-a fost profesor-asistent în anul I de facultate, aşa cum cu greu las din mână orice carte scrisă de Solomon Marcus.

Şi mă întorc, cum o fac adesea, la *Istoria matematicii în România* a lui G.Şt. Andonie (Ed. Ştiinţifică, 1966, vol. 2), editată pe vremea când profesorul Gheorghe Vrânceanu era preşedinte al secţiei de matematică a Academiei RSR, fiind „cea mai reprezentativă figură de geometru de la noi în momentul de faţă", cum scrie autorul cărţii, care ne dă detalii legate de viaţa, lucrările şi activitatea marelui matematician.

Fiul ţăranului sărac Costache Vrănceanu din Valea Hogii, comuna Doagele, fostul judeţ Vaslui (azi judeţul Bacău), s-a născut la 30 iunie 1900. Urmează şcoala primară în satul natal, unde este remarcat de învăţător, la a cărui insistenţă părinţii îl trimit la Liceul Teoretic „M. Kogălniceanu" din Vaslui. Matematica predată de Nicolae Abramescu îi stârneşte interesul. Obţine o Bursă Adamachi la Facultatea de Ştiinţe din cadrul Universităţii din Iaşi, unde se înscrie la secţia Matematică şi în 15 februarie 1922 obţine licenţa în matematici. Încă de pe când era student în anul III, a fost numit preparator la seminarul de matematici din Iaşi.

Imediat după licenţă a plecat cu bursă la Universitatea din Roma, pentru studii de doctorat. Aici a fost elevul celebrului matematician Tullio Levi-Civita şi a cunoscut bine şcoala italiană de matematici. La 5 noiembrie 1924 îşi susţine teza de doctorat în matematici, cu un subiect din domeniul mecanicii generale, în faţa unei comisii prezidată de Vito Volterra, obţinând menţiunea *con lode.*

După trecerea tezei de doctorat, Vrănceanu se întoarce în ţară şi, la 1 noiembrie 1926, este numit conferenţiar de algebră superioară la Universitatea din Iaşi. În anul şcolar 1927-1928 are o bursă din partea Fundaţiei Rockefeller pentru studii de matematici în SUA, unde va urma cursuri la Universităţile Harvard şi Princeton; aici ia contact cu renumiţii matematicieni americani George David Birkhoff (1884-1944) şi Oswald Veblen (1880-1960).

La 1 decembrie 1929 este numit profesor agregat, iar de la 1 februarie 1930, profesor titular la Universitatea din Cernăuţi. La 1 noiembrie 1939 este transferat la Universitatea din Bucureşti, ca succesor al lui Gh. Ţiţeica, la catedra de geometrie analitică şi diferenţială. Aici predă capitole speciale de geometrie diferenţială şi teoria relativităţii.

Opera matematică a lui Gheorghe Vrănceanu însumează peste trei sute de memorii, lucrări şi articole publicate în reviste de mare circulaţie şi cuprinde toate ramurile geometriei moderne, de la teoria clasică a suprafeţelor, la noţiunea de spaţiu fibrat, la care a descoperit domenii noi, a creat modele eficiente şi a rezolvat probleme importante.

Vorbind despre un matematician de mare valoare, nu poţi să nu aminteşti cel puţin o parte dintre noţiunile pe care le-a creat; cer iertare acelor cititori pentru care aceste denumiri sunt nesemnificative. (În paranteză o spun, unele noţiuni le-am uitat, altele nu le-am ştiut niciodată nici noi cei care am făcut o facultate de matematică!)

Gheorghe Vrănceanu este creator în multe domenii ale geometriei diferenţiale, ocupându-se de spaţii neolonome (numite „spaţii Vrănceanu" în literatura internaţională de specialitate), calculul diferenţial absolut al congruenţelor, mecanică analitică, geometrizarea ecuaţiilor cu derivate parţiale de ordinul al doilea, teoria unitară neolonomă, spaţii cu conexiune conformă, spaţii parţial proiective, grupuri Lie, geometrie globală, grupuri de mişcări ale spaţiilor cu dimensiune afină, spaţii cu conexiune local euclidiană, tensori armonici, spaţii Riemann cu conexiune constantă, curbura unei varietăţi diferenţiabile, scufundarea spaţiilor curbe în spaţiul euclidian, subvarietăţi pe sferă, metode de echivalenţă, spaţii cu conexiune neliniară şi geometrizarea sistemelor mecanice.

Prin opera sa „a stimulat interesul multor oameni din generaţia mai tânără în domeniul geometriei diferenţiale moderne". Dintre străini, Andonie ni-l aminteşte pe japonezul Kentaro Yano, iar dintre români, sunt numiţi Ştefan Petrescu, Andrei Dobrescu, Petre Mocanu, Tiberiu Postelnicu, Viorel Dumitraş, Marius Stoka, G.G. Vrănceanu (fiul), Teodor Hangan, Andrei Popovici, Ion Teodorescu, Costake Teleman, Radu Miron. [Pe mai mulţi dintre geometrii amintiţi mai sus i-am cunoscut. Petre Mocanu (1931-2016) a fost membru în comisia examenului meu de licenţă în 1958; a fost membru titular al Academiei Române, aşa cum a fost şi Radu Miron (1927-2022).]

Bogata sa activitate publicistică număra, pe când Vrănceanu avea 64 de ani, 196 de lucrări; temele cercetărilor sale sunt prezentate detaliat de Andonie pe 17 pagini ale *Istoriei matematicii.* Gheorghe Vrănceanu a conferenţiat la numeroase congrese naţionale şi internaţionale; între acestea, se menţionează: la Universitatea din Praga, la Collège de France din Paris, la Roma, Neapole, Bologna din Italia, la Moscova şi Leningrad, la Shangai, Nankin, Tziancian, Pekin, din China, la Ulan Bator în Mongolia, la Stockholm, la Kiev, la Varşovia, dar şi în SUA, la Gainsville, Athens şi Princeton.

Gheorghe Vrănceanu a fost membru titular al Academiei Române din anul 1955, membru corespondent din 1948. A fost membru al Academiei Peloritana dei Pericolanti din Messina, membru al Academiei de Ştiinţe din Belgia, membru al Academiei Regale din Liège. Universităţile din Bologna şi din Iaşi i-au acordat titlul de Doctor Honoris Causa. În perioada 1975-1978 a fost vicepreşedinte al Uniunii Internaţionale a Matematicii.

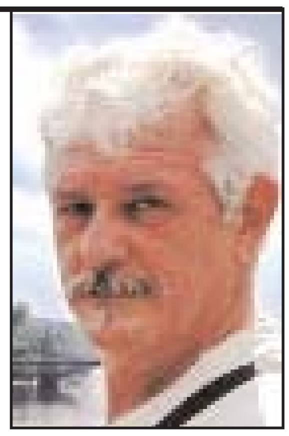
S-a stins din viaţă la 27 aprilie 1979. Despre tristeţea ultimilor ani din viaţa marelui geometru scrie Solomon Marcus: „Starea de sănătate i se deteriorase, se deplasa greu. Academia, care altădată punea la dispoziţia membrilor săi maşină, indemnizaţie specială şi diferite alte avantaje, îi abandonase în ultimele decenii, lăsându-i pradă dificultăţilor de tot felul. Nu pot uita scenele penibile în care profesorul Vrănceanu, bătrân şi obosit, aştepta pe un scaun, la Facultatea de Matematică, să apară cineva care l-ar putea duce cu maşina acasă."

Spre încheiere, revin la cuvintele profesorului meu, academician Solomon Marcus, scrise în *Ştiinţă şi Tehnică* în anul 1990, reluate în *Nevoia de oameni,* p. 232: „La 90 de ani de la naşterea celui mai mare geometru român, Gheorghe Vrănceanu, este important ca noile generaţii să cunoască personalitatea acestui prestigios om de ştiinţă".

Şi, mai citez, din aceeaşi *Nevoie de oameni,* rânduri foarte importante pentru şcoala, educaţia din zilele noastre: „Este natural să ne întrebăm dacă azi mai e posibil, în România, un Gh. Vrănceanu. Cu alte cuvinte, dacă mai e posibil ca un copil sărac dintr-un cătun oarecare să ajungă un mare savant. (...) Vocaţia, talentul, munca trebuie să deschidă porţile copiilor, acolo unde meritul îi îndreptăţeşte."

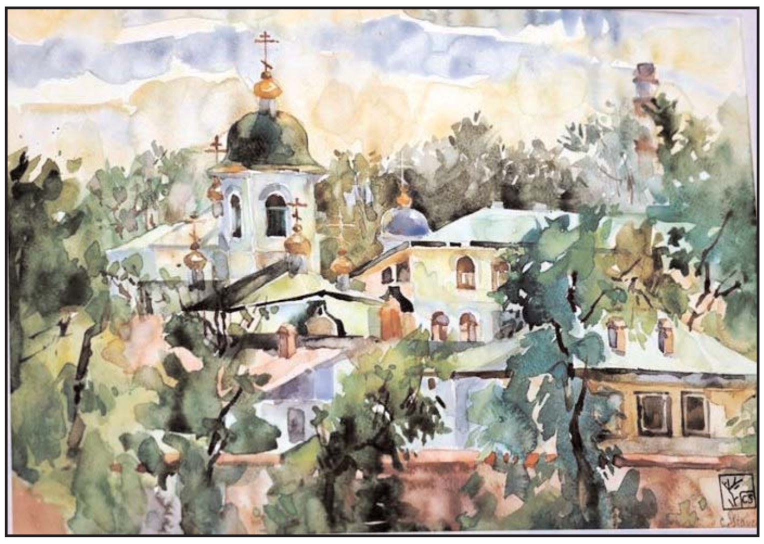
O biografie necesară: Episcopul Policarp Moruşca (II)

Mihai POSADA

Al III-lea capitol acoperă perioada 1939-1944, ani de război, întrucât, după semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov şi plasarea României împotriva puterilor occidentale, episcopul îşi amânase întoarcerea în SUA, până când nu a mai putut pleca, devenind vicar pe lângă armata română, pe durata conflictelor. Viza de plecare fiindu-i refuzată în iarna lui 1939 de Carol al II-lea, apoi în 1940 şi de Consulatul SUA, iar după încheierea ostilităţilor, Partidul Comunist având alte planuri şi reţinându-l în Ţară, biograful notează: „Policarp rămânea, aşadar, exilat în propria ţară. Postura sa intra în coliziune cu impostura comuniştilor”. Se preocupă de soarta Episcopiei părăsite, propune un urmaş care să-i ia locul, face intervenţii la mitropolitul Nicolae, înştiinţează Consulatul din New York. Face memorii M.S. Regelui, este chemat la mareşal. Îngrijorat, potrivit unei scrisori din 23 aprilie 1940, de imposibilitatea revenirii sale în America. Le scrie românilor americani. Îşi publică „opiniile privind Episcopia din SUA” (Cap. III, pp. 68-69). Continuă să fie „episcopul de drept al românilor din America”, dispunând de banii Episcopiei, prin intermediul protopopului S. Mihălţian, preşedintele Consiliului Episcopesc şi în urma corespondenţei cu Legaţiunea Regală Română sau Consulatul din America, respectiv cu ierarhii Bisericii Ortodoxe şi oficialităţile din România. În martie-septembrie 1941 şi mai apoi în 1944, este director al Institutului Teologic „Radu Vodă” din Bucureşti. Din 1941 până în 1944, după revenirea autorităţilor româneşti, funcţionează ca „locotenent de episcop al Cetăţii Albe – Izmail”, în sudul Basarabiei. Episcopatul basarabean îl solicită la maximum, îndepărtându-l de problematica americană. Totuşi, „din propriul salariu aflat încă în contul misiunii diplomatice” din SUA, plăteşte unele datorii ale Episcopiei. „Ce putea să fie în sufletul celui care păstorise mai bine de patru ani românii americani – se întreabă retoric biograful –, când pe 13 decembrie 1941, România declara război Statelor Unite?” Organizează parohii, face inspecţii, editează mult şi scrie „spre buna orientare a credincioşilor creştini”. La 31 octombrie 1941 a slujit, între alţi ierarhi, şi „în prezenţa regelui Mihai I, a reginei mamă Elena, a unor miniştri şi membri ai corpului diplomatic” la sfinţirea Catedralei din Chişinău. Se implică în „ajutorarea victimelor terorii bolşevice” din spaţiul Episcopiei Cetatea Albă – Izmail (p. 75). „Repopularea satelor din sudul Basarabiei părăsite de germani trebuia sprijinită şi încurajată”, citim la p. 78, iar gândul ne poartă la coloniştii şi batalioanele de la Sărata, la 50 km de Cetatea Albă, în Bugeac, sudul Basarabiei, aşa cum au fost descrise de Nicolae Roşca (vezi Librăria Online, vol. *Batalioanele de exterminare Sărata*, 2016) sau de Costel Nedelcu (romanul *Sărata, linia întâi,* 2023). Moare, în aprilie 1943, Ana Moruşca născută Cado, mama episcopului. Propovăduieşte cultura românească în Basarabia de Sud, asigurându-şi una oficialilor României – stat satelit al Uniunii Sovietice – după 1944.

Capitolul IV. *Ultimii 14 ani de viaţă* încheie biografia episcopului Policarp, acumulând descrierea suferinţelor la care, „proaspăt sexagenar”, îl va supune soarta, în perioada 1944-1958. „A dispus de forţa interioară să reziste cu abilitate, cu spirit de sacrificiu până aproape de limita lepădării de sine, oprindu-se acolo unde statornicia ar fi devenit sinonimă cu sinuciderea. Se poate spune că la acel punct a cedat puţin, pentru ca viaţa să continue, iar el a ştiut „să se ridice deasupra biruitorilor”, menţionează biograful. „A scăpat de eticheta de *chiabur* împărţindu-şi averea la săraci.” Îl disputau „ambele tabere de români din SUA”. Chiar dacă „a semnat documente ce i s-au impus pentru a nu fi arestat”, a rămas „el însuşi”, în ciuda faptului că autorităţile încercaseră „pe rând, fără succes, atragerea sa de partea regimului, apoi racolarea (recrutarea), apoi compromiterea, intimidarea” (p. 81). Are dosar la Securitate, din 1945 (p. 83). Acceptă „locotenenţa în Maramureş” (locţiitor de episcop) cu reşedinţa la Sighet. Apoi, domiciliul forţat în Craiva, ajutat de soră, în condiţii precare. „Înconjurat de informatori ai miliţiei şi securităţii”, corespondenţa îi este cenzurată, pentru că era preot şi pentru că „se pronunţase împotriva comunismului şi bolşevismului, exprimându-şi speranţa şi chiar încrederea că regimul stalinist de la Bucureşti va fi răsturnat” (p. 82). „În anul 1946 i se deschide Dosarul nr. 500 la D.G.S.S.” (p. 85), iar „prin Ordinul nr. 53947/16 ian. 1947, Direcţiunea Generală a Siguranţei Statului dispune supravegherea strictă a activităţii episcopului”. La 1947 „se consideră încă episcopul românilor din America”, unde este aşteptat, dorit (p. 86), dar, „atâta timp cât Guvernul Petru Groza nu este recunoscut, nu poate fi acceptat cu funcţia oficială, date fiind relaţiile dintre stat şi biserică în România, la acea vreme” (p. 84). Denigrările vin chiar din partea unor clerici: „scrisoarea arhimandritului Ioachim D. Popescu din 8 aprilie 1947, către ambasadorul român din Washington, Mihail Ralea (1896-1964)”, îl declară mort pe Moruşca, pe când „arhiereul mai avea încă de trăit 11 ani” şi propune ca episcopul să fie înlocuit cu Eugeniu Laiu, declarându-l pe Policarp „episcopul misionar nu al Americii, ci al Partidului în interiorul căruia a fost trimis aici” – prin omisiune nu se precizează dacă e vorba de P.N.Ţ. cum susţineau „serviciile secrete ale timpului”, sau de alt partid. „La 10 martie 1948, conducerea provizorie a Episcopiei din America solicită Ambasadei din Washington demersuri pentru trimiterea de urgentă la post a episcopului Policarp” (p. 87), în vreme ce, în Ţară, Policarp „este umilit constant în mod cinic, ţinut fără niciun venit timp de un an de zile, la Craiva” (p. 88).

Biograful creionează atmosfera epocii: „Moartea suspectă a patriarhului Nicodim în 1948 a forţat clerul să «colaboreze» cu comuniştii. Dacă figuri proeminente ca Mihail Sadoveanu sau George Călinescu au acceptat să «andoseze» oarecum cu regimul impus de la Moscova, figurile mai rezistente, precum patriarhul Nicodim, au fost nevoite să dispară” (p. 89). Primar, notar, informatori de duzină sau de profesie dau note informative olografe despre omul care trăia umilit, fără „pâinea zilnică”, dar din care reiese că îndemna poporul şi întregul cler, în termeni net anticomunişti şi potrivnici cu „regimul democratic şi U.R.S.S.”. Serviciul de Siguranţă Alba supraveghează „activitatea episcopului şi preoţilor participanţi”, ia declaraţii la ordin. În continuare, „în 1948, Policarp era considerat cap al eparhiei de la Vatra” (p. 90). Anul 1949: i se interceptează în continuare corespondenţa, nu doar cu America. Anul 1950: „Teama autorităţilor că va părăsi ţara izvora din grija de a-l păstra ca instrument decisiv în procesul pentru Vatra”. Conducerea interimară a eparhiei Vatra îi cerea lămuriri despre autorizarea sau nu a câtorva ierarhi, pentru funcţia de arhiereu vicar, în „condiţiile în care corespondenţa de la Policarp era obturată” (p. 91). Un grup de opt preoţi îl trimit pe ascuns la Bucureşti pe preotul Andrei Moldovan şi ajută la hirotonirea, în Sibiu, la 12 noiembrie 1950, a acestuia ca episcop al Americii – grupul Andrei Moldovan – Glicherie Moraru înfiinţează în acelaşi an „Episcopia Autonomă”, cu sediul la Detroit – SUA, şi cere Patriarhiei reluarea legăturilor canonice cu ei, după ce preotul Moldovan „a venit în ţară unde a fost sfinţit arhiereu şi trimis în America episcop în locul lui Policarp Moruşca”. Policarp este bolnav (p. 93). La 14 februarie 1951, patriarhul Iustinian îl invită pe Moruşca la Ministerul Cultelor în Bucureşti, pentru a ceda „succesiunea canonică de episcop şi dreptul de proprietate din America noului episcop al Americii”, împreună cu sumele de bani pe care i-ar deţine acolo. Spre a evita să fie arestat, Policarp cedează „această avere”. „La cererea lui Moldovan, Patriarhia a chemat pe Policarp în februarie 1951 şi l-a pus să semneze o serie de împuterniciri către Moldovan. După această dată, fără ca Moruşca să fi fost chemat sau consultat, Patriarhia a dat în numele său telegrame pentru Moldovan şi împotriva lui Truţă” (p. 94). Un scenariu parcă desprins din bolgiile danteşti. Fără explicaţii adiţionale, lăsând cititorul să se orienteze după gradul personal de calificare şi iniţiere în hăţişul foarte bogat al documentelor citate, biograful continuă: „Policarp era instrumentat împotriva voinţei sale. Totuşi, o scrisoare ajunsă la Marta Gavrilă, probabil din partea surorii episcopului, Lucreţia Nicoară, a fost folosită în proces. Se pare că Marta i le-a dat «lui Viorel Trifa, acesta folosindu-se de scrisori ca documente în procesul pe care l-a avut cu Andrei Moldovan pentru sediul episcopiei (Vatra), fapt care a făcut ca Viorel Trifa să câştige procesul»”, arhiereul despre care Policarp declară: „nu ştiu nici cum s-a făcut alegerea de arhiereu a dlui Trifa”.

La 27 septembrie 1951, „Regiunea M.A.I. Hunedoara i-a deschis dosar de verificare, care apoi a fost transformat în dosar de grup”, pentru legăturile cu preoţi din S.U.A. şi anturarea „fostului episcop al Caransebeşului, Nistor Virgil Veniamin, pensionar” şi „deservent principal al catedralei din Alba Iulia”, ambii cu „activitate comună în P.N.Ţ.-Maniu” (p. 98). Vrajba între cele două episcopii ortodoxe din America se afla în plină desfăşurare. Episcopia întemeiată de Policarp părea acum o inutilitate dată de-o parte, după doisprezece ani de la părăsirea ei involuntară de către întemeietorul victimă a dezinformărilor şi un motiv de vrajbă, vânare de averi şi „pungăşii” uneori pedepsite cu închisoarea federală. Corespondentul american Nicolae Muntean, la 25 ian. 1940, scria: „Tare mă tem că Bis. Ort. trebuie din nou organizată, şi organizată de creştini şi nu de preoţi” (p. 101). Policarp, episcopul înlocuit ilegal cu Moldovan (intrusul care va fi evacuat de poliţia americană „după aproape 15 luni de ocupaţie”, p. 105), conchide, în disperare de cauză, într-o scrisoare adresată preafericitului patriarh Iustinian, în contextul anului 1951: „Va trebui să se stabilească cine poartă răspunderea morală, morală şi materială, pentru tulburarea adâncă, pentru vrajba nepotolită dintre românii ortodocşi din America, pentru ruşinea pricinuită, ca şi pentru cheltuielile mari cu procesele dintre Episcopia Ortodoxă Română în America şi Episcopia Ortodoxă Română din America de Nord şi de Sud” (p. 102). Anul 1952: în martie, Securitatea din Alba Iulia deschide acţiunea de „verificare asupra numiţilor Moruşca Policarp şi Veniamin Nistor” (p. 103). Iar în octombrie, „organele” propun: „o eventuală dirijare a lui, pe linia politicii externe a Bisericii Ortodoxe Române” şi „strâng material probatoriu contra lui Moruşca Policarp” (p. 104). Anul 1953 – anul morţii lui I.V. Stalin – îi pare biografului „mai liniştit, sau poate doar mai puţin prezent în dosarele pe care le-am consultat” (p. 105). Anul 1954: „Moruşca Policarp şi Nistor Veniamin” sunt declaraţi „suspecţi pentru activitate de spionaj”, iar pentru „numiţii” Boca Arsenie şi stareţa Constantinescu Julieta, se deschide o altă acţiune informativă. Pentru „cazurile Boca şi Policarp” se prevedea, din 23 septembrie 1955, „deplasarea unui locotenent din M.A.I.” (p. 106).

→

Cărţi şi autori

Dinastia Cantemireştilor, într-un moment aniversar

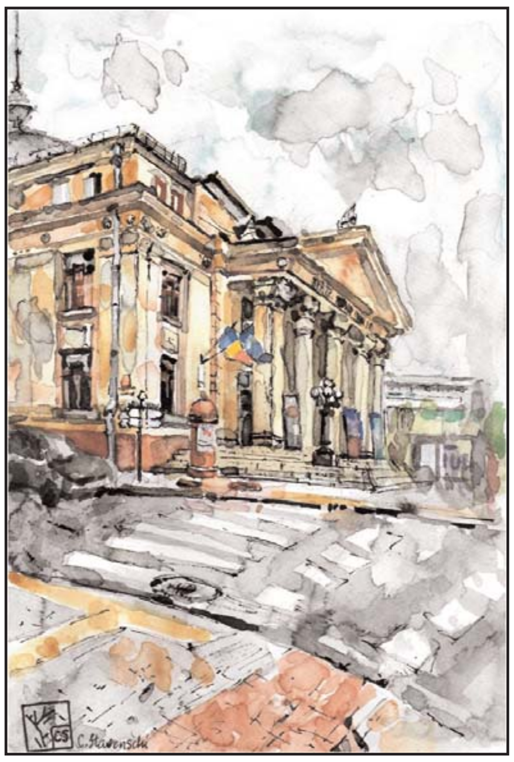
Monica GROSU

Anii din urmă s-au dovedit fructuoşi literar pentru scriitoarea Maria Vaida, care îşi dovedeşte, cu fiecare nouă carte, preocupări şi afinităţi culturale dintre cele mai diverse. Participantă activ la viaţa literară a Clujului şi nu numai, Maria Vaida este un intelectual de fineţe şi atunci când abordează subiecte din zone tangente literaturii. Unul dintre volumele publicate recent, *Dinastia Cantemireştilor* (Editura Ro.Cart, Bucureşti, 2023) constituie un eveniment cultural şi istoriografic remarcabil, mai ales că anul 2023 a fost decretat „Anul cultural Dimitrie Cantemir”, cu ocazia împlinirii a 350 de ani de la naştere şi a 300 de ani de la plecarea în eternitate a principelui moldovean. Gestul salutar al autoarei este apreciat de dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, de la Institutul de Istorie „George Bariţiu” Cluj-Napoca, astfel: „Având o bogată experienţă literară, autoarea propune o relectură a biografiei şi operei Cantemireştilor, pe care-i readuce în atenţia publicului cititor contemporan, adresându-ne tuturor invitaţia de a ne (re)familiariza cu personalitatea şi lucrările fundamentale nu numai ale cunoscutului savant, enciclopedist şi principe al Moldovei Dimitrie Cantemir (1673-1723), ci şi cu cele ale tatălui (Constantin), fratelui (Antioh), fiului (Antioh) şi fiicelor (Maria şi Ecaterina) acestuia, precum şi cu două personalităţi politice care au marcat viaţa şi devenirea Cantemireştilor: Ţarul Petru cel Mare şi memorialista suedeză Lovisa von Burghausen.”

Cu răbdare şi acribie, Maria Vaida şi-a adus însemnate contribuţii pe terenul, deopotrivă captivant şi sinuos, al istoriei literare, finalizând lucrări restitutive sau studii monografice necesare în contextul unei raportări oneste la evoluţia literaturii române. În seria acestor demersuri, pot fi amintite volume precum: *Mircea Popa la 70 de ani. Biobibliografie* (2009, coautor), *Gheorghe Pituţ sau ochiul şi noaptea* (2009), *Lucreţia Suciu sau Mările iubirii* (2010), *Yvonne Rossignon sau Poezia ca destin* (2016), *Dincolo de lume, dincoace de text* (2017), *Bihorenii la Marea Unire* (2018), *Lecturi elective* (2023), toate primite bine de critica de specialitate şi însoţite adesea de cuvântul unor personalităţi marcante ale culturii române, precum acad. Ioan Aurel Pop sau profesorul Mircea Popa, dacă amintim măcar aceste două nume.

Activitatea aceasta de cercetare literară se completează cu cea de coordonator a numeroase volume colective sau îngrijitor de ediţii, direcţie în care trebuie menţionate cele dedicate lui Ion D. Sîrbu, Yvonne Rossignon şi Ioan Barac, volume care pun la locul cuvenit informaţii, detalii şi observaţii critice, mai precis, pun în ordine aspecte şi pagini ce riscau să se piardă sau să fie ignorate.

De o delicateţe aparte sunt şi volumele de versuri, căci Maria Vaida scrie poezie constant, fiind ataşată de acest gen literar, atât din ipostaza exegetului, cât şi din cea a creatorului. Astfel, a dat tiparului, de-a lungul timpului, volume precum: *Povara luminii* (2009), *Poemele de piatră* (2013), *Elegiile Salomeei* (2014), *Elegiile persane* (2018), *Elegiile marine* (2019), *Ochiul Vărsătorului* (antologie lirică bilingvă, 2020), în care reuşeşte să găsească „un cuvânt bun pentru cei singuri, reazem pentru cei căzuţi, întărire pentru cei umiliţi, compătimire pentru cei bolnavi, milostenie pentru cei în lipsă, nădejde pentru deznădăjduiţi, îndrumare pentru cei rătăciţi, linişte pentru cei cuprinşi de tulburare”, căci poezia nu poate fi separată, în viziunea autoarei, de mesajul ei profund spiritual şi cathartic. Un exemplu grăitor poate fi extras din placheta lirică *Elegiile marine:* „Stai ca o troiţă la marginea unui câmp înflorit,/ Iubire, eşti un fir de praf în abisul nemărginirii./ Tu laşi fără veşminte adevărul şi fără vorbire/ Ştiinţa, pregătindu-ne plecarea către infinit./ Iubire, tu eşti cerul sufletului, miezul/ De aur topit al cerceilor reginei...” (*Către iubire*)

Revenind la volumele mai recente, *Dinastia Cantemireştilor* şi *Lecturi elective,* ambele apărute în 2023, vedem preocuparea autoarei pentru extinderea spectrului analizei exegetice, precum şi pasiunea de a scotoci, în umbrele timpului, după figuri şi evenimente, pe care le reaşază, cu detaşarea necesară, într-un context relevant, evidenţiindu-le valoarea, însemnătatea în timp, ca şi marca specifică fiecăreia. Formaţia de istoric literar nu se dezminte, căci nevoia căutării adevărului în istoria noastră mai veche sau mai nouă, în poveştile de viaţă pe care le poate reconstrui din mici piese de puzzle, rămâne dominantă şi copleşitoare prin pasiune, talent şi conştiinţa responsabilităţii faţă de înaintaşi. Maria Vaida reuşeşte să creioneze tot felul de biografii cu tâlc, apelând nu numai la documentul scris, ci, unde este cazul, şi la memoria colectivă, la mărturiile unor supravieţuitori sau urmaşi, ale căror depoziţii devin extrem de preţioase prin autenticitatea şi ineditul lor. În acest fel, unele secvenţe tragice sau tenebroase ale trecutului sunt scoase la iveală pentru a se înţelege mai bine contextul unor ani, unor regimuri sau conjuncturi, adeseori nefavorabile istoriei şi culturii române. Din faldurile bogate ale acestora, autoarea extrage exemple memorabile pe care le aduce în lumină, înnobilându-le cu semnul datoriei şi al recunoştinţei.

Ca istoriograf, Maria Vaida a întreprins cu *Dinastia Cantemireştilor,* o necesară rememorare a unei existenţe cărturăreşti definitorii pentru o epocă întreagă, cea a umanismului, pornind de la detalii biografice şi incluzând, într-o analiză cuprinzătoare, nu doar amănunte de familie, ci şi subtile observaţii pe marginea operei sale, atât de vaste şi diversificate.

Dacă lui „Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei, umanist şi precursor al iluminismului românesc” îi este dedicat un amplu eseu, pagini interesante găsim şi despre „Constantin Cantemir – întemeietorul Dinastiei Cantemireştilor”, despre „Antioh Cantemir – fiul lui Constantin Cantemir”, dar şi despre cel mai de seamă urmaş al marelui umanist, „Antioh Cantemir – un erudit al Europei”. Două capitole se ocupă îndeaproape de Maria Cantemir şi Ekaterina (Smaragda) Dmitrievna Goliţina, fiicele lui Dimitrie Cantemir, ambele remarcându-se prin calităţi deosebite şi preocuparea pentru anumite domenii ale cunoaşterii. Volumul se încheie cu relatarea unor întâmplări şi detalii de ordin documentar referitoare la Ţarul Petru cel Mare şi suedeza Lovisa von Burghausen, ale căror destine s-au intersectat cu cele ale Cantemireştilor.

Definite de acurateţea informaţiei şi de echilibru, cărţile Mariei Vaida se întemeiază pe un stabil eşafod bibliografic, demonstrând respectul pentru documentul scris şi responsabilitatea în faţa actului istoriografic. Această reiterată predispoziţie spre cercetare este însoţită de grija pentru expresie şi de răbdarea reconstituirii unor poveşti de viaţă ce au stat la baza istoriei culturii naţionale.

La 1956, la vârsta de 73 de „toamne târzii”, episcopul Moruşca cel „în retragere” şi catalogat de autorităţi „mic burghez” după ce a donat din pământ unor locuitori din Craiva, este „categorisit mijlocaş scos din chiaburie” de aceleaşi autorităţi. Încercare de şantaj a lui Glicherie Moraru cu îndemnul de a se alia cu Andrei Moldovan, contra susţinerii spre a ajunge din nou în SUA. Convocat la Iaşi, la 14 octombrie, la întâlnirea între patriarhul Justinian Marina şi episcopul Andrei Moldovan la care participă din obligaţie profesională. Rapoartele informative consemnează: „Din interceptarea corespondenţei a reieşit că episcopul Moruşca are legături cu o serie de preoţi din S.U.A. care fac parte din tabăra lui Trifa”, sau că „mulţi preoţi din cele două Americi nu-l recunosc pe Andrei ca episcop sub motivul că s-a sfinţit ca episcop în R.P.R. de patriarhul roşu” (pp. 108-109). Anul 1957: „se închide dosarul de acţiune informativă privind pe episcopii Moruşca Policarp şi Nistor Veniamin” (deschis la 12 aprilie 1955) cu precizarea că „susnumiţii vor fi urmăriţi în continuare pe linia problemei ortodoxe”. O nouă „fişă personală i se întocmeşte la 25 octombrie, ca „duşman al regimului”.

În ciuda torturii psihice la care era supus permanent, rămâne preocupat „să ajute Episcopia din SUA” şi îi scrie mitropolitului Colan, la 1 decembrie 1957, „cu 11 luni înaintea decesului”, rugându-l „să trimită preoţi la diverse parohii (p. 110). 1958 – anul final al vieţii. La peste 75 de ani, Moruşca este tot „duşmanul regimului” şi „ţine” de eparhia Sibiului; cronicarul sintetizează notele informative care propun „măsuri fără precedent. Duşmanul trebuia neutralizat” (p. 111). Vinde casa din Craiva, plasată anevoios pentru sănătatea şi vârsta sa, şi se mută „la Alba Iulia, Str. Traian 30”. Biograful notează riguros: „În perioada premergătoare decesului s-au precipitat evidenţele Miliţiei. La 28 august 1958 i s-a actualizat Fişa personală. De ce era nevoie tocmai atunci? Acuzaţiile s-au acutizat, în acea fişă, cu evidente suspiciuni de legionarism şi ostilitate faţă de regimul comunist” (p. 112).

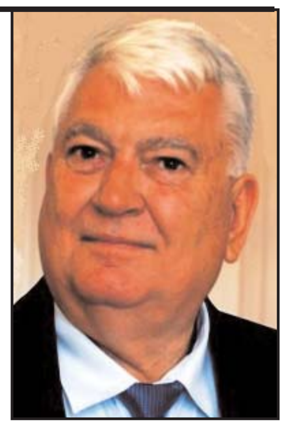
Acatistul – compus de Arhiepiscopul de Detroit, Nathaniel Popp, tradus din engleză de părintele Remus Grama – şi reproducerea integrală a acestuia în volumul dedicat episcopului Policarp Moruşca pot constitui prin ele însele o susţinere a propunerii de canonizare a *Părintelui nostru cel între sfinţi,* aşa cum, la 2013, a fost înaintată de Episcopia Ortodoxă Română din America, aceeaşi care a publicat iniţial, tot în 2013, şi *Acatistul* (p. 114).

Motivat de periculoasele contexte social-ideologice în care şi-a desfăşurat viaţa şi activitatea episcopul Policarp – aceleaşi cu ale arhiepiscopului Grigore Leu (1881-1949): asasinat politic prin otrăvire cu arsenic; Mitropolitului Sebastian Rusan (1884-1956): ucis de comunişti, prin otrăvire; acestea „la aproape un deceniu după moartea suspectă a însuşi patriarhului Nicodim (1864-1948)” – Radu Şerban se întreabă, întemeiat, în *Motivaţie¸* despre soarta înaintaşului Pompei-Policarp: „A fost ucis? A avut o moarte suspectă? A murit subit? L-a înspăimântat ceva atât de rău încât să sucombe? Sau a decedat, pur şi simplu, de hemoragie cerebrală, cum rezultă din documentul de stare civilă?” Biograful mai notează, în Capitolul IV: „Curios, exact în ziua decesului, apare la dosarul său, la 26.X.1958, Hotărârea de închidere a dosarului de acţiune informativă” (*id.*). Întrebări de retorică amară, întrucât chestiunea care cutremură documentele oficiale ale vremii răsună: „Cum a sucombat? Se întorsese de la Mănăstirea Sf. Treime-Cetate din Alba Iulia şi, pe la două după-amiază, i s-a făcut rău. A murit de hemoragie cerebrală. Există vreun certificat medical?” Şi conchide, cu sceptică tristeţe: „Ar fi nevoie de curaj pentru o expertiză medico-legală asupra rămăşiţelor pământeşti ale episcopului Moruşca”.

Cărţi şi autori

Valeriu Matei: fiinţa cuvântului şi naşterea poeziei

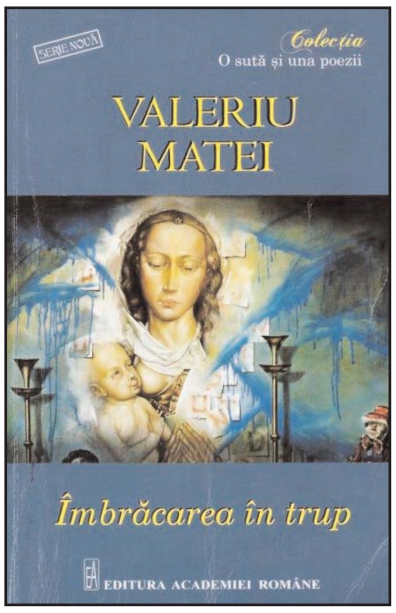
Florian COPCEA

Afluxul ludic de imaginar, în ciuda raţionamentelor livreşti, sublimează expresiv în nucleele poeticii lui Valeriu Matei, desigur, cea situată în descendenţă prozodic-optzecistă, *fiinţa cuvântului:* „zac în lucruri cuvintele/ precum magma în miezul pământului,/ şi în orbitoarea explozie a luminii/ întunericul germinează/ ca o sămânţă sub crusta îngheţului,// neantul negru din capul meu/ se scaldă în apele mărilor/ ca un animal preistoric/ necunoscut,// ne despărţim de noi înşine/ definindu-ne starea,/ facem să crească vidul de idei/ expulzându-le în vorbe răstălmăcite,/ întemniţându-le/ în pustiul fără margini al paginei;/ orânduite cuvintele, ordonate ideile/ limpezesc mările în care se scaldă/ neantul negru din capul meu,/ le fac transparente şi sterile,/ mereu traversate de circumstanţele clipei,/ mereu cu o viaţă în minus" (*Tristul cântec al formelor,* 3).

Cu o structură ideatică spectaculoasă, volumul *Îmbrăcarea în trup,* apărut în colecţia *O sută şi una poezii* la Editura Academiei Române, în 2024 (Prefaţă de Pompiliu Crăciunescu, Itinerar biobibliografic şi referinţe critice de Claudia Matei), confirmă tocmai elementele vizualului poetic ce îl sugerează stihuirile care îl alcătuiesc, vădit dominate de realităţi în afara cărora este imposibil să supravieţuieşti şi să accepţi, respingând orice constrângere, substanţialitatea lucrurilor introduse/ poetizate în text, a căror semnificaţie este dezvăluită în actul paradiziac. Într-un regim ambiguu al comunicării, ego-ul auctorial, sedus de demonul postmodernist al deconstrucţiei lirice, ne convinge, prin fantezie şi intuiţie, să fim prezenţi, cu trup şi suflet, la ceea ce Paul Valéry numea „o serbare a intelectului", să ne eliberăm, fără reticenţă, de convenţii şi prejudecăţi şi, în ultimă instanţă, să fim de acord cu necesara disoluţie a „sfintei treimi" – *eu-lume-text.* Aşadar, simptomatica paradigmă care, să fie clar, conferă consistenţă lumii, să accentuăm, a lumii interioare unde se refugiază eul pentru a atribui sens şi forţă creatoare gândului ce urmează a fi materializat, potenţează, prin (trans)figurări ontocatharhice, un logos cognitiv datorită căruia, indiferent de suspiciunea creatorului, cuvintele nu se leapădă de înţelesuri: „cum să cuprinzi în Logos atâtea semne ascunse/ ce formele îşi schimbă reînnoind mereu/ o lume-n devenire cu sensuri nepătrunse/ de la geneza firii pân' la fragilul eu// să recreezi nimicul din ceruri fără margini/ privindu-le cu teamă, însă, străin oricum,/ developând cu grijă şi meşteşug imagini/ de sfere suprapuse ce se destramă-n fum// sau adâncit în sine să-ţi regăseşti fiinţa/ sălbatec zămislită din umbre şi lumini/ ori, clocotind de patimi, să întronezi credinţa/ şi lavele încinse în tihnă să le-aduni,// din răni nevindecate să naşti pe culmi tandreţea/ şi înfrângerea să-ţi fie îndemn de luptă nou,/ neprihănita moarte-mi veghează tinereţea –/ vibrează-n tot şi-n toate profundul ei ecou" (*Artă*, 2); sau: „la masa de scris a vărului Shakespeare/ poetul creează şi recreează mereu lumea/ scriind pe raze de soare" (*Despre manuscrise şi cărţi*).

Tendinţa de consemnare a realităţii ca flagranţă indică, la Valeriu Matei, implicarea ineluctabilă a unui imaginar întruchipat, capabil să denunţe convingător recurenţele „conştiinţei lirice" (Fr. Thom). Presupunem că tocmai datorită multiplelor ipostaze ale proiecţiilor acestuia în ţesătura textului poetic, creatorul, într-o expresie proprie, simbolizează „obiectele şi lucrurile realului epuizat,/ stors de imagini şi pus de viu la uscat/ pe şiruri lungi de cuvinte fără nerv/ şi fără rimă", gesturile şi sentimentele, dar mai ales chipurile, măştile şi afectele germinative ale praxis-ului verbului care, fără exagerare, determină fiinţa să aibă reflecţii metafizice şi estetice fundamentale despre limbajul poeziei eliberat de discursivităţi absurde, reducţioniste: „reînviat din moarte/ revine moartea poemului lacrimogen,/ doldora de reproşuri./ însemnată de mari nostalgii,// se aşază tăcut/ la masa plină de realităţi patentate/ a poemului cinic/ şi bate din buze/ ca din aripi un albatros nezburat,/ neîncercat de briză, nelovit de talazuri,/ crescut din milă/ într-un spaţiu liric" (*Ecuaţii lirice în ultimul deceniu,* 10), şi: „primăvara poeziei postmoderne prinsă-n boare/ e la sânul logoreii desfăcută ca o roză,/ are spinii ironiei reci înfipţi în calendare/ dar în nopţile măririi mai visează la kenoză,// îşi smereşte ironia/ şi îşi bate spuma-n unt,/ îşi focalizează verbul/ pân' ajunge/ la/ un/ p/ u/ n/ c/ t" (*idem*, 12).

În intenţia lucidă şi irepresibilă de a demonstra, precum profetul Heidegger, că „gândirea trebuie să ajungă să rostească Fiinţa în adevărul ei", Valeriu Matei „developează clipa fără iluzii" recuperând iremediabil dimensiunea existenţială şi esenţială a ideii maioresciene de „curgere de vorbă". Se subînţelege că această percepţie reflexivă, la urma urmei, a travaliului scrisului sugerat de poet augmentează nobleţea limbajului de *ars poetica*, ale cărei identităţi, excelent relevate de Hugo Friedrich în *Structura liricii moderne*" (Bucureşti, 1969) – ambiguitate, fragmentarism, discontinuitate, antimimesis, disonanţă, antitradiţionalism, dezumanizare, experimentalism, abstracţionism, autodistrugere, absurd etc. –, îi definesc în întregime poetica.

Prin urmare, caracteristica intrinsecă a versurilor lui Valeriu Matei constă, cum sugeram, în sintetizarea unor varii registre şi voci aparent ascunse „în avalanşa vorbelor" care, nerecuzând rostirea inserţionată în scriitură, îi „cioburesc" „înţelesurile", consolidându-i în acest mod universul al cărui imago instigă incitant la stări liricomeditative, supralicitate într-o proximitate exultantă, decantate într-o anume formă de catharsis: „există ceva dincolo de cuvinte –/ sensul ascuns al clipei ce s-a dus,/ înţelesul înţelesului unde te mişti/ ca pe o mlaştină ce a prins/ pojghiţă subţire la soare,/ niciun pas în stânga,/ niciun pas în dreapta/ înţelesului înţelesului –/ dincolo e surditatea luminii/ şi larma fără culoare…" (*Ecuaţiile disperării*, 5), şi: „…organicul polen/ pulverizat pe pajişti punea-n planeţi rotire/ reaşezând o rază ca razem în sistem –/ sens sacru – semnul singur scalpând transfigurat/ tumoarea texistenţei tronând unde-se-tem uneltele umbrite în unghiul virusat/ (…)/ polenul poeziei se pierde în zenit,/ prin pajiştile prozei plâng palide postume/ şi drama dăinuirii destramă-un veac de spume…" (*Mai dreapta cinstire*, 4); sau: „alungată-n sine zace/ nunta care ştie-a face/ din nezămislit – făptură/ şi cuvântului dă gură/ să se-nalţe întâiul, trist:/ eu mă nasc, eu sunt, exist!/ (…)/ voci în beznă destrămate/ creionează vag contur/ oului rostirii pur/ care-n post postmodernist/ germinează verbul trist/ în spumoasa-i ironie/ prevestind ce o să fie/ când măreaţa tensiune/ între a gândi şi-a spune/ desface nodulii reci/ în sclipiri profunde, seci,/ părăsind – flori vii sub geruri –/ sângerândele-adevăruri..." (*Oul*).

Se observă că plăsmuitorul, focalizându-se tenace pe atitudinea de manifestare poetică, reciclează, sub presiunea existenţei sale demiurgice, punând în valoare, (des) fiinţând, accesoriile unui limbaj articulat, subtextual, bogat în sensuri, ales să recupereze tot ce se află îndărătul strigătului lăuntric, adică tăcerile reverberante, şi să le exorcizeze, împingându-le spre vorbire, sub înfăţişările izotopice ale poiesis-ului. Aşadar, fiinţa, timpul şi neantul poetului se topesc alchimic în făptura cuvintelor din care se naşte armonios poezia: „strigăte isterice învăluie raţiunea,/ dreptatea e strict personală – adunată/ în pumnii strânşi,/ izbiţi de mesele insalubre/ sau de propriul piept îndărătul căruia/ stă pitită, ca un cal troian, inima…/ aş vrea să rostesc cuvinte care să vă cuprindă pe toţi/ întărindu-vă cugetul, potolindu-vă patimile/ dar până şi glasul celor dragi/ sună aici în pustiu…" (*Ziua întâi*, 1), şi: „te poţi odihni de lucrurile tale/ nu şi de gânduri,/ în ceruri senine se reclădeşte neobservat/ cuibul furtunilor,/ poţi rândui şirul gândurilor/ dar el nu are sfârşit/ orice margine poartă în sine/ sâmburele unui nou miez/ ca ultima floare de pe ram/ începutul celui mai mare fruct,// în luminile însângerate-ale amurgului/ suntem oare/ pârgul cel bun/ pentru a potoli/ foamea neantului?" (*Ziua a şaptea*, 3); sau: „ştii prea multe despre taina naşterii –/ i s-a spus nenăscutului,/ prea multe despre pietre –/ celui ucis cu piatra,/ ai prea mult pustiu în tine –/ i s-a spus călătorului prin pustiu/ nu veţi fi în stare vreodată/ să cântaţi naşterea, plânsul pietrelor/ sau nesomnul pustiului,// păcatul cunoaşterii/ vă înstrăinează de lucrurile apropiate,// de aceea/ pe voi înşivă veţi ajunge a vă cunoaşte/ doar după ce vă veţi despărţi prin moarte" (*Ziua a opta*, 2).

Oscilând între real şi ireal, între posibil şi ficţiune, poemele se convertesc în oglinzi în ale căror adâncuri iluzorii se desluşesc aşchiile privirilor axonometrice, întoarse spre magica lume interioară a Fiinţei pentru a o vindeca de uitare şi de a (re)construi/contura, prin imagine şi prin lucrările Cuvântului, o realitate convergentă la mitul literarităţii ei: „În templul poeziei e frig. Pe vechi tipsii/ ard tomuri răvăşite de mâinile indiferenţei./ Singurătatea mă muşcă de inimă, mă aruncă/ în cuşca de fier a disperării. Cuvintele/ atârnă de-nţelesuri ca stalactitele de gheaţă/ de marginea unui cer polar.// Cârtiţe neobosite/ sapă galerii la temelia coloanelor înalte,/ gaiţe negre/ sporovăiesc fără-ncetare în crângul desfrunzit" (*În templul poeziei*), şi „gânduri fugare, ecuaţii/ neîncăpute în cuvânt,/ doar revenind la mine însumi/ găsesc lumină pentru cânt;/ cunună de imagini rare/ pe câmpul foilor ivite/ ca o mirificăntâmplare/ din alte lumi, nebănuite" (*Cântece la început de drum*, 2); sau: „Cum agonia nopţii îşi frânge-al său elan/ în lumea fastuoasă din cartea lui Osian,/ şi clipa deznădejdii se spulberă în spaţiu/ când recitesc în taină poeme de Horaţiu.// La marginea uitării, muţeniei sortit,/ mi-i zborul fără ceruri şi logosu-i ciuntit,/ exilu-i pretutindeni şi jugu-i tot mai greu…// Ovidiu, ce pământuri vor şti de plânsul meu?" (*Idem,* 5).

În consecinţă, poezia e însăşi starea de a fi permanent în ogivele „textului lumii" (Roland Barthes), în anatomia căruia cuvintele, înfăptuite escatologic, au privilegiul să însufleţească tăcerile, să le (tran)spună în aceasta: „Nimb de la începuturi – te-am purtat/ în zile bune şi-n durere cruntă,/ uşor ca boarea, dar şi frământat/ ori şlefuit cu-ndemânare multă.// M-ai ridicat peste abisul clipei/ şi m-ai purtat sub bolţi de cer senin,/ şi vânt le-ai dat fragilelor aripe/ de zboruri să mă-mbăt ca de-un vin.// Prin galaxii de texte cu miez tare/ privirea mea s-a desfătat ades/ şi buzele-au şoptit lângă altare/ rugi cu-nţelesul încă neînţeles" (*Psalmul cuvântului*), şi: „Nu mai privesc doar ceea ce-mi încântă văzul…/ Mă uit în inima mea întristată, dar plină de adevăr,/ fiindcă mi-ai dat/ arma ta cea mai puternică – Logosul.// El îmi trece pragul şi are/ curcubeul tronului tău, iluminând/ casa unde sunt străin/ şi readuce imaginea ta fără de seamăn/ tăinuită în apele adânci ale memoriei" (*A opta elegie*, 7); sau: „Cuvintele – păsări ale sufletului – s-au înălţat la ceruri,/ amintirile s-au făcut izvor/ spre a curma seceta,/ visele îşi cern nisipul/ în clepsidra singurătăţii./ Unicul lăcaş/ care-ţi poate găzdui tronul/ e sufletul meu zbuciumat,/ de aceea m-ai zidit/ şi mi-ai hărăzit Cuvântul" (*A noua elegie*, 2).

→

Cărţi şi autori

Cinci clipe

Sara MINA

Universul clepsidră, în care ubicuu stăpân a rămas *timpul pisicii,* răsucind firea pe verticală, a transformat pentru mine, în zeu ori fiară, urmele celor şapte arte... Tainele ascunse în *povestiri atomice* s-au încrustat în meteoriţi palizi de 500 vocabule-carate, nepătate de vicii... Rutinate în *ronduri de zi* printre minţi întunecate, *eseuri contemporane* s-au metamorfozat în strigăte punitive. Al treilea ochi a reflectat spre sinele meu aventuri în spaţiul non-euclidian, cu *poeme putrede* şi *fulguraţii lirice* drept pietre de hotar interstelar.

Şi aşa, aflată *printre... asimptomatici,* am numărat zburând *o sută de cuvinte* şi tot atâtea *amprente* întoarse pe dos de-un sfânt haiku, ajungând să visez că sunt bufonul absurd, absent de *la Curtea lui Urmuz.*

Pe drum, asuprind *focuri albe*, iscate din speranţe neîmplinite şi sincronisme sonore, *poieniţa cu salcâmi*, unde explodează bombe de jumătate de secol îngropate, mi-a dezvăluit eternitatea în mişcare din *casa morţilor.*

Ajunsă într-un *bazar* filigranat în gând, cineva mi-a strigat: „Hai la *eseuri, povestiri, amintiri*!... la *rime pentru un copil ca tine*!" Deci, jonglând cu endorfinele ivite din *bufonerii pandemice* şi *fabulaţii despre inocenţi,* mici ori mari temerari provocaţi la joc în lumi imaginare, mi-am infiltrat vindicativ multiplele destine câştigate citind... în file pline de-o entropică estetică, ajunse la rang înalt, de *nuvelissime.*

Nocturnul, crepusculul şi diurnul, aflate în stază, s-au strecurat sinuos printre elucubraţii numite într-o doară *ursuzisme – aricisme – truisme,* iscând amăgitoare fulgere muzicale. Din explozia lor, s-au ivit *basme gata maturate*, cărţi miniaturale, bune de ascuns sub formă de felinare, ploi şi animale în *crângul cu vise*, pentru tinere minţi. Doar acolo, fiinţe ne-nvinse, precum *Brâncuşi pe calea desăvârşirii,* pot privi fără temere, *cu ochi străini,* reci socotitori, la *poemele fericirilor îmblânzite,* tresărind în amintirea timpului trecut, atunci *când vârcolacii sorb luna...*

Celălalt eu al meu, puţin cam şui, s-a bucurat de *efectul Zian* picurat din tabloul Canvas levitând. Aşa am trăit dublu şi dual, disociate ori multiplicate *întâmplări de pe Theia...*

Încă liberă să ating visele altora, strecurate în frânturi de poeme, i-am confruntat pe *şlefuitorul de lacrimi* prins în statuia sa egocentrică şi pe idolul păgân *ZumrU*, ivit dintr-un jurnal spectral, pregătind împreună *o întâlnire cu cei care am fost.* Meditând la umbre recunoscute ori nu, m-am alinat: *Ei trăiesc în cărţi şi amintiri...*

Astfel, într-un *timp de poveste*, deşirat dintr-o coamă de cal negru de mare, împletit cu zborul unui balaur albastru, *trenul magic* m-a expediat, c-un alai de îngeri-prunci, în *Triunghiul Bermudelor,* plin de amintiri debusolate în dezordinea câmpurilor electromagnetice, unde, gustând un *cocktail cu zâmbete,* am întâmpinat, alături de personaje-cheie cu fustă, pâlnie şi cioc, *anul Urmuz 2023*.

Apoi, spre finalul începutului, într-un *monolog epistolar*, din oglinda energetică aflată la graniţa între lumi, i-am vibrat cu stoicism lui Seneca un gând: *Să nu îndrăzneşti să mori fără mine...*

Nu, ce-a parcurs onoratul cititor până acum nu este o intenţionată miniproză suprarealistă! E inocenta mea încercare de-a le mulţumi puţin altfel *seniorilor culturii,* care

mi-au încredinţat spre publicare scrierile în primii cinci ani de existenţă ai editurii mele. Toate cuvintele evidenţiate reprezintă titlurile volumelor acestora, urmând să-i numesc pe autoare şi autori într-un post-scriptum.

Cinci ani număraţi doar ca *cinci clipe* magice, începând cu octombrie 2019... Iluzie relativistă?! Desigur!

Privilegiată, am fost primită în universurile cultural-artistice ale unor contemporani unici în felurimea lor, fiind provocată să-mi dezvolt propriile puteri de percepţie şi procesare de informaţii, pentru a face faţă tumultoasei bogăţii revărsate asupra mea.

Pe măsură ce proiectul editurii a crescut, pe măsură ce oamenii aleşi s-au înmulţit în orizontul meu de cunoaştere directă... viteza cu care a trebuit să absorb esenţa ideilor, a configuraţiilor epice ori lirice... a crescut şi ea! Datorită acestor *seniori ai culturii,* învăţând, am evoluat! Am alergat prin spaţiul spiritual împărtăşit mie, uitând curgerea convenţională a timpului!

Să fii primul spectator al unor sui-generis puneri în scenă, ca editor aflat la întâia lectură a unor volume noi, mi se pare un favor eclatant! Să fii pus în situaţia de a îmbrăca în imagini şi culori cartea încredinţată... e altă bucurie, de data aceasta, stârnitoare a propriei imaginaţii creatoare, în demersul de intersectare cu aşteptările autorilor!

Socotesc, aşadar, numai *cinci clipe* aducătoare de nenumărate daruri pentru mine. *Cinci clipe* cu impresii de călătorie prin multiplele universuri pe care mi le-au împărtăşit autorii mei... Mă plec în faţa lor, în acest octombrie dublu-aniversar (1 octombrie, Ziua Seniorilor, şi 17 octombrie, ziua de naştere a Editurii Biscara), pentru timpul oferit, alături de cuvintele-nestemate.

Vă mulţumesc, *seniori ai culturii!* Vă mulţumesc şi vă/îmi doresc să petrecem împreună alte *cinci clipe...* şi încă alte *cinci clipe...* şi încă multe altele...

P.S.: În ordine invers-alfabetică, iată *seniorii culturii* publicaţi la Ed. Biscara în perioada octombrie 2019 – octombrie 2024 şi cărţile acestora: Maria-Ana Tupan (*Eseuri contemporane*), Maria Tirenescu (*Amprente*), Dan Tipuriţă (*Triunghiul Bermudelor*), Gheorghe Păun (*La Curtea lui Urmuz* – vol. III; *Anul Urmuz 2023*), Eufrosina Otlăcan (*Monolog epistolar; Ei trăiesc în cărţi şi amintiri...*), Mariana Nicolae (*Cu ochi străini; Bazar – eseuri, amintiri, povestiri...*), Gelu Negrea (*Ronduri de zi*), Victoria Milescu (*Şlefuitorul de lacrimi; Încă liberă; Rime pentru un copil ca tine*), Lucian Gruia (*Poeme putrede; Lucian Blaga – Universul clepsidră şi matricea stilistică; Brâncuşi pe calea desăvârşirii; Eminescu, Blaga, Brâncuşi – Nocturnul, crepusculul şi diurnul spiritualităţii româneşti*), Angela Dina-Moţăţăianu (*Povestiri atomice; Seneca; Timpul pisicii; Cartea morţilor; Bufonerii pandemice; Efectul Zian; Printre... asimptomatici; Fabulaţii despre inocenţi; Fulguraţii lirice; Când vârcolacii sorb luna...; Cocktail cu zâmbete; Timp de poveste; Ursuzisme; Crângul cu vise; Întâmplări de pe Theia; Aricisme; Nuvelissime; Truisme; Basme gata maturate; Trenul magic; ZumrU*), Ladislau Daradici (*O sută de cuvinte; Întâlnire cu cei care am fost; Să nu îndrăzneşti să mori fără mine*), Maria Calleya (*Focuri albe*), Ion Bunescu (*Poieniţa cu salcâmi*), Ionel Bota (*Poemele fericirilor îmblânzite*)... Mulţumesc şi autorilor editurii care încă n-au ajuns la vârsta senioratului, nefiind menţionaţi acum. Va fi şi-un timp al lor...

Mergând pe linia aceluiaşi raţionament, putem accepta că tăcerile stăpânesc cuvintele. Din ecoul lor nu numai că neantul este alungat, dar încolţeşte realitatea poetică. Chiar şi atunci când aceasta este pustiită de ficţiune. Altfel spus, cuvintele sunt partea invizibilă a gândului pe care Fiinţa, recuperându-l din abisuri, îl întrupează prin strigăt scriptural, înţeles şi neînţeles: „Tăcerea e o muzică fără acorduri,/ strigătu-i pendul suspendat peste cruci" (*Mai peste cruci*). Revelaţia referenţială a ablutiunii (ne)tăcerii, să recunoaştem, este cea care şlefuieşte, trecând în poezie, „cristalul senin al cuvintelor". Rezumând, dincolo de abjuraţia tăcerii prin netăcere, aceasta din urmă, mai mult sau mai puţin conjuncturală, există atât creatorul „adunat pentru văz din lumini şi-ntuneric" (*Poetul*), cât şi „cohortele neîmblânzite ale cuvintelor": „e vulturul ceresc despicând văzduhul/ când cade brusc/ peste un umil exilat în propria sa lume/ şi e sunetul ascuţit/ al aripilor de vultur/ când cel răpit e purtat în înalturi;// ea întinde fire de aur/ între calea furnicilor şi sferele nevăzute/ a căror muzică nu are sfârşit,// e însăşi muzica tăinuită-n fiinţe şi-n lucruri/ dăruindu-şi armonia,/ precum steaua ce moare lumina,/ risipind beznele" (*Poezia*). De altfel, mesajul cuvintelor, cum este şi firesc, chiar şi atunci când încifrează/abstractizează subtilităţi ontice, ilustrează ireversibil ambivalenţa transcendenţei.

În acest fel, vocea poetului, depăşind nemărginirea ascunsului, consubstanţializează cuvântul, îl învesteşte cu vigoare simpatetică, vestind virtuţile redempţiunii eului liric obsedat de fantasme stilistice arhetipale: „Aici mă regăsesc printre lucruri simple/ în care nemarginile lumii se adună/ precum razele se strâng în lupă/ să contureze loc şi întâmplare/ prin ardere, iluminând,/ apoi privirea le resfiră/ la primul freamăt de uimire,/ ca lava neîncepută izbucnind/ din bezna liniştii.// Revin mereu/ la ţărmurile unde poţi scruta adâncul/ să aflu locul unde razele/ se-adună ca albinele în stup/ (…)/ Vreau să-ţi dau nume – glasul mi-e străin,/ propria voce nu mai are/ nestăvilitul dor de a surpa –/ cum surpă apele de munte stânca –/ tainele sensului prin care/ însemnele îşi murmură cea ce e/ mereu dincolo, după zidul care/ nu poţi să-l treci/ dar poţi să-l scalzi în lacrimi" (*A cincea elegie*, 6); sau: „Nu e un sens desluşit/ în ceea ce văzul contemplă,/ doar taina cea mare – e-n lipsa însemnelor tainei/ şi geamul/ prin care privirea se leagă de lucruri/ e aburit dinăuntru.// Cel mai straniu din tot ce e straniu/ are loc în izvorul privirii,/ unde lucrurile îşi au existenţă/ la fel ca visurile poeţilor –/ sunt, deşi aparent,/ nu au niciun sens.// Ceea ce pare-a fi/ este cu-adevărat/ pentru cele cinci simţuri/ când se întoarnă în sine,/ acolo,/ unde taina cea mare/ e-n lipsa însemnelor tainei" (*A şasea elegie*, 4).

În contextul arătat mai înainte se constată că, în afara ambiguităţii, justificabilă de altfel în ecuaţia *tăcere-cuvânt,* în ţesătura tapiseriilor detectăm efectul refugiului în mit a spiritului poetului, substituit de un catharsis care, în cel mai înalt grad, admite recrearea lumii prin cuvânt, satisfăcându-i astfel apetenţa pentru persuasiune: „martori ai acestui adevăr de netăgăduit/ sunt naşterea mea întâmplată mereu înaintea unei/ morţi/ şi arbitrul tâcut al acestei întreceri/ care e omniprezent, rezistent şi are o viaţă fără/ sfârşit" (*Aporia vieţii şi-a morţii*), şi: „Lumină şi-ntuneric – izvor cu-acelaşi miez,/ la temelia firii – mereu necunoscutul,/ din sete de mişcare – creez şi recreez,// dar clipa surpă totul, furtunile şi vântul/ venite din neant ne-aduc la începutul/ desprinderii de magmă – descoperind Cuvântul" (*Poemele mării*, 6); sau: „El e mai mare decât memoria mea/ fiindcă se suprapune ecoului./ E pretutindeni/ şi nu-i nicăieri.// El s-a născut/ din frica de moarte a mumei/ dar nu are teamă/ şi n-a tăcut nici atunci/ când se decreta muţenia.// (…)/ Scoateţi strigătul văzului vostru la drumuri/ să lăcrimeze,/ să tune,/ să mă simt despicat de răbdare/ şi-n cadenţa lui verde să mă-năbuş.// Nu vă fie teamă! Nu vă fie teamă!" (*Neliniştitul*).

Valeriu Matei, poet de stirpe vădit postmodernă, cu un discurs ideatic distinct, contrapunctic, înţesat cu viziuni autoscopice şi meditaţii profunde asupra actului scriptural, anticipează, exersând, omologând şi legitimând, strategii programatice şi pragmatice proprii, destinul şi rostul poeziei în contemporaneitatea literară românească.

Ion Rotaru: O istorie a literaturii române... (III)

Maria Mona VÂLCEANU

Unele capitole sunt notate cu cifre romane, arătând direcţiile principale în care înaintează clasificarea literaturii. Aşa este capitolul VI, pe care îl începem acum, *Dezvoltarea prozei. Debutanţi înainte de război, afirmaţi deplin în deceniile 5 şi 6.*

Cap de serie este Zaharia Stancu, despre care se spune că a repetat în istoria noastră literară cazul lui M. Sadoveanu. Prilej pentru profesorul Ion Rotaru de a aluneca în timp, încercând o sinteză, comparând şi trăgând concluzii, ca în acest fragment ce ilustrează perfecta stăpânire a mersului literaturii noastre:

Purtată la început de boieri, de boierii de ţară luminaţi, precum Văcăreştii, Goleştii, Conachi, Beldiman (mai înaintea acestora de cronicari), cultura şi literatura românească a fost preluată din mers, la epoca paşoptistă şi a Junimii, de reprezentanţii burgheziei intelectuale, ceva mai târziu, la începutul secolului al XX-lea, cu un aport substanţial venit dinspre ardeleni, sarcina aceasta revenind în bună măsură „inteligenţiei" ridicate din popor. Un Goga, mai înainte de el Coşbuc, un Rebreanu şi atâţia alţii provin din categoria preoţilor şi învăţătorilor de ţară, pătrunşi în rândul cărturarilor şi literaţilor prin şcolire mai mult sau mai puţin sistematică. Altfel stau lucrurile cu un Zaharia Stancu, un Marin Preda, un Geo Dumitrescu, mai înainte de aceştia ultimi, un Geo Bogza sau Miron Radu Paraschivescu; proveniţi din ţărănime ori din mica burghezie gravitând în jurul Bucureştiului, atraşi de gazetărie şi de mişcările literare din deceniile al treilea şi al patrulea. Ei îşi fac intrarea în arenă pe cont propriu, forţând uşi care nu li se deschideau întotdeauna cu bunăvoinţa din epoca semănătorismului şi a poporanismului de început de secol, precum lui Sadoveanu de o pildă şi a altora mulţi din generaţia sa.

Zaharia Stancu trebuie reabilitat, concluzionează autorul, fiind un scriitor de excepţie. Şase pagini îi sunt dedicate lui Zaharia Stancu, cu aplicaţie îndeosebi pe texte din romanul *Desculţ*, urmat de prezentarea lui Geo Bogza, editorul revistei *Urmuz*, în 1928, la Câmpina. Evident, partea cea mai durabilă a operei lui Geo Bogza sunt reportajele, mai ales cele din lumea periferiei bucureştene. Aproape patru pagini format mare sunt dedicate lui Geo Bogza, urmat de Laurenţiu Fulga, scriitor pe care şi noi îl preţuim mult, considerat „cel mai valoros prozator" care a debutat tot înainte de 1945. Proza scurtă din *Straniu paradis* (1942) dă tonul general al operei lui Laurenţiu Fulga, aspiraţia spre perfecţiune prin iubire. *Alexandra şi Infernul* (1966) este considerat un roman excepţional.

Ion Marin Sadoveanu, prozator şi dramaturg, apoi Eusebiu Camilar, Radu Tudoran, celebru pentru *Oraşul cu fete sărace* (1940) sau *Toate pânzele sus.*

După această elită a prozatorilor urmează un subcapitol, *Prozatori mai vârstnici, de rangul al doilea, atraşi spre comunism,* fiindcă Istoria literaturii nu iartă, trebuie să exprime adevărul şi chiar să ne ajute să nu-l uităm.

Alt subcapitol prezintă *Momentul 1955-1957: Bietul Ioanide, Moromeţii, Groapa.* Sunt opt pagini dedicate lui Marin Preda, începând, ca şi *Istoria* lui Călinescu, cu descrierea satului Siliştea-Gumeşti, câmpia, salcâmii, şcoala, casele, oamenii arşi de soarele verii, cu palmele bătătorite. Ne apropiem de casa părintească, ce pare să fi rămas aceeaşi, pentru a începe apoi o loială analiză a *Moromeţilor* (vol. I, II), urmată de *Delirul* (1975), „o carte mare", „o frescă amplă înfăţişând regimul antonescian şi războiul din Est". *Cel mai iubit dintre pământeni* este văzut ca „un roman total", *best-seller*, pe tema obsedantului deceniu. Sigur, Marin Preda este considerat cel mai mare prozator român de după 1944.

Se opreşte suficient de mult cursul acestei *Istorii* la Eugen Barbu, de la *Groapa* la *Principele*, este adus în discuţie şi proiectul *Istoriei polemice şi antologice a literaturii române*, din care multe episoade au fost publicate în *Săptămâna.*

Mă opresc cu interes asupra spaţiului rezervat lui Petru Dumitriu, celebritate în ţară până la 1960, momentul evadării în Occident, autor mult difuzat de cărţi proletcultiste, pe care însuşi le-a condamnat mai târziu. Dar drumul literar în Occident e dur pentru scriitorul român, cărţile trebuie să se vândă (Te vinzi bine? Întrebare cheie.), interesantă este religiozitatea scriitorului, credinţa în Cristos. Reabilitat după 1990 prin *Cronică de familie*, Petru Dumitriu este „unul dintre scriitorii mari ai vremii". Este interesantă prezentarea lui Petru Dumitriu şi a artei sale literare.

Deşi nu vreau să extind prea mult însemnările mele şi reţin extrem de concentrat observaţiile şi exemplificările, nu pot să nu menţionez că avem în epoca pe care o studiază o pleiadă de mari şi străluciţi prozatori români: Fănuş Neagu, visătorul „ducatului" său de la porţile Dunării, urmat de Ştefan Bănulescu, Nicolae Velea, D.R. Popescu, apoi ardelenii, Ion Lăncrăjan, Mircea Micu, Augustin Buzura, moldovenii George Bălăiţă, Paul Anghel, muntenii, Constantin Ţoiu, olteni ca Dinu Săraru şi Mircea Nedelciu, basarabenii, în frunte cu Ion Druţă şi bucovinenii Vasile Andru şi Mihai Prepeliţă. Îl preţuieşte profesorul Ion Rotaru pe Fănuş Neagu („că Fănuş Neagu este un artist al adevărului nu mai încape îndoială"), acordându-i şase pagini din cuprinsul masivei *Istorii,* ilustrate cu multe fotografii ale prozatorului.

Un spaţiu special şi interesant i se acordă, între zecile de prozatori prezentaţi, unui prozator din nordul Moldovei, Alecu Ivan Ghilia, şi ceea ce mă surprinde aici este *Addenda*, care cuprinde o scrisoare a prozatorului analizat şi răspunsul istoricului, semnat „Al tău I.R., Grăjdarul literaturii române, 10 februarie, 2005".

Pe lângă un critic, Paul Georgescu, urmează prezentarea unei pleiade de eseişti, reporteri şi publicişti aflaţi în primul val al prozei din această jumătate de secol.

Între prozatorii celui de al doilea val, deceniile 7, 8 şi începutul celui de al 9-lea, remarcat este Dumitru Radu Popescu, „realismul fantastic", căruia i se dăruiesc opt pagini de analiză lucidă a operei şi chiar avem o fotografie surpriză, D.R. Popescu şi Ion Rotaru. Găsim aici şi un comentariu extrem de interesant asupra puterii operelor artistice autentice de a transcende epoca: *Când, în deloc pretenţioasa încercare de periodizare a fenomenului literar de la noi în ultimele patru decenii marcasem anii 1955, 1956 şi 1957 prin apariţia, începând din 1953 a* Bietului Ioanide, Moromeţilor, *a* Primelor iubiri *şi* Groapa, *n-am înţeles, câtuşi de puţin, că dogmatismul convenţional şi oportunist a dispărut. Abstracţie făcând de valoarea lor – indiscutabil mare, în sine luată – cărţile amintite mai sus se caracterizează întâi şi întâi prin înscrierea lor firească în fluxul normal al dezvoltării literaturii române, cu deosebire a celei din epoca interbelică. Având o individualitate clară, ca produse ale epocii de început a „dezgheţului" şi fiind creaţii ieşite din condeiele unor artişti superior dotaţi,* Moromeţii, Bietul Ioanide, Primele iubiri *şi* Groapa *nu propun, câtuşi de puţin, o ruptură cu trecutul. Dimpotrivă! Şi tocmai în asta stă soliditatea acestor opere, forţa lor de şoc împotriva dogmatismului.*

Stefan Bănulescu este pus sub pecetea „prozei antropologice", cu analiza romanului *Cartea Milionarului,* Alexandru Ivasiuc, „un reflexiv", cu analiza romanelor *Vestibul, Corn de vânătoare, Păsările, Apa.* Ion Lăncrăjan este considerat „un ardelean, ardelean", iar proza lui Paul Anghel reprezintă „o nouă viziune despre războiul de neatârnare". Petre Sălcudeanu, „triumful parabolei", Constantin Ţoiu, „rafinament, fantezie şi intelectualitate".

„Un vizionar spectaculos şi o natură problematică" – Nicolae Breban. Despre *Animale bolnave* (1968) ni se spune: „un roman şocant, cu pagini (nu toate) atractive la culme, dintre acelea care se parcurg cu sufletul la gură, unde prozatorul (avid de cititori, spre lauda lui) adoptă tehnica poliţistă".

Alte şi alte nume de prozatori îşi cer dreptul de a figura în cuprinzătoarea *Istorie.* Interesantă în această parte a lucrării este tendinţa autorului de a defini arta unui prozator într-o formulă evocatoare. Dar să vedem ce ne spune despre Dumitru Popescu „Dumnezeu": „Om inteligent şi cult, dar de o nesuferită înfumurare, a scris şi câteva cărţi bune, care s-a întâmplat să fie potrivite momentului". Născut, ni se spune, în 1928 la Turnu Măgurele, redactor-şef la *Scânteia tineretului* şi apoi la *Scânteia*, ales în Comitetul politic executiv, rectorul Academiei Ştefan Gheorghiu, poreclit „Dumnezeu" pentru că se afla la şefia tuturor „sfinţilor".

Un alt capitol debutează cu un titlu simplu: *Un oltean: Dinu Săraru.* În nota de subsol sunt precizate date biografice – născut în 1932 la Râmnicu Vâlcea, titlurile volumelor publicate: *Noul romancier, venit din gazetărie şi în special din „critica de teatru" (ar fi interesant, nu e locul aici, să i se cerceteze activitatea publicistică din anii şaizeci), este un epigon al lui Marin Preda, mai nespecific decât Nicolae Velea.*

Facem încă un pas şi ajungem la *Romane istorice*: *Mihail Diaconescu*, accentuând asupra a ceea ce romancierul numeşte fenomenologia spiritului românesc în istorie. *În descendenţa lui Sadoveanu (din care se strevăd, în stil, reminiscenţe involuntare), dar cu abatere de la temele eroice, cu orientarea spre cultural, cu tendinţa expresă de a evoca şi reabilita, a dezgropa din uitare figuri ale trecutului care ne aşează printre cele mai vechi şi civilizate popoare ale lumii, Mihail Diaconescu s-a specializat într-un nou tip de roman istoric. Documentarea se face minuţios şi e pusă în cărţi aproape în întregime, dar şi dreptul la invenţie este exercitat pe larg, în pagini cursive, atrăgătoare, cu tablouri de epocă adecvate şi lucrate după tradiţie.*

Culorile sângelui (1973) aduce chipuri şi întâmplări din epoca imediat următoare morţii lui Constantin Brâncoveanu, inclusiv figura vestitului pictor de biserici Pârvu Mutu. Următorul roman, *Adevărul rectorului Lucaci* e inspirat din documente istorice, ca şi personajul principal din romanul *Marele cântec. „Protocronismul este mult mai evident în romanul* Călătoria spre zei *(1982), unde Mihail Diaconescu atinge recordul scufundării în adâncul istoriei, întâmplările povestite petrecându-se chiar pe vremea regelui Burebista, contemporanul lui Iulius Caesar. Protocronismul autorului se manifestă şi în articolele publicate în presă. Astfel într-un interviu publicat în suplimentul literar al* Scânteii tineretului *el datează începuturile culturii române cu strămoşii din secolele IV şi V, revendicându-i pe Niceta din Remesiana şi Dionysius Exiguus."*

Capitolul se încheie cu o mărturisire: *Personal am multe îndatoriri colegiale şi prieteneşti faţă de M. Diaconescu, pe care n-am izbutit să le fac cunoscute public, încă.* Îl cred pe Ion Rotaru când face această declaraţie, fiindcă şi eu am fost în cercul apropiaţilor prozatorului argeşean şi îi cunosc erudiţia, spiritul colegial şi generozitatea.

Urmează, şi la proză, ca şi la poezie, un „contingent feminin" cuprinzând pe Maria Luiza Cristescu, Ileana Vulpescu, Gabriela Adameşteanu, Adriana Bittel.

„Şcoala de la Târgovişte" îi prezintă pe Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olănescu şi Tudor Ţopa. Format în Târgovişte în perioada 1943-1948, era un grup de nonconformişti, mentor fiind Radu Petrescu. Aceşti tineri se grupau în jurul *Istoriei* lui George Călinescu, atunci nu prea văzută cu ochi buni (1948), şi au debutat mai toţi în jurul anului 1968, citeau mult, aveau cunoştinţă de Urmuz şi de constructivism. Ceea ce-i unea era lipsa totală de aderenţă la ideologia comunistă. Se pare că *Şcoala de la Târgovişte* este importantă pentru Ion Rotaru, deoarece îi dedică zece pagini în supraaglomerata sa *Istorie.*

→

Cărţi şi autori

Poezia iubirii şi frumuseţii

Liliana POPA

Silvana Andrada Tcacenco este poeta ce singură şi-a construit climaxul ideatic prin propria reflecţie şi printr-o sinteză a tăcerilor, a ascultărilor, a nedesluşirilor, a adierilor, a ecourilor ce se întorc uneori în cuvinte, prin metafore, dar mai ales prin revelaţii. Unele poeme, prin detaliile figurative, prin dialogul dintre strigăt şi tăcere sau prin termenii antonimici pot clasifica viziunea sa poetică ca îndreptându-se spre o estetică a tăcerii.

La Blaga există o estetică a tăcerii prin conceptul său al antinomiilor transfigurate într-un cadru expresionist, între strigăt şi tăcere. Asemănări există, prin contrast, în oglindă, şi cu expresionismul lui George Bacovia.

Şi totuşi, zgomotele, bătăile altor inimi transcend şi ajung să urce treptele tăcerii scrise pe hârtie.

Şi totuşi, antonimiile sunt universul viziunii sale poetice. Anticlimaxul, cel dezamăgitor, cel care rupe tăcerea cu strigăte, zgomote, clopote şi tăceri, altfel de tăceri, o face să se întoarcă în turnul său de fildeş, în pădurea sau castelul Silvanei.

Silvana are o frenezie în faţa frumuseţilor lumii, uneori se transcrie, iar dacă într-o zi ar începe să picteze şi-ar realiza portretul cu tuşe sigure, clare, translucide.

Senzaţia mea, devenită convingere pe măsură ce i-am citit poemele, este că poeta al cărui nume pădurea însăşi i l-a împrumutat este şi se lasă cotropită, invadată de freamătul pădurii, al universului, fără a face analize, clasificări arhitecturale, tipologice, conceptuale. Crede în iubire, în frumuseţe, în nemurirea lor, în adevăr, în supremaţia binelui.

Retorica nu e doar arta de a vorbi frumos, ci şi de a convinge prin argumentaţie, dar mai ales prin măiestrie. Silvana Andrada Tcacenco are o inteligenţă sagace, gândeşte repede, chiar în timp ce creează, privind din mai multe unghiuri, are inteligenţă artistică, candoare, înţelegere, dar mai ales iubire, iubire pentru oameni, pentru tot ce o înconjoară....

O temă recurentă este cea a iubirii, iubirea care trece prin timp şi spaţiu, dincolo de nemărginiri, de neuitări, de moarte:

E universul meu zdrobit de universuri,
Precum o rimă calmă e prinsă între versuri,
Cu şansa ei infimă de-a se elibera,
De-a picura în suflet, apoi a vindeca.
Pe gândul meu de tină mai suprapun o clipă,
Pană cu pană stărui spre-a-mi construi aripă,
Să-nlocuiesc căderea cu un albastru zbor,
Să mă înalţ la ceruri, deplin, fără să mor,
Căci am murit atâta în timpuri suprapuse,
De-atâtea ori, murit-am fără de chin, Iisuse.

Freamătă pădurea, căpiţele de fân par învelite în foiţă de aur, Silvana Andrada Tcacenco creează imagini plastice nu cu penelul, ci cu gândul şi pana sa, ca o pasăre măiastră ce vede totul de sus şi mai coboară uneori printre oameni, printre copaci: *Încremenită în timp,/ Douăzeci de ani în urma viitorului.*

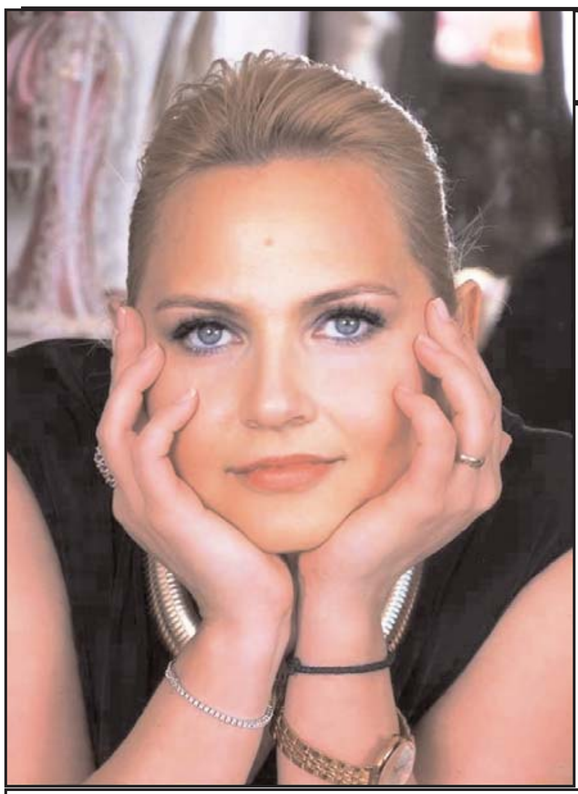
Nu ştiu dacă Silvana Andrada Tcacenco are un sumum de întrebări la care îşi tot răspunde, dar poemele ei curg, unele cu lumină eseistică, pentru că se simte poetul căutător al sensurilor existenţiale, ascunse sau misterioase, dar şi al neprevăzutului.

În vortexul realului, dar şi al visului în care se roteşte, pare cea care ştie că visul nu moare şi că această convingere vine dintr-o credinţă de demult pe care a aflat-o cu luciditate, într-o conciliere a senzorialităţii cu regimul meditativ pe care se repliază, redefinindu-se ca fiinţă înconjurată de oameni sau de himere:

La început a fost cuvântul,
Un singur verb, probabil ca povaţă,
Ce dăruit s-a risipit în cântul
Rostirii lui Adam, în prima-i, muritoare, zi de viaţă,
Şi trebuie să i-l fi spus şi Evei,
În noaptea dăruirii, sub o stea,
Când îi şoptea din tainele iubirii,
Acel unic cuvânt pe care el îl cunoştea.

Silvana Andrada are o frenezie în faţa frumuseţilor lumii, de la senzualitate şi candoare la interogaţii şi reflecţii parcurge distanţe într-o trăire empatică, profundă a lumii. Poemele curg, unele cu lumină eseistică, se simte poetul căutător al sensurilor existenţiale, ascunse sau misterioase, dar şi al neprevăzutului, neprevăzut ce ne însoţeşte la fiecare pas....

Lacrima Anei

Verona îmi spune

Silvana Andrada Tcacenco

Ieri,
Pe peronul acela prăfuit,
Dorind să fac dragoste cu tine,
Te-am strigat:
„Vronsky!
Într-o viaţă trecută,
Eu am fost Karenina ta.”
Nimeni nu mai înţelege iubirea ca tine,
Nimeni nu ştie, că frânele trenului
Nu sunt concepute înspre-a opri,
Ci doar spre-a mă lăsa a rămâne,
De neoprit,
Definitiv,
Întru tine.
Ană mă simt, dar nu pentru tine,
Ană mă simt precum te iubesc,
Ană mă simt, zidită-n ruine,
Cu pecete-n frunte de dumnezeiesc;
Iubirea-nţeleasă de noi are gust de cianură,
de osii de tren,
Verona îmi spune,
Aţi ajuns la destinaţie
Îmi spune
O voce care nu ştie ce zice,
Iubirea-nţeleasă de noi, este acea
Îmbinare de firi,
În numele, unicei, marii iubiri.

Silv-Ana

Silvana Andrada Tcacenco

Pe mine cine mă zideşte?
Unde eşti, Manole,
Alo!
Alo!
Îţi voi da un grad de siguranţă în plus,
Sunt seisme destule,
Nu-ţi va prisosi,
S.O.S., Manole!
Am nevoie de protecţie,
De siguranţă,
Te conjur,
Închide-mă,
Desparte lumea aceasta de mine,
Printr-un zid.

Un poem de Silvana Andrada Tcacenco dedicat Anei lui Manole a apărut în revistă şi în aprilie 2023, alături de o scurtă prezentare biobibliografică a poetei. Poemele alăturate sunt reluate din volumul *Retorica singurătăţii*, Editura Vatra Veche, Târgu Mureş, 2021.

Subcapitolul ***În preajma Noului Roman*** debutează cu Sorin Titel, apoi Octavian Paler, „intelectual rasat”, şi Vasile Rebreanu. Prozatorii din exil: Norman Manea, Bujor Nedelcovici, Virgil Duda şi alţii mai vechi au şi ei capitolul lor. Printre exilaţi figurează şi Andrei Codrescu, născut la Sibiu şi admirat de Ioan Petru Culianu şi Virgil Gheorghiu (*Ora 25*, Paris, 1949), Petru Popescu, Matei Călinescu şi „un disident certat cu toată lumea”, Paul Goma, căruia îi dedică opt pagini, urmate de alte şase pagini dedicate părintelui onirismului, Dumitru Ţepeneag. Găsim aici şi un subcapitol intitulat *Fenomenul Alexandru Vona.*

Dar cărţile se strâng tot mai multe şi mai numeroase în jurul temerarului profesor care s-a încumetat să deschidă cărări în această imensitate de volume, încercând să le organizeze sub diferite titluri şi găsim acum *Alte orientări: proză jurnalistică, proză eseu, istorism deghizat, fantastic mitologizant, proză divertisment, reveniri ale vechiului realism.* Avem surpriza să ne întâlnim cu Aurel Dragoş Munteanu, poate cel mai „eseist” între toţi prozatorii noştri tineri, născut în 1942 la Buda Lăpuşna. Volumul *După-amiaza neliniştită,* apărut în 1967, conţine povestiri şi schiţe, apoi micul roman *Singuri,* 1968, *Scarabeul sacru*, 1970, şi *Marile iubiri,* 1977. Cărţile „ne pun în faţa unui romancier grav, încruntat. Este poate cel mai tezist şi eseist dintre toţi prozatorii noştri. Se reţine replica antisartriană din *Marile iubiri,* în sensul că tragismul singurătăţii, angoasa individului pot fi înlăturate prin comunicarea cu semenii, prin iubirea dintre oameni, prin integrarea în mersul istoriei... Uşor prezumţios, erijat parcă într-un fel de director de conştiinţă, apodictic, însă indubitabil înzestrat cu talent şi cultură în această direcţie. Mai valoros şi mai interesant ca publicist eseist, aşa cum se poate vedea din volumul *Opera şi destinul scriitorului,* Cartea Românească, 1972.”

Urmează, în lungul şir de scriitori numiţi, o paranteză, un uitat, un singuratic şi un mare nedreptăţit, Ion D. Sîrbu, „un intelectual de înaltă clasă”. *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal,* datat Craiova, 1984-1986, este considerat un jurnal de idei. „Autorul este un moralist şi un sceptic asediat de amărăciuni adânci.”

Între beletristică şi reverie antropologică este situat Vasile Andru, iar la aspecte ale noului ortodoxism găsim un studiu dedicat lui Ioan Barbu, prietenul nostru de la Râmnicu Vâlcea.

Ion Rotaru încearcă să creeze noi şi noi capitole în care să-i cuprindă pe numeroşii autori ai acestei ultime jumătăţi de secol. Trecând în revistă scriitorii se opreşte şi asupra criticilor literari. Cu multă simpatie este prezentat un critic proletcultist, Paul Georgescu, devenit precursor al naratologilor postmodernişti, el însuşi autor de romane care sunt analizate cu atenţie. Şi iată încheierea cu multă luciditate a aprecierilor asupra acestor texte, cât şi asupra propriei *Istorii: Fostul critic al epocii realismului socialist, stalinist şi dejist, Paul Georgescu, poate fi socotit, paradoxal, premergătorul prozatorilor parodici şi textualişti de la finele secolului, nouăzeciştii mai ales. Aşa cum ne-am scris, noi înşine, sinuoasa, contradictoria istorie, care diferă, cât se poate de firesc, de istoria literaturii din ultima jumătate de veac: balcanică şi... oportunistă în bună măsură, nepăsătoare, într-o altă măsură, la aspectele mai grave ale vieţii.*

Neaşteptatele întâlniri premeditate

Mariana NICOLAE

L-am întâlnit pe Mihai Stan sub auspiciul revistei *Litere* de la Târgovişte. Am aflat, cu timpul, că are semnificative rădăcini argeşene [1]. Şi am făcut cunoştinţă cu o operă impresionantă prin mărime şi complexitate. Mă opresc în acest eseu doar la activitatea domniei sale de editor şi îndrumător cultural.

Am început să citesc cu sufletul oarecum strâns *Viaţa mea este o carte deschisă,* pentru simplul motiv că are 424 de pagini. Dar, surpriză, cartea se citeşte uşor, este scrisă alert, cu inserţii interesante despre evenimente şi persoane din epoca la care face referire autorul. Am sărit destul de repede şi la *Drumul cărţii. Din jurnalul unui editor,* aproape 500 de pagini. Le-am citit, le citesc încă, în paralel. Este o lectură fascinantă, mai ales pentru mine, care am fost destul de departe de viaţa literară, nu şi de cea culturală. Sigur că în prezent totul este fluid şi domeniile se întrepătrund pentru a capta cumva atenţia din ce în ce mai fragilă şi nestatornică a consumatorului de artă, literatură, cultură în general. Dar este un privilegiu să priveşti peisajul cultural românesc prin ochii lui Mihai Stan, care are acest dar, destul de rar la noi, de a privi cu oarecare detaşare, cu mărturisită ironie şi, oh, Doamne, autopersiflându-se, la lumea din jurul lui. Asta nu înseamnă că ar fi îngăduitor cu cei care-i intră în sfera de interes. Dimpotrivă. Este acid şi tăios şi, la nevoie, ştie să şi înjure neaoş şi recunoaşte că are talent în domeniu. Şi totuşi, cartea are un aer de ţinută academică modernă, dacă vreţi anglo-saxonă, dar nu neapărat, pentru că mai peste tot în universităţile de prestigiu discursul profesoral a devenit mai natural în relaţia cu studenţii. Ariditatea teoretică a argumentaţiei, vocabularul foarte specializat, se păstrează în partea scrisă, dar oralitatea universitarilor de aiurea este în general mult mai inteligibilă unui public laic decât a celor din ţară. Ca să nu mai vorbim despre scriitori.

De asta mă şi impresionează capacitatea lui Mihai Stan de a te ţine legat de povestea pe care o spune cu atâta naturaleţe, umor şi, spun din nou, atât de rar pe plaiurile mioritice, cu o privire uşor zeflemitoare la adresa propriei persoane. Şi sigur că ne face atenţi de la început că este atins şi domnia sa, ca mai toţi autorii români, de morbul narcisismului, conform probabil principiului că dacă nu ne iubim noi pe noi, atunci cine s-o facă?

Scrie domnia sa referindu-se la narcisismul unuia dintre membrii SST (Societatea Scriitorilor Târgovişteni): un „păcat generalizat la toţi literatorii români şi străini, cu toţi narcisişti. O istorie anecdotică a literaturii române (vol. 1) şi universale (vol. 2) pe această temă ar fi un succes pentru orice editură” ([2], p. 10). Şi, câteva pagini mai târziu, citând obiceiul roman de a li se şopti la ureche celor aflaţi în culmea triumfului „Adu-ţi aminte că nu eşti nemuritor”, precizează din nou: „Câţi dintre scriitorii pe care-i cunosc, suferind de narcisism patologic, n-ar trebui să aibă pe cineva care să-i tragă de mânecă?” (*Idem*, p. 28)

Cărţile lui Mihai Stan sunt presărate cu mici anecdote de istorie literară sau culturală pe care le descoperi cu mare plăcere, pentru că oferă un suport celor care au nevoie să li se repete că istoria românească, ca de altfel toată istoria omenirii, nu este doar derizorie şi utilă numai pentru a fi demontată, demitizată sau deconstruită în funcţie de pregătirea, preferinţele sau capacităţile personale ale celor care se ocupă de acest gen de activităţi, ci este un spaţiu fertil care poate oferi modele celor care au nevoie de ele. Şi avem, din diverse motive, toţi nevoie de modele. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru a dezbate argumentat şi decent de ce suntem ceea ce suntem şi cum am ajuns aici. Din păcate, la noi dezbaterile sunt şi ele polarizate în funcţie de… multe elemente, dar, mai cu seamă, din punctul *meu* de vedere, de lipsa educaţiei în general (nu neapărat a diplomelor) şi a respectului pentru tradiţie, cultură şi, da, da, pentru vârstnici sau, dacă doriţi, seniori. M-a surprins în mod plăcut referinţa la Zaharia Stancu pe care o redau mai jos şi apoi cea la eternul nostru „of”, Nobelul literar, de data asta referitor la Marin Sorescu, deşi sunt mai multe astfel de menţiuni în jurnalul lui Mihai Stan. Vă invit să le căutaţi.

„Se mai gândeşte cineva că pe 5 octombrie 1902, în casa unor ţărani din satul Salcia-Teleorman, se năştea Zaharia Stancu, cel care ar fi putut fi laureat al Premiului Nobel (americanul Frank Kirk îl comparase cu Faulkner, Steinbeck şi Whitman). Prefaţa autoarei îmi reaminteşte şi faptul că Zaharia Stancu a fost de patru ori preşedinte al Uniunii Scriitorilor şi că, adevărat mare boier, i-a ajutat pe toţi confraţii, mai mult sau mai puţin talentaţi. Se zice, e deja legendă, că şoferul Uniunii Scriitorilor ar fi exclamat în convoiul funerar «A murit ultimul mare boier…»” ([2], p. 14).

Despre metaromanul, cum îl numesc pe bună

dreptate unii dintre analişti, *Drumul cărţii,* ne povesteşte şi Vasile Bardan în [3], p. 235: „În 1992, îşi aminteşte cu regret Eugen Simion, Sorescu fusese reţinut în faza finală a selecţiei pentru Premiul Nobel pe lista scurtă. N-a fost vorba de *nenorocul românesc* (Emil Cioran), ci de trei detractori care, se zice, au trimis un memoriu cu acuzaţii invidioase că tânărul lor coleg ar lua Nobelul. Eugen Simion «a păstrat discreţia», dar Dan Zamfirescu a declarat: «Eu am scris despre doi dintre cei trei. Ei sunt implicaţi direct în refuzul premiului pentru Marin Sorescu. Unul e Dinescu, alta e doamna Blandiana şi al treilea, Dumnezeu să-l ierte, Augustin Doinaş».”

O viaţă plină de aventuri, capcane şi, de ce nu, primejdii adevărate care pândesc pe cei care se încumetă să intre pe terenul literar autohton, teren devenit şi el, mai ales aspiraţional, unul funcţionând sub legităţile (oare?!) economiei de piaţă şi ale unui management performant modern care la noi nu există decât, cel mult, în vise, adică în lumea virtuală.

De multe ori m-am întrebat şi continui s-o fac de ce ne apucăm unii dintre noi de scris? La orice vârstă, dar cu precădere la bătrâneţe. Ne interesează gloria, recunoaşterea celor din jur, succesul financiar, dorinţa de nemurire, toate la un loc? Sigur, sunt doar câteva din gândurile care frământă, probabil, pe toţi cei care au cutezanţa sau nesăbuinţa de a explora această lume.

Iată că Mihai Stan ne dă răspunsuri elocvente, multiple şi însoţite de exemple din activitatea proprie, dar şi a altora, oferite cu aceeaşi dorinţă a celui care a fost şi a rămas toată viaţa profesor de a (re)forma oameni care sunt aşa cum sunt şi suntem şi, mai ales, cu dorinţa de a lăsa mărturie celor care vin după noi şi care sunt formaţi, în mod deosebit, prin ceea ce află de pe diverse ecrane, foarte adesea neştiind nici ce, nici cum să caute aşa cum te-ai aştepta de la ei, cei născuţi cu telefonul *deştept* în mână. Şi, în mod incredibil, se opresc la ce le aruncă Google la o primă strigare, fără a reformula cuvintele-cheie, a găsi altele noi, ce să mai vorbim despre a căuta în alte limbi, pentru că vei primi şi alte informaţii, adesea importante. De ce? Pentru că aproape nimeni nu-i învaţă nici să caute, dar nici despre importanţa muncii, a disciplinei şi respectului pentru lucrul bine făcut. De asta mă bucur când întâlnesc în *Drumul cărţii* trimiteri la munca pe care o fac cei care îşi urmăresc cu pasiune visele şi nu aşteaptă ca ele să fie împlinite prin diverse intervenţii divine sau de altă natură (mai ales *de altă natură* că şi rugăciunea este, pentru a ajunge să fie ascultată, dificil de spus). „Fac meditaţie la greu, zice Mihai Stan, şi parte din banii câştigaţi cu nemeritată trudă – e sinucidere curată să meditezi nişte copii care, vizibil, urăsc cartea, banii, în cea mai mare parte se duc pe mobilierul de la Librăria Gaudeamus, pe diverse alte cheltuieli…” ([2], p. 14).

Dar barierele organizaţionale? Am multe naivităţi, dar relativ puţine în privinţa vieţii asociative. Despre admiterea în Uniunea Scriitorilor din România după 8 ani de „evaluare”, o adevărată „halima”, Mihai Stan povesteşte savuros, dar şi acid, luminând pentru cei interesaţi lungul şi întortocheatul drum al recunoaşterii organizaţionale, mai ales când este vorba despre elemente atât de dificil de cuantificat şi exprimat precum calitatea şi reputaţia unei opere şi a unor instituţii. Căci ce altceva sunt construcţiile pe care le-a fondat, crescut şi îngrijit cel care a bătut atât de îndelungat la porţile unei bresle profesionale care are criterii, ceea este firesc şi necesar de altfel, dar nu întotdeauna foarte transparente şi adesea interpretabile, ceea ce este, desigur, mai puţin firesc. Şi, iată pe viu în acţiune inteligenţa socială care l-a ghidat pe eroul nostru, folosesc termenul la propriu şi lipsit de ironie, către filiala din Piteşti a Uniunii Scriitorilor. Unde a şi fost primit, dar numai în urma unei contestaţii.

Poate cel mai important, pentru mine, element al acestei insistenţe de a deveni membru într-o asociaţie profesională, mai ales azi când există atâta inflaţie de amatori de titluri şi de glorie, oricât de efemeră, este recunoaşterea autorului, cam insolentă şi adolescentin provocatoare, dar pe care am auzit-o de la mai multă lume, că „la USR mă atrage doar pensia, aş zice că SST e infinit mai activă în lumea literară târgovişteană, naţională chiar" ([2], p. 70). De altfel, această idee revine de mai multe ori de-a lungul *Drumului cărţii,* semn că a fost, în mod firesc aş zice, un punct nevralgic în viaţa literară profesională a lui Mihai Stan. Şi, sigur, nu doar a lui.

Mă opresc deocamdată aici, pentru că acest articol devine mult prea lung pentru capacitatea de concentrare a unora dintre cititorii de azi. Există însă multe lucruri pe care cele două cărţi dăruite de Mihai Stan mi le-au dezvăluit. Sper să revin asupra lor în curând pentru că sunt deosebit de interesante, actuale şi, vorba scriitorului, trebuie să mă eliberez sau să mă liniştesc că le-am descoperit şi, iată, le împărtăşesc cu posibili cititori. Ca, de exemplu, plăcerea folosirii unor cuvinte frumoase pe care crezi că le ştii, dar e mai bine să le cauţi, *caligrafia* (şi nu doar în dialog cu Mircea Horia Simionescu), scrierea de la dreapta la stânga, obsesia morţii privită din multiple perspective, conciziunea scrisului, dar şi a vorbirii la români, aspectele financiare ale unui domeniu care este perceput ca rupt de realităţile economice, de atragere de fonduri, de evaluare, monitorizare şi, în general, de existenţa unei echipe de management care să se ocupe de partea administrativă a vieţii organizaţionale atât de complexe pe care Mihai Stan a construit-o în jurul *Literelor* şi al Editurii Bibliotheca.

Referinţe

[1] Jean Dumitraşcu, *Semnal editorial. Viaţa mea este o carte deschisă*, despre Mihai Stan, https://jurnaluldearges.ro/semnal-editorial-viata-mea-este-o-carte-deschisa-despre-mihai-stan-337281/

[2] Mihai Stan, *Drumul cărţii. Din jurnalul unui editor*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2018.

[3] Mihai Stan, *Viaţa mea este o carte deschisă. Opera Omnia*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2024.

Vecina mea, Africa

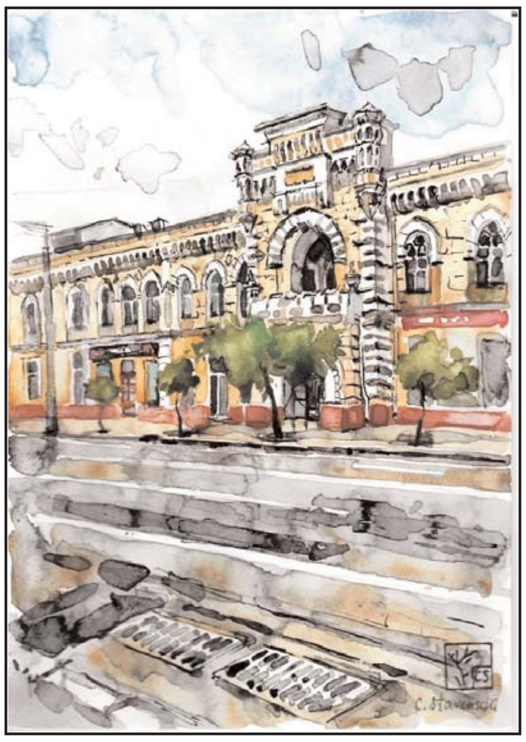

Criza politicianismului tradiţional

Nicolae MELINESCU

Valul electoral uriaş care a copleşit planeta în acest an nu putea să ierte Africa de Sud, locomotiva economică, politică şi militară a continentului negru. Precum în multe ţări europene – Marea Britanie, Franţa, Italia, Olanda sau Slovacia –, electoratul a provocat cutremure destabilizatoare pentru arhitectura politicianismului tradiţional, bazat pe o distincţie clară între partidul/alianţa majoritară şi partidul sau partidele minoritare. Au trecut treizeci de ani de la primele alegeri multirasiale din Africa de Sud din 26–29 aprilie 1994, câştigate cu o majoritate zdrobitoare de către Congresul Naţional African – ANC, acronimul englezesc –, devenit partid de guvernământ cu largă susţinere populară. Atunci mă aflam la Pretoria şi la Johannesburg şi am resimţit direct acelaşi entuziasm cunoscut la un alt eveniment major pentru Africa: primele alegeri multirasiale şi proclamarea Republicii Zimbabwe pe ruinele fostei colonii britanice Rhodesia de Sud. Starea de euforie din ambele ţări s-a diminuat ulterior, guvernarea noilor aleşi liber a uzat prestaţia autorităţilor şi a crescut nemulţumirea electoratului atât de avântat. În cele câteva zile de final de campanie şi de votare efectivă, sud-africanii au dat dovadă de multă maturitate, pentru că se aflau faţă în faţă forţe care cu câteva luni sau săptămâni înainte luptaseră unii contra celorlalţi cu arma în mână, negrii împotriva albilor, xhosa împotriva zuluşilor, militarii armatei naţionale împotriva comandourilor uMkhoto weSIzwe, aripa militară a partidului anti-apartheid. Nu am văzut afişe electorale rupte sau mâzgălite, nu au existat în media oficiale relatări despre adunări electorale boicotate sau sabotate, fie ale majorităţii, fie ale minorităţilor, inclusiv ale albilor, nu au fost cenzuraţi reprezentanţi ai fostului regim care candidau în noua structură parlamentară. În noaptea precedentă deschiderii centrelor de vot am auzit câteva focuri de armă pe care presa de dimineaţă le-a calificat drept tentative minore de intimidare fără consecinţe, înregistrate în capitala administrativă şi în cel mai important oraş al ţării, Johannesburg. Anul acesta, starea de euforie de acum trei decenii a dispărut, ea a fost înlocuită de un fel de nerăbdare, de îngrijorare faţă de viitorul ţării în condiţiile unor dificultăţi sociale, politice şi etnice fără precedent. Sondajele preliminare de opinie anunţau posibile modificări structurale cu totul deosebite şi estimau chiar că extremistul de stânga Julius Malema, un fel de Che Guevara local, ar fi fost pe cale să devină vicepreşedinte.

Rezultatele oficiale l-au menţinut în funcţie pe preşedintele Cyril Ramaphosa, probabil cel mai bogat om al ţării (încă mai înainte de deţinerea funcţiei supreme în stat), dar au izbit cu o forţă virulentă partidul dominant, Congresul Naţional African – ANC (fondat în 1912), cel care luptase aproape un secol împotriva discriminării rasiale, impusă şi practicată de minoritatea albă. După eliberarea din închisoare a lui Nelson Mandela, laureat al Premiului Nobel, împreună cu ultimul preşedinte alb Frederic Declerq şi după alegerile multirasiale din 1994, Congresul a dominat scena politică, susţinut de aproape optzeci la sută din electorat. Popularitatea constantă părea să-i garanteze conducerea eternă a ţării. Succesorii eroului naţional Mandela nu s-au ridicat la nivelul de înţelegere a realităţii sudafricane a celui care, pe drept cuvânt, a fost considerat părintele naţiunii-curcubeu (multirasiale). Thabo Mbeki a provocat o luptă pentru putere în interiorul partidului de guvernământ şi a fost nevoit să demisioneze cu nouă luni înainte de încheierea celui de-al doilea mandat, în urma acuzaţiilor de intervenţie abuzivă în activitatea Autorităţii Juridice Naţionale. I-a urmat zulusul Jacob Zuma, cu patru neveste, proprietăţi de treizeci de milioane de dolari, călător universal pe bani publici (a trecut şi prin România ca vicepreşedinte), cu interese ilegale împărtăşite cu clanul de tip mafiot condus de fraţii Gupta. Şi el a fost forţat să demisioneze cu un an înainte de expirarea celui de-al doilea mandat, după ce conducerea Congresului Naţional African, susţinătorul său politic şi conducătorul acestuia, l-au acuzat de corupţie, deturnare de fonduri publice şi proastă administrare, ameninţându-l că dacă nu renunţa la preşedinţie, ar fi fost înlăturat printr-un vot de neîncredere în Adunarea Naţională. Fostul lider sindical Cyril Ramaphosa i-a luat locul ca interimar în 2008 şi a fost votat un an mai târziu ca preşedinte, reales în iunie anul acesta pentru al doilea mandat. Cu toate dovezile de corectitudine şi de abilitate în administraţie, el a fost martorul decăderii partidului majoritar şi a preluat o stare politică şi socială în erodare rapidă. Protestele violente de la sfârşitul lui 2008, soldate cu aproape o sută de morţi, sărăcirea populaţiei şi evacuarea din locuinţe a peste o sută de mii de negri, invazia celor două sute de mii de refugiaţi din Zimbabwe şi din alte ţări ale regiunii australe, creşterea xenofobiei, rata alarmantă a şomajului, mai ales al tinerilor (peste patruzeci la sută), scăderea ritmului de creştere (sub doi la sută pe an), escaladarea criminalităţii şi criza energetică însoţită de raţionalizarea furnizării de electricitate au afectat grav imaginea Congresului Naţional African şi a guvernelor pe care le-a sponsorizat.

În plan extern, investitorii au fost tot mai descurajaţi de instabilitatea politică şi de manifestările extremiste zgomotoase ale noului copil teribil, Julius Malema, şi ale grupării sale naţionaliste de extremă stângă, Luptătorii pentru Libertate Economică. Fondul Monetar Internaţional a constatat şi a informat public că Africa de Sud „suferă de corupţie masivă, iar statul a fost acaparat”, prin deturnarea a cincizeci şi şapte de miliarde de ranzi, moneda naţională (3,7 miliarde de dolari), din care corporaţiile familiei Gupta obţinuseră cincisprezece miliarde de ranzi (849 de milioane de dolari). (https://web.archive.org/web/20240604133952/https://pari.org.za/summary-the-state-capture-commission/ accesat 13 iulie 2024))

Confruntarea ANC – electorat în cadrul scrutinului din mai anul acesta a fost precedată de prognoze sumbre care avertizau că cea mai puternică economie a Africii riscă să fie blocată de condiţia unui stat eşuat care pierde tot mai mult din controlul deplin asupra instituţiilor sale de forţă. Congresul Naţional African a pierdut monopolul majorităţii absolute în parlament, în urma apariţiei unei noi configuraţii marcată şi de creşterea relevanţei şi a influenţei Alianţei Democrate, din care fac parte mulţi albi, susţinătoare a liberei iniţiative şi a economiei de piaţă. Pierzând majoritatea partidului care l-a susţinut, ajuns la numai patruzeci la sută din voturi, Cyril Ramaphosa a intrat în malaxorul epuizant al negocierilor cu alţi jucători preferaţi de electorat pentru formarea unui guvern de unitate naţională, un act fără precedent în istoria democraţiei sud-africane, după cum s-a exprimat însuşi preşedintele. Din cei treizeci şi doi de miniştri, doisprezece provin din ANC, şase din Alianţa Democrată (iniţial conducătorul ei ceruse unsprezece portofolii) şi încă şase reprezentanţi ai unor partide mai mici care au trecut pragul electoral. Conducerii Congresului i-a venit greu să creadă că a ajuns în minoritate şi i-a acuzat pe albii din Alianţă că încercau să creeze „un stat paralel” (sună cunoscut?), încălcând constituţia. Şi mai greu a lovit rezultatul votului ca expresie a nemulţumirii publicului provocată de incapacitatea guvernanţilor de a-i asigura populaţiei securitatea individului, siguranţa alimentară, asistenţa medicală, furnizarea electricităţii şi rezolvarea crizei sociale provocată de şomaj, sărăcie şi corupţie. Aproximativ cincizeci şi cinci la sută (peste treizeci de milioane de oameni) dintre locuitori trăiesc în sărăcie şi mai mult de treisprezece milioane (douăzeci şi cinci la sută) se confruntă cu lipsuri alimentare prelungite. (https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/poverty/33EF03BB-9722-4AE2-ABC7-AA2972D68AFE/Global_POVEQ_ZAF.pdf, accesat 13 iulie 2024) Potrivit Indicelui de Percepere a Corupţiei, Africa de Sud a primit nota 41 pe o scară de la zero (corupţie extremă) la o sută (corupţie inexistentă). În ierarhia corupţiei universale, ţara ocupă locul optzeci şi trei din cele 180 analizate (România este pe locul 46).

Componenţa noului guvern este considerată de analiştii redacţiei BBC Johannesburg o victorie modestă pentru Ramaphosa. În primul rând, pentru că el a făcut faţă unor negocieri foarte dure, al căror eşec ar fi lăsat Africa de Sud fără un executiv funcţionabil şi, în al doilea rând, pentru că a reuşit să-i impună pe democraţi în echipa ministerială, în ciuda criticilor din propriul partid, argumentul său fiind că Alianţa obţinuse, totuşi, peste douăzeci la sută din voturi. În al treilea rând, preşedintele a atenuat aparentele concesii făcute albilor, distribuind şase mandate partidelor mici, cum a fost cazul Congresului Panafricanist, concentrat pe eliminarea albilor din viaţa politică. La nivelul adjuncţilor de miniştri, Ramaphosa s-a dovedit generos şi a alocat asemenea demnităţi tuturor grupărilor etnice majore – bantu, xhosa, zulu, indieni şi albi. Remarcabilă a fost includerea în echipa ministerială lărgită a unui reprezentant al partidului musulman Al Jamah-al, semn al susţinerii palestinienilor din Gaza în războiul cu Israelul, ţară împotriva căreia avocatul sudafrican Roland Lamola şi-a îndreptat pledoaria iniţială în cazul de genocid pe care l-a formulat la Curtea Internaţională de Justiţie.

Repartizarea portofoliilor a avut un efect de calmare relativă a frustrărilor publicului, dar în plan extern evenimentele ultimilor ani au slăbit statutul de protagonist strategic al Africii de Sud în viaţa continentului şi în cea internaţională. Prima dovadă a venit din partea grupului BRICS – Brazilia, Rusia, India, China, –, potrivit căruia asociaţia duce la remorcă Africa de Sud, un membru slab (Rusia rămâne, în opinia partenerilor din grup, o ţară puternică, dincolo de starea de război în care a intrat).

Rămâne remarcabilă depăşirea unor preconcepţii prin acceptarea prestaţiei democraţilor, dar şi abilitatea ANC de păstrare a ministerelor economice. „Analistul politic Ongama Mtimke a declarat pentru BBC că portofoliile păstrate de ANC sunt importante în depăşirea inechităţilor rasiale. Selecţia lui Ramaphosa a urmărit să le «dovedească tovarăşilor săi că el respectă linia doctrinară în privinţa revoluţiei noastre»”. (https://www.bbc.com/news/articles/cxw28xxy14eo, accesat, 13 iulie 2024)

Ceea ce a torpilat supremaţia politică a Congresului Naţional African a fost tentaţia alegătorului de tip nou să contribuie la modificarea peisajului parlamentar, modificare condiţionată de o schimbare a aşteptărilor electoratului, din care o treime este formată din indivizi născuţi după abolirea apartheidului, eliberaţi de spectrul luptei eterne împotriva dominaţiei albilor. A apărut o nouă generaţie, care solicită reforme fundamentale şi identificarea şi pedepsirea unor membri ai majorităţii africane, răspunzători de degradarea standardelor economice şi sociale. Fără sancţionarea lor, autoritatea noului cabinet s-ar putea risipi în scurt timp în faţa unor provocări majore, a unor proteste şi mişcări de stradă.

Lung drumul întoarcerii în noi...
Jurnal dintr-o călătorie (III)

Paula ROMANESCU

Marţi, 20 aprilie 2004
Hercule copil murind de râs
Villa Borghese

În acest cel mai frumos parc din Roma, întins pe şase kilometri pătraţi, toate aleile duc la Villa Umberto I, zadarnic denumită astfel din anul 1902 când regele Italiei va fi cumpărat parcul şi vila care aparţinuseră în secolul al XVII-lea cardinalului Scipione Caffarelli Borghese, nepotul Papei Paul al V-lea.

Norodul italian continuă s-o numească tot *Villa Borghese.* Şi turiştii la fel.

În lacul din apropierea vilei – lebede albe ca nişte îngeri exilaţi pe pământ din dor de vreo pârdalnică muritoare, ţestoase cu mişcări încete, purtându-şi ţestele spre malul însorit ca nişte turme de oi negre-cenuşii mânate de un păstor nevăzut spre o pajişte bănuită abia.

Tot aici, pe o insulă minusculă se înaltă o imitaţie de templu grecesc dedicat zeului medicinii Esculap/ Asklepios, operă a arhitectului Antonio Asprucci (1787).

Când se lasă seara, o lumină galben-aurie învăluie coloanele de marmură roşie, iar micul templu se răsfrânge în oglinda apei, refăcând în mişcătoarele-i oglinzi un timp al unei uluitoare armonii de altădată.

Întârzii cu pasul negrăbit prin *Piazzale Bucureşti* cu pădurea ei de statui în speranţa că voi întâlni şi chipul de tânăr zeu-luceafăr al lui *Mihai.*

Nu, nu există! El s-a mutat în gândul nostru şi *în locul lui menit din cer!*

Mă trezesc reluând (a câta oară!) un mai vechi dialog cu umbra dragului meu S. mutat în stea…:

Să nu-mi spui că mutat în stea
Eşti mai aproape de pământ!
Eu, printre spinii înstelaţi, n-aş vrea
Să fiu altunde decât sunt...
Cu lacrimile am un pact –
Ele să curgă, eu să sec
Şi, de pe-un mal spre celălalt,
Curgere-pulbere să trec…

În josul aleii, spre Poarta Flaminia – o femeie de piatră, rămasă fără cap, nu fiindcă şi l-ar fi pierdut din vreo pârdalnică iubire, ci doar din nebunia colecţionarilor de joasă speţă care nu ezită să-şi îmbogăţească şi astfel zestrea lor artistică negociabilă la târgul eternelor tranzacţii cu artă. O salut ca pe o cunoştinţă veche pe care-am mai întâlnit-o prin atâtea muzee deţinătoare de artă antică, în care capul (de piatră rece) se va fi pierdut în clocotul vremii ascuns prin cine mai ştie care seif de bancă până când purtătorul de cheie – vreun descendent târziu descins în pajiştea cu ierburi dătătoare de vise roze, îl va scoate la o licitaţie unde preţul unei astfel de „spărturi” poate atinge nebănuite trepte de zerouri înşirate în siajul unor cifre.

Tot pe aici – o placă de marmură maculată de stropii de ploaie şi noroi, cu câteva frunze lipite pe numele omagiatului (să fie laurii?), aşezată la nivelul solului prin anul 2000, cică ar fi „În onoarea lui George Washington care a condus lupta pentru independenţa americană şi a patrioţilor italieni care au luat parte la acea luptă”.

Nu mă mai întreb ce i-o fi mânat în luptă pe italieni, nici de ce placa a fost plasată la nivelul solului. Ştiu: Să fie mai aproape de pământul răbdător…

În *Piazza del Popolo* – un obelisc egiptean surmontat de o cruce creştină aminteşte de *Divinul Cezar Augustus...* Ce amestec straniu: Egiptul faraonic, crucea creştină şi... Ave Caesar!

Patru lei de marmură varsă dintre fălcile lor puternice şuvoaie de apă în fântâna de la baza obeliscului ce-şi înaltă verticala semeţie sfâşiind perdeaua deasă a stropilor de ploaie.

Unde o fi Cleopatra?

Poate în fiecare femeie care, privindu-şi chipul în oglindă, vede sclipirea de nisip a glasului ei…

Străjuind piaţa într-un amplu rotund, stau de veghe şaisprezece statui – sfincşi de piatră şi, faţă în faţă, două grupuri mari de figuri alegorice.

Eu, la mijloc – neştiută trecătoare printre alţi neştiuţi.

Dar cât se poate de vii cu toţii, noi, anonimii!

Doar pe treptele de la *Santa Maria*, printre trecători în „vecinică trecere” – nişte femeiuşti neisprăvite (din creştere!), abia ieşite din adolescenţă, sau rămase ne-dospite, singurele-singurele, cu mobilul în aşteptare de apeluri promiţătoare de o iubire fără frontiere (şi fără iubire!) şi câţiva cerşetori cenuşii, măsurând cu ochii experţi consistenţa eventualului obol în funcţie de trecătorul vizat, supravegheaţi atent de „Împăratul Augustus” al lor, încoronat cu lauri de plastic, purtându-şi cu semeţie hlamida de... marmură unduioasă, cocoţat pe o ladă de carton plastifiat...

Omul, *glorie şi mizerie a universului!*

Cum de-ai spus-o atât de succint şi cuprinzător, Pascal?...

Şi pietrele sunt vii!

Cine hotărăşte care piatră să devină treaptă sau altar pentru înălţare, chip de înger sau femeie?...

Prin anul 2005, la *Muzeul Borghese* din Roma tocmai se celebra centenarul deschiderii pentru public a faimoasei Galerii de Artă de aici în care se pot vedea între multele comori *Răpirea Proserpinei, Apollo şi Dafnis, David cu praştia*, lucrări în marmură de Gian Francesco Bernini (1598-1680), realizate de marele artist pe când acesta avea între douăzeci şi patru şi douăzeci şi opt de ani – vârste la care tinerii din zilele noastre abia dacă încep să priceapă rostul venirii lor pe lume, necum să îndrăznească să afirme cum că *valoarea nu aşteaptă numărul anilor.*

Trec la distanţă de o lungime de braţ pe lângă aceste minuni şi îmi înfrâng cu greu nevoia de a le atinge. Arghezi îmi şopteşte din umbra în care s-a retras: *Aş vrea să le pipăi şi să urlu: Este!* Ei, da! Este un Dumnezeu al Artei!

Mă apropii ca din nebăgare de seamă şi „pipăi” cu vârful degetelor carnea marmorei nimfei Dafnis mângâiată în urmă cu aproape patru secole de degetele artistului şi care mai păstrează poate infinitezimala undă de căldură a mâinii sale în aşteptarea căldurii mâinilor celor de acum, între care, iată, şi a mea... Nu, nu-l ignor nici pe frumosul Apollo.

Dar de ce atingând uşor piciorul nimfei simt parcă zvâcnirea unei rădăcini cu care aceasta încearcă să se lege de pământ? Ori poate chiar eu devin rădăcină, mugure promis pe un ram de piatră, frunză, scoarţă de trunchi de copac străbătut de verticale seve, izvodind (a câta oară?) dorul pământului de-a fi mai lângă cer!... Dar Proserpina, fericita răpită, cum îşi mai încoardă trupul în braţele vajnicului răpitor ale cărui degete se înfig ca un cleşte de iubire în carnea ei de fruct interzis. Interzis?!

Iat-o şi pe trufaşa *Paolina Bonaparte-Borghese,* sora preaiubită a corsicanului acela ajuns împărat, în chip de *Afrodita-Venus Vincitrice* – în splendida armură a trupului ei tânăr – aşa cum a văzut-o sculptorul Antonio Canova (1757-1822) care, pretinde gura lumii veşnic clevetitoare, va fi studiat cu atenţie fierbinte şi mâini experte formele anatomice ale mândrei zeiţe de lut însufleţit, însufleţind-o la rândul lui cu o devastatoare iubire foarte păgână şi cât se poate de arzătoare...

Acum *Paolina* de marmură tronează într-o sală care parcă e numai pentru ea, oferindu-se privirii însetaţilor de frumos, cu braţul sprijinit pe două perne, aşezată nonşalant pe o canapea cu salteluţă „moale” în care trupul ei gol se afundă ca într-o îmbrăţişare caldă după ce se va fi desprins din fierbintea îmbrăţişare a îndrăgostitului şi îndrăgitului de ea Antonio. Degetul mic de la mâinile sale fine este graţios depărtat de restul degetelor, ca într-un *noli me tangere* adresat profanilor, în semn de aleasă distincţie cum era perceput gestul aceasta pe la început de secol al nouăsprezecelea, semn de ridicolă preţiozitate în vremea noastră.

Mâna ei stângă ţine cu îndreptăţită mândrie un măr – fructul acela buclucaş cu care Paris a pălit-o pe Afrodita/Venus, *Cea mai Frumoasă* dintre *Cele Trei Graţii,* mituit de aceasta cu promisiunea că i-o va da în dar pe frumoasa Elena a Menelaului, de unde întreaga dandana de după, cu legendarul *Război Troian* cântat de-a pururi de omenire după cum l-a fost înălţat în epopee poetul acela genial pre numele său Homer de care *Nu se prea ştie sigur de-a existat aievea,/ În schimb se ştie foarte precis că era orb...*

Pentru Antonio Canova, Paolina era Afrodita-Venus vincitrice, era iubita lui, Galateea!

Să fie oare frumuseţea fizică a femeii singurul criteriu de care ţine seama judecata masculină când se pune problema unei alegeri? Îmi amintesc de un concurs literar de pe meleagurile mioritice de când cu marea vânzoleală care s-a fost lăţit peste naţia română de după punerea la zidul târgoviştean al „celui mai iubit” şi „a celei mai academiciene”, concurs al cărui juriu, preponderent masculin, a decis acordarea unui premiu mărişor unei drăgălaşe inocente într-ale scrisului, un fel de strănepoată a fătuţei cea *din rude mari împărăteşti* cu a ei rugă pleonastică foarte: *Cobori în jos, luceafăr blând!* Inocenta noastră era un fel de… nepoţică a nu ştiu cărui dregător baronel judeţean bine dedulcit la ranguri de nobleţe măsurabilă în arginţi comunitari... A nu se confunda termenul „comunitari” cu lătrătoarele patrupede stăpâne pe coclauri prin cele urbe libere de zgarda totalitară.

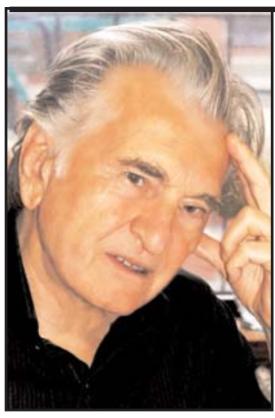
Zadarnic a încercat atunci o minoritate infimă a juriului (o poetă bine întonmată) să-i trezească pe noii *Paris* la dreaptă raţiune. Ei nu şi nu! Argument suprem: *Să încurajăm tinerele talente, să le ajutăm cu grijă dacă se poticnesc, fiindcă e doar din puritate de suflet candriu; femeile deştepte să se descurce singure dacă le arde de scris poezie!*

Când am văzut-o pe delicata nimfetă – căprioară bipedă cu ochi mari şi umezi ca două lăcuşoare de senin şi umbră, lângă care să-şi tot afle alean pârjolul din ochii „pârjoliţilor” de dorinţe, le-am înţeles acestora alegerea... Aveau perfectă dreptate! Ce atâta gramatică a limbii române! Ce atâta metrică! Ce atâta prozodie!... *Mărul* ei de aur din livada nudă trebuia cules repede şi ronţăit/molfăit până nu ajungea marmeladă... Mâini îndemănatece şi guri lacome ar fi fost destule...

Şi uite-aşa tinerica promiţătoare de iluzii, a devenit câştigătoarea invidiatului trofeu, cu „atestat” cum că e „Cea mai”, ei, juraţii rămânând în aşteptarea unei ipotetice răsplăţi. *Dar cine i-o fi fost alesul rămâne un mister. Tra-la-la-la-la-la…* Că nu se ştie cărui înfometat de trufandale îi va fi aruncat ea mărul pârguit din livada… în floare a trupului său de roadă bogată care mai trecuse prin cules, chiar o avea vreo importanţă? Important este faptul că acel concurs n-a generat nici război, nici gâlceavă provincială, nici gaură-n cer n-a făcut, nici daune morale n-au fost cerute de nimeni nimănui. S-ar putea încadra la o adică la „daune colaterale” insignifiante.

→

La pas prin satul global

Miracolul norvegian

Grid MODORCEA

Poate că, pentru mulţi, încercarea mea de a profetiza o nouă geneză, de a imagina o lume a viitorului purificată de sechelele lumii în care trăim, pare utopică, dar pe baza unor experienţe de viaţă, cum ar fi bogata experienţă americană, am dedus că această utopie poate fi reală, realizabilă. Eu cred în ea. Şi vreau să-i conving şi pe alţii să creadă şi să-i dea viaţă. Şi sper că, mai devreme sau mai târziu, lumea va înţelege şi va merge pe această cale. Şi am căutat mai departe exemple care să întărească viziunea mea. Nu am ajuns încă în Auroville, oraşul din India în care se trăieşte fără politică, religie şi bani, dar am ales în vara aceasta caniculară să mă răcoresc pe meleagurile scandinave. Am mers pe ruta Bucureşti – Amsterdam – Stockholm – Oslo – Bergen – din nou Oslo, cu zeci de popasuri între ele, apoi Copenhaga (pe un vapor-hotel de croazieră) şi revenirea acasă.

Acasă, dar cum e acasă? Tot caniculă, tot sufocare, şi la propriu, şi la figurat. Mi-am făcut note pentru o nouă carte, dar până atunci am să extrag din această călătorie câteva repere, câteva revelaţii, şi am să le public, cu gândul că vor folosi guvernanţilor, în primul rând, cu speranţa că ei vor citi aceste materiale, fiindcă sunt scurte, ei n-au timp de romane!

Ţara noastră e minunată, are de toate, dar nu are norvegieni. Norvegia e altă planetă, are şi ea de toate, dar nu are evrei. Am întrebat-o pe călăuza locală, născută în Bergen, dacă în acest oraş-minune, care a fost multă vreme capitala Norvegiei, există vreo sinagogă? Nu există. În toată Norvegia, evreii nu şi-au găsit locul. Oare de ce? Fiindcă e frig şi se munceşte. Civilizaţia iudeo-creştină nu s-a impus, n-a lăsat urme. Iar norvegienii au făcut din ţara lor un rai. Imaginaţi-vă un popor care munceşte pe ruptelea şi care se bucură de rezultatele muncii sale. Sunt rezultate măreţe, unice, cum nu mai există. De aceea sunt mereu veseli. Ca omul care se bucură de realizări. Smile-ul a cam dispărut de pe faţa americanilor, dar de pe faţa norvegienilor, nu! Dimpotrivă. Nu există oameni mai veseli, mai deschişi, mai sociabili. Şi mai naţionalişti. Ca protecţia pe care o oferă statul familiei. E ceva colosal!

Când am ajuns prima oară la New York şi am văzut construcţiile de acolo, zgârie-norii, am zis, iată o ţară a muncii! Aşa am spus şi acum, când am văzut Norvegia, o ţară a muncii, a ingeniozităţii tehnice, a unei formidabile arhitecturi moderne – i-ar invidia şi americanii!, cum este Opera din Oslo, o adevărată Arcă arhitectonică, având fundaţia în apă. Te plimbi pe ea ca pe un vapor. Iar alături străluceşte Biblioteca Naţională, într-o formă de carte. Sunt mii de clădiri unice, în forme şi culori diferite, nimic nu este uniform. Plus că Oslo e plin de muzee şi teatre. Un oraş al culturii. Dacă realizările materiale, nivelul de trai, au făcut din Norvegia cea mai prosperă ţară a lumii în care trăim, cultura este calea spre Lumea II, spre viitor. Cred că nu există nicăieri un parc precum Vigeland, plin de statui! Iar inspiraţia este hrănită de marile mitologii antice, de mitologia vikingă şi de cultul pentru familie.

Ceea ce le hrăneşte această măreţie este cultul pentru tradiţia vikingă. Aşa cum ar trebui să fie pentru români tradiţia dacică. De altfel, dacii seamănă cu vikingii, oricum, i-au anticipat. Şi am credinţa, cum voi arăta în cartea mea, că vikingii au o sorginte dacică. Cuvântul „viking" este laitmotivul acestei ţări (ca şi al Suediei şi Danemarcei). Am văzut muzeul vikingilor din Oslo. Copleşitor! Aşa cum am avut ocazia să văd un muzeu al satului norveg. Imaginea cu care rămâi este cea a muncii. Norvegienii de azi trăiesc în spiritul vikingilor, mari constructori, războinici, comercianţi şi exploratori. Spiritualitatea vikingă este cheia. Nu vei vedea nicăieri o icoană creştină, ci imagini cu Odin, Thor, Baldur, o, acest zeu al luminii, care face ca şi nopţile să fie albe, mai ales că aici se pot vedea şi cele două aurore, astrală şi boreală. Aurorele, cum le-a numit Galilei, după zeiţa zorilor, sunt efectul energiei interplanetare. Şi apar şi pe alte planete. Oricum, Loki şi Tyr au influenţat imageria hobiţilor. Cuvinte ca „viking" şi „njord" se află peste tot, dau nume la tot ce există. Şi toată lumea călătoreşte cu „Vikingbus". Există 32 de zei şi zeiţe care îşi au locul în sufletul norvegienilor. Aceste personaje nu au nemurire, au tinereţe veşnică, aşa cum sună şi balada românească. Şi peste tot, în toate interioarele de palate şi case, te întâmpină imaginea construcţiei, a vikingilor, care îşi trăiesc viaţa în muncă şi belşug. Iar umorul lor incredibil de frumos, de molipsitor, este reflectat în imaginea trolilor, adică a gnomilor zburdalnici, întruchipând forţele rele ale naturii, dar pe care i-au îmblânzit prin reprezentări caricaturale. Îi vezi pretutindeni, scunzi, ca nişte pitici, cu nasul mare, cu burtă proeminentă, cu pălării pe cap, pociţi la extrem, dar mereu veseli, o lume unică, dar grotească, faţă de măreţia vikingilor, unde femeia e la fel ca bărbatul de puternică şi războinică. Toate aceste calităţi tradiţionale s-au transmis urmaşilor.

Ceea ce a adus nou istoria e faptul că toţi norvegienii vorbesc limba engleză, ca şi suedezii, olandezii şi danezii, pentru care engleza este a doua lor limbă. I-a obligat realitatea internaţională, schimburile comerciale. Dar cu totul particular este faptul că îşi menţin puternic moneda naţională. Sfidează euro, aşa cum fac şi americanii, de altfel. Deşi fondatori ai ONU şi NATO, totuşi nu sunt în UE, iar în Danemarca nu este defel recunoscut euro. Trebuie să mergi la Central Station să-i schimbi în coroane daneze. Sunt şi alte reguli ale UE care nu au niciun efect în Scandinavia.

Paradoxal, dar ceea ce dă puterea acestor ţări este izolarea. Se pare că şi Anglia le-a imitat când a ieşit din UE (cazul Brexit). Au învins tradiţia şi cultul pentru moneda naţională. Cu zâmbetul sunt universali, dar cu sufletul scandinavii sunt foarte naţionalişti. Ei refuză globalismul european. Cheia funcţionării perfecte a sistemului norvegian cred că stă în puterea statului. Aici, teoria marxistă cu dispariţia statului e învinsă. Aici, statul controlează tot, el decide ce libertate au firmele particulare. Nu ca la noi, unde fiecare face ce-l duce capul, haosul particular conduce ţara, nu statul. Şi important de reţinut este faptul că ţările scandinave sunt monarhice, conduse de un rege. Cultul regalităţii este impresionant. La Oslo e chiar un fenomen, Palatul regal, cu suita lui, se află pe aceeaşi stradă cu Primăria şi Parlamentul, astfel ca orice hotărâre să se ia împreună. Iar strada respectivă, Carl Johans, pe care se află şi Universitatea, şi Catedrala oraşului, este o stradă pietonală, plină de magazine, restaurante, artişti ambulanţi, turişti. E numită aşa, în onoarea unui rege care a fost şi regele Suediei. E cea mai aglomerată arteră, faţă de fantasticele parcuri, mai liniştite, cum este Vigeland, dedicat sculptorului Gustav Vigeland, unic în lume, care expune aproape 200 de sculpturi umane ale celebrului sculptor, sculpturi din granit, bronz şi fier. Aşa cum Brâncuşi şi-a fixat Ansamblul de la Târgu Jiu pe o axă, aşa a procedat şi Vigeland (1869 – 1943), care a lucrat timp de 20 de ani la aceste sculpturi. De-a lungul unei axe de 850 de metri, el a fixat grupuri de sculpturi numite *Poarta principală, Podul pentru copii, Fântâna, Monolitul* şi *Roata vieţii*. Aşa visa şi Brâncuşi să-i fie amplasate sculpturile, „să se joace copiii peste ele". Au fost contemporani. Bineînţeles că nu s-au cunoscut. Brâncuşi e mai simplu şi esenţializat, creatorul unor forme simbolice, Vigeland e realist, cu simboluri de sorginte antică, transpuse în mitologia modernă a familiei, cult specific norvegian. Piesa *Monolit,* de 14 metri, e creată dintr-un singur bloc de piatră şi e acoperită de trupuri umane în relief. Toate sculpturile reprezintă nuduri de femei, bărbaţi şi copii. Laitmotiv sunt concentrările în mişcare curbilinie, formând grupuri sculpturale. Totul este monumental în acest parc liniştit, al meditaţiei, aşa cum este şi Norvegia, o ţară monumentală, deşi nepopulată, la o suprafaţă de 385.207 km pătraţi are doar 5,5 milioane de locuitori!

Le doresc tuturor românilor să ajungă aici, să viziteze acest gigantic muzeu în aer liber, parcul regal Vigeland, să mediteze la simbolurile lui. Şi la noi se vorbeşte de monumentalitate. Ceauşescu visa aşa ceva. Şi poporul român a dovedit că poate să construiască monumental. Cum sunt Casa Poporului şi Transfăgărăşanul. Sau încercarea de a epura maidanele şi a face Bucureştiul să respire. Dar azi totul s-a năruit. Triumfă mitomania şi megalomania. Monumentalitatea la noi este o iluzie, dar în Norvegia este reală. Omul, aici, s-a întrecut cu natura. De pe muntele Holmenollen, considerat paradisul sporturilor de iarnă, unde se află cea mai înaltă trambulină din lume, se vede ca în palmă oraşul şi fiordul Oslo, care pare ca un viking uriaş, ce stă cu un picior pe apă şi cu altul pe munte. E de neimaginat ce realizare inginerească este această trambulină, cu punctul cel mai înalt la 120 m şi cu plutirea care ajunge până la 140 m. Trambulina îşi poate schimba destinaţia pentru concerte în aer liber. Aici există şi cel mai impresionant muzeu viking, cu obiecte de îmbrăcăminte specifice. Aici iarna nu-i ca vara, e tare lungă! Dar există şi un muzeu al schiului, care era practicat cu osârdie de vikingi!

În cartea pe care o voi scrie despre Scandinavia, voi da multe detalii, fapte de care m-am lovit, fiindcă făceam mereu eforturi să-mi adaptez experienţa de o viaţă (am văzut 40 de ţări) la realitatea scandinavă. Şi m-am adaptat. Şi am fost fericit că am rezistat să fiu sănătos şi să culeg roadele creaţiei umane, vârful lor, la care a ajuns o parte din omenire. Miracolul norvegian este o realitate, o poartă sigură către *Civitas Innocentiae.* Nicăieri pe lume nu am întâlnit o Inocenţă mai frumoasă ca la omul norvegian, ca la omul scandinav.

Înapoi la sala Paolinei Borghese! Pe cele patru laturi – câteva busturi romane de prin secolul al III-lea de după Cristos, o vestală romană în marmură neagră, cu trupul înveşmântat în porfir alb/roşu, iar, în cele patru colţuri – mici statuete antice, creaţii ale unor anonimi de geniu, între care una cu totul fermecătoare – *Hercule copil,* lucrare reprezentând naivitatea în stare pură – un copilandru cu gura deschisă nu în zâmbet, ci în râs nestăvilit, dezvelindu-şi toţi dinţii mai puţin unul care dezertase din perlata comoară, peste mica grotă a gurii ca o boltă de-ntuneric în care gâlgâia ecoul hohotului de care era cuprinsă mica făptură inocentă, imbecilă şi fericită.

De ce-o fi râs cu atâta poftă caraghioasa mogâldeaţă cioplită în marmură şi îndelung şlefuită de palmele meşterului fără nume, aflată acum lângă *Paolina* lui Canova? Şi cine va fi fost copilandrul care i-a servit de model genialului sculptor anonim de acum mai bine de două milenii?

Râsul lui *Hercule copil* pe care-l descopăr acum este poate răspunsul pe care-l trimite peste veacuri sculptorul acela neştiut, gândindu-se la aerul tâmp de... cunoscători într-ale artei cu care, iată, vizitatorii din mileniul trei ai Galeriei privesc cu jind când la mărul din mâna Zeiţei, când la sânii ei de *roadă dulce şi dragoste amară,* când la *coapsa fină de alăută florentină,* când la patul-canapea ca o invitaţie profană la rugi păgâne de muritori iubind iubirea...

O, cum aş vrea să pot duce cu mine acasă o copie a acestei fericiri nătânge şi inocente! Ştiu bine că, numai privind-o, întreg urâtul existenţei s-ar topi într-un imens hohot de râs, iar viaţa cu toate ale ei, viaţa celor printre care trec, n-ar mai fi decât o scenă cu *măşti râzânde puse bine* peste pieritorul nostru chip cât se poate de viu... (Va urma.)

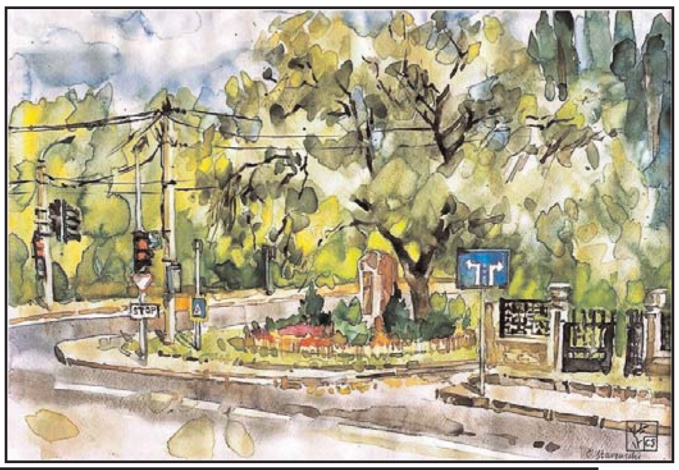
Ars longa...

Cristina Stavenschi,
în perpetuă căutare de stil sau de sine?

Raia ROGAC

Cristina Stavenschi s-a născut la 23 decembrie 1988, în oraşul Chişinău, atunci când se năştea şi dorinţa majorităţii populaţiei din Moldova de schimbare, pentru Renaşterea Naţională, care a condus la reuniunile din cadrul Marilor Adunări Naţionale, soldate cu declararea Independenţei, anticipată de Sărbătoarea Naţională Limba Noastră Cea Română.

Părinţii, Victor şi Liudmila, de profesie inginer şi profesoară de limba engleză, şi-au dorit pentru unicul copil o carieră de succes, asigurându-i libertatea de alegere pentru ocupaţiile îndrăgite. Astfel, Cristina, ca şi mulţi din reprezentanţii generaţiei sale, a ales o cursă lungă de studii în căutarea de sine şi a profesiei îndrăgite. După studiile la Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru" a urmat calificarea de Inginer-designer licenţiat, specialitatea design industrial, la Universitatea Tehnică a Moldovei, în perioada 2007-2013. Apoi a urmat Masteratul în Design Industrial la Catedra Design Industrial şi de Produs a aceleiaşi instituţii de învăţământ superior.

Ulterior, timp de şase ani, protagonista noastră a avut o experienţă de muncă în domeniul artelor decorative aplicate – tapiseria şi designul covoarelor la renumita fabrică de covoare din Ungheni.

Acum Cristina este proaspătă absolventă a Universităţii Pedagogice de Stat „Ion Creangă", recalificându-se la Psihopedagogie (2023-2024).

Dintre profesorii care consideră că au contribuit la orientarea şi calificarea sa profesională i-a numit pe domnii Gheorghe Mitru, Victor Cobzac, Iurie Cebotari, Valeriu Podborschi, Ion Daghi.

A participat la diverse concursuri artistice, exemplu, Concursul Internaţional Exlibris, 2012, Gliwice, Polonia. A mai practicat ilustrarea cărţilor pentru copii.

În plan creativ, anul 2024 a fost dedicat tematicii oraşului natal, fiind organizate şi desfăşurate trei expoziţii de pictură la Biblioteca Centrală a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chişinău.

Cu o parte din lucrări, cititorii revistei vor lua cunoştinţă în numărul de faţă. Îi dorim Cristinei o reuşită carieră de artist plastic.

Dacă înainte de a mă documenta şi scrie despre Cristina Stavenschi, mă întrebam dacă ea e gata să-şi ia în braţe destinul artistic, după vizionarea lucrărilor am conchis că trebuie să se oprească din maratonul căutărilor şi să se dedice plenar acestei ocupaţii de suflet pentru care Dumnezeu a binecuvântat-o. Într-un ceas bun, Cristina!

Aceeaşi părere o împărtăşesc şi două participante la expoziţiile Cristinei.

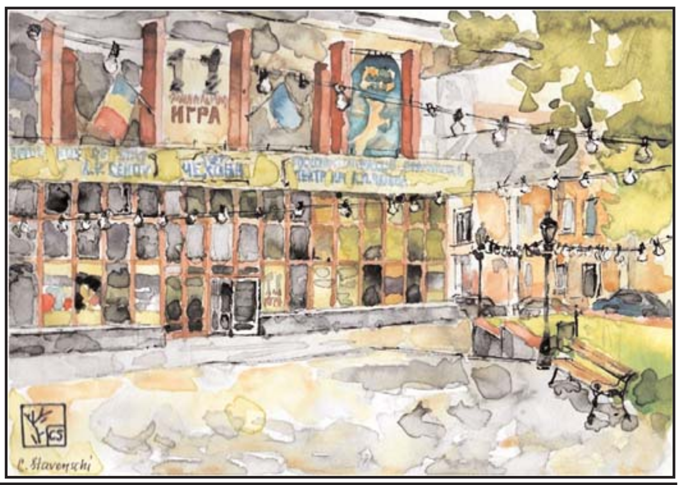
Victoria Rocaciuc, artist plastic, doctor habilitat în arte, într-o recenzie de ultimă oră, menţiona între altele: „Lucrările expuse fac parte dintr-o serie de acuarele dedicate locurilor pitoreşti din Chişinău, în special zonelor reprezentative din centrul municipiului. Aceste studii grafice redau atmosfera caldă a zilelor de vară, apropiată perioadei actuale. Multiplele peisaje camerale valorifică patrimoniul arhitectural al Chişinăului în zile însorite, pline de lumină şi căldură.

Autoarea, Cristina Stavenschi, a fost formată la UTM în domeniul designului de produs, sub îndrumarea profesorilor Valeriu Podborschi, Victor Cobzac, Iurie Cebotari, Ion Daghi şi alţii. Ea a reuşit să-şi dezvolte o serie de metode şi procedee stilistice individuale, care tind să fie percepute ca trăsături distinctive de măiestrie, necesitând doar o dezvoltare continuă în plan cromatic şi compoziţional.

Cu siguranţă, artista dispune de toate calităţile necesare şi, sperăm, va continua să îmbogăţească domeniul cu noi realizări profesionale, oferindu-ne bucuria de a-i admira lucrările la următoarele vernisaje naţionale şi internaţionale."

Iar Lilea Donica consideră că „Cristina Stavenschi a muncit pentru dezvoltarea propriului stil, utilizând metoda mixtă – tehnica de autor. Această abordare personală şi originală înseamnă nu doar aplicarea tehnicilor tradiţionale într-un mod inovator, dar şi crearea unei semnături artistice unice, recunoscută pentru profunzime şi expresivitate" (fragment, *Literatura şi Arta,* nr. 31-32).

Revista este ilustrată cu imagini din Chişinău, acuarele de Cristina Stavenschi.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Ion COJA – prof. univ., Bucureşti
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN – Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Nicolae BĂCIUŢ – scriitor, Târgu Mureş
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Alecu RENIŢĂ – publicist, Chişinău
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Gheorghe OLTEANU – inginer, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Monica GROSU – scriitor, Cluj-Napoca
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Liliana POPA – scriitor, Bucureşti
- Mariana NICOLAE – prof. univ., Curtea de Argeş
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Grid MODORCEA – scriitor, Bucureşti